

KIBRIS/TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru No: 25781/94)

Strazburg

10 Mayıs 2001

USULİ İŞLEMLER

1. Başvuru, İnsan Haklarını ve Temel Hakları Korumaya Dair Sözleşme'ye ("Sözleşme") (1) ek 11 No'lu Protokolün yürürlüğe girmesinden önce uygulanan hükümlere uygun olarak, 30 Ağustos 1999 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti ("Davacı Hükümet") ve 11 Eylül 1999 tarihinde de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ("Komisyon") tarafından Mahkeme'ye yapılmıştır (11 No'lu Protokol Madde 5§4 ve Sözleşme'nin eski 47 ve 48. Maddeleri).

2. Başvurunun nedeni, davacı Hükümetin, 22 Kasım 1994 tarihinde, Sözleşme'nin eski 24.maddesi uyarınca, Türkiye aleyhine Komisyon'a yaptığı başvurdur (başvuru no. 25781/94).

3. Davacı Hükümet, Kıbrıs'taki mevcut durumla ilgili olarak, Türkiye'nin Temmuz 1974'te Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği askeri hareketin başlangıcından bu yana, Türkiye Hükümeti'nin (davalı Hükümet), Komisyon'un, Sözleşme'nin eski 31. maddesi uyarınca, 10 Temmuz 1976 ve 4 Ekim 1983 tarihlerinde benimsediği raporları ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin benimsediği kararları dikkate almaksızın, Sözleşme'yi sürekli olarak ihlal ettiğini öne sürmektedir. Davacı Hükümet, Sözleşme'nin 1.,11.,13.,14.,17. ve 18., maddeleriyle, 1 No'lu Protokolün 1.,2. ve 3. maddelerinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

Bu şikâyetler, yeri geldikçe, aşağıdaki konularla ilgili olarak dile getirilmiştir: Kıbrıslı kayıp Rumlar ve bunların akrabaları, yerlerinden edilmiş kişilerin ikametgah ve mülkiyet hakları, yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumların serbest seçim yapabilme hakları, Kuzey Kıbrıs'taki Rumların yaşam koşulları ve Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerle Çingenelerin durumları.

4. Başvuru, 28 Haziran 1996 tarihinde, Komisyon tarafından kabuledilebilir bulunmuştur. Dostane çözümün sağlanabileceği herhangi bir zeminin olmadığı sonucuna varan Komisyon, bir rapor hazırlamış ve 4 Haziran 1999 tarihinde, olayları ve davalı Hükümet'in iddia konusu ihlallerine ilişkin Komisyon görüşünü içeren bu raporu (2) kabul etmiştir.

5. Davacı Hükümeti Mahkeme huzurunda, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başsavcısı, Sn. A. Markides, Davalı Hükümeti ise Sn. Z. Necatigil temsil etmektedir.

6. 20 Eylül 1999 tarihinde, Büyük Daire Kurulu, kararın Büyük Daire tarafından verileceğini kararlaştırmıştır (İçtüzük M.100§1).

7. Büyük Daire, Sözleşme'nin M.27§§2 ve 3 ile İçtüzüğün 24. (önceki şekli), 28. ve 29. Madde hükümlerine göre oluşturulmuştur.

8. Türkiye adına seçilmiş yargıç Rıza Türmen, Büyük Daire'deki oturumlara katılmaktan çekilmiş (İçtüzük M.28), davalı Hükümet bunun üzerine ad hoc yargıç olarak Sn. S. Dayıoğlu'nu atamıştır (Sözleşme'nin 27§2 ve İçtüzüğün 29§1 Maddeleri). Davacı Hükümet'in, Sn. Dayıoğlu'nun davaya katılımına karşı çıkması üzerine, Büyük Daire, 8 Aralık 1999 tarihinde, Dayıoğlu'nun davadan çekilme isteğini Başkana bildirmiştir (İçtüzük M.28§§3 ve 4). Davalı Hükümet, akabinde, ad hoc yargıç olarak davaya katılmak üzere, Sn. N. Ferdi'yi atamıştır.

Yine 8 Aralık 1999 tarihinde, Büyük Daire, davalı Hükümet'in, Kıbrıs bakımından seçilmiş Yargıç Sn. L. Loucaides'in davaya katılımına ilişkin olarak dile getirdiği itirazlarını ele almıştır. İtirazları inceleyen Büyük Daire, aynı tarihte, Sn. Loucaides'ten davadan çekilmesini istemeyi kararlaştırmıştır. Bunun üzerine davacı Hükümet, Sn. L. Hamilton'u ad hoc yargıç olarak atamıştır (Sözleşme'nin 27§2 ve İçtüzüğün 29§1 Maddeleri).

29 Mart 2000 tarihinde, davacı Hükümet'in, Sn. Ferdi'nin davaya katılımına ilişkin olarak yönelttiği itirazları üzerine, Büyük Daire, Sn. Ferdi'nin davaya katılmamasını kararlaştırmıştır (İçtüzük M.28§4). Davalı Hükümet bunun üzerine, Sn. K. Fuad'ı ad hoc yargıç olarak atamıştır.

Sn. Hamilton'ın 29 Kasım 2000'de vefat etmesini müteakiben davacı Hükümet'in ajanı, 13 Aralık 2000 tarihinde, Sekreteryaya, Hükümeti'nin ad hoc yargıç olarak, Sn. Marcus-Helmons'u atadığını bildirmiştir.

9. Davada izlenecek usul, 24 Ekim 1994 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda, tarafların Ajanları ve temsilcileriyle yapılan istişareler sonucunda Başkan tarafından belirlenmiştir (İçtüzük M. 58§1). 24 Kasım 1999'da, Büyük Daire, Başkanın yazılı ve sözlü usulle ilgili önerilerini kabul etmiştir.

10. Bu düzenlemeler gerçekleştirilirken, davacı Hükümet, Başkan tarafından belirlenen süre içinde (31 Mart 2000) görüşlerini sunmuştur. 24 Nisan 2000 tarihli bir yazıyla ve verilen sürenin dolmasından sonraki bir tarihte, davalı Hükümet Ajanı, Hükümetinin 24 Temmuz 2000 tarihinden önce görüşlerini sunması için ek süre talep etmiştir. 3 Mayıs 2000 tarihinde Başkan, Büyük Daire'ye danışarak, davalı Hükümet'in görüşlerini sunması için verilen sürenin 5 Haziran 2000 tarihine uzatılmasını, bu süre zarfında da davalı Hükümet'in görüş sunmamasının, görüş sunma hakkından vazgeçildiği şeklinde değerlendirileceğine işaret ederek talebi kabul etmiştir.

Davalı Hükümet'in, verilen ek süre içinde de görüş sunmaması üzerine, Başkan, 16 Haziran 2000 tarihli bir yazı ile her iki tarafın da artık yazılı savunma sunamayacaklarını belirtmiştir. Davacı Hükümet'in görüşlerinin bir nüshası, davalı Hükümet'in Ajanına sadece bilgilendirme amacıyla gönderilmiştir. Daha sonra Başkan, bir yazıyla tarafları, 7 Eylül 2000 tarihinde her iki tarafın da Ajanlarının katılımıyla bir hazırlık toplantısı yapılacağı hususunda bilgilendirmiştir.

11. 7 Eylül 2000 tarihinde, Başkan, duruşmayla ilgili düzenlemeleri nihayete erdirmek için davacı Hükümet'in Ajanı ve diğer temsilcileriyle bir araya gelmiştir. Davalı Hükümet, davet edilmesine karşın, toplantıya iştirak etmemiştir.

12. Duruşma, kamuya açık olarak, 20 Eylül 2000 tarihinde, Strazburg'taki İnsan Hakları Binası'nda yapılmıştır (İçtüzük M. 59§2). Davalı Hükümet, duruşma öncesinde temsilcilerin isimlerini Mahkeme'ye bildirmedigi gibi, duruşmaya da katılmamıştır. Davalı Hükümet'in duruşmaya katılmaması için yeterli sebep bulamayan ve bu tür bir davanın adaletin uygun bir biçimde dağıtılmasıyla bağdaşabileceğine ikna olan Büyük Daire duruşmaya devam etme kararı almıştır (İçtüzük M.64).

Başkan, 21 Eylül 2000 tarihli bir yazıyla Bakanlar Komitesi Başkanını karardan haberdar etmiştir.

Mahkeme huzurunda bulunanlar :

(a) davacı Hükümet adına

Sn. A. MARKIDES, Ajan,

Sn. I. BROWNLIE QC,

Sn. D. PANNICK QC,

Sn. C.PALLEY,

Sn. M. SHAW,

Sn. S.M. JOANNIDES,

Sn. P. POLYVIU,

Sn. P. SAINI,

Sn. N. EMILIOU,

(b) davalı Hükümet adına

Davalı Hükümet, duruşmada bulunmamıştır.

Mahkeme, Sn. Markides, Sn. Brownlie, Sn. Shaw, Sn. Pannick ve Sn. Polyviou tarafından yapılan konuşmaları dinlemiştir.

OLAYLAR

DAVAYA ESAS TEŞKİL EDEN OLAYLAR

A. Genel Kapsam

13. Bu başvuruda dile getirilen şikâyetler, Temmuz ve Ağustos 1974'te Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleştirilen Türk askeri hareketlerinden ve Kıbrıs'ın süregelen bölünmüşlüğünden kaynaklanmaktadır. 1996'da Loizidou-Türkiye davasının esaslarını ele alırken Mahkeme Türk askeri varlığını aşağıdaki ifadelerle tarif etmiştir (18 Aralık 1996 tarihli Loizidou-Türkiye kararı (esaslar), RD 1996-VI, s.2223, §§ 16-17) :

"16. 30.000'i aşkın Türk Silahlı Kuvvetleri personeli, düzenli olarak devriyelerin gezdiği ve tüm ana iletişim hatlarında kontrol noktaları bulunan Kuzey Kıbrıs'ın işgal altındaki alanının tamamı boyunca konuşlandırılmıştır. Ordunun karargahı Girne'dedir. Magosa'dan Lefkoşa'nın Mia Milia bölgesine kadar olan alanı kapsayan mıntıkada bulunan 14.500 personelli 28. Piyade Bölüğü Paşaköy'de üslenmiştir. 15.500 personelli 39. Piyade Bölüğü'nün üssü Çamlıbel köyündedir ve mıntıkası Alayköy'den Lefke'ye kadar olan alanı kapsar. TOURDYK'nın (Kıbrıs Türk Alayı) üssü Lefkoşa yakınlarındaki Ortaköy olup, mıntıkası Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'ndan Pedhieous nehrine kadar olan bölgeyi kapsar. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve ileri karakolları sırasıyla Magosa ve Girne'de üslenmiştir. Türk Hava Kuvvetleri personeli Geçitkale, Pınarbaşı ve diğer hava sahalarında üslenmiştir. Türk Hava Kuvvetleri Adana'daki Türk topraklarında üslenmiştir.

17. Türk Silahlı Kuvvetleri ve askeri bölgelere giren tüm siviller, KKTC vatandaşlarına yönelik olarak öngörülen ölçüde KKTC Anayasası'nın 156. maddesi ve 1979 tarihli Askeri Yasak Bölge Kararnamesi (9. Madde) uyarınca Türk askeri mahkemelerine tabidir."

14. Kıbrıs'ın devam eden bölünmüşlüğünde, 1983 Kasımında, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" nin (KKTC) ilanı ve sonrasında, 7 Mayıs 1985 tarihinde "KKTC Anayasası"nın yürürlüğe girmesiyle önemli bir gelişme meydana gelmiştir.

Bu gelişme, uluslararası toplum tarafından kınanmıştır. 18 Kasım 1983'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, "KKTC"nin ilanının hukuken geçersiz olduğunu bildiren ve tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti dışında herhangi bir Kıbrıs devletini tanımamaya çağıran 541 Sayılı Kararı (1983) kabul etmiştir. Benzer bir çağrı, 11 Mayıs 1984 tarihinde, 550 Sayılı Güvenlik Konseyi Kararı (1984) ile de yapılmıştır. Kasım 1983'te Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kıbrıs'ın tek meşru hükümeti olarak tanımaya devam etmeyi kararlaştırmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve birliğine saygı gösterilmesi çağrısında bulunmuştur.

15. Davalı Hükümet'e göre, "KKTC", Türkiye dahil diğer tüm egemen Devletlerden siyasi olarak bağımsız olan demokratik ve anayasal bir Devlettir ve Kuzey Kıbrıs'taki yönetim, Türkiye tarafından değil, self-determinasyon haklarını kullanan Kıbrıslı Türkler tarafından kurulmuştur. Buna rağmen, diplomatik ve anlaşma ilişkileriyle uluslararası örgütlerde yer alma bağlamında uluslararası olarak tanınan tek Kıbrıs Hükümeti Kıbrıs Cumhuriyeti'dir.

16. Birleşmiş Milletler barış gücü ("UNFICYP") bölgede bir tampon bölge oluşturmuştur. Kıbrıs sorununu bir çözüme kavuşturmak amacıyla her iki tarafça da kabul edilebilir uluslararası düzenlemeler temelinde Birleşmiş Milletler düzeyinde birçok siyasi girişimde bulunulmuştur. Bu amaçla, Güvenlik Konseyi adına hareket eden Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yönetiminde bir dizi toplumlar-arası müzakere gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, davalı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'taki yetkililerin, federal bir anayasa çerçevesinde iki toplumluluk ve iki bölgelilik ilkelerinin kabul edilmesi gerektiğini düşündükleri bir temel üzerinde müzakerelere katıldıklarını dile getirmektedir. Bu müzakere temelinin dayanağı, her iki tarafın istediği federal bir çözümün "iki-toplumlu" ve "iki-bölgeli" olacağını teyit eden BM Genel Sekreteri tarafından hazırlanan 15 Temmuz 1992 tarihli Fikirler Dizisi ile 26 Ağustos ve 25 Kasım 1992 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararlarıdır.

Ayrıca, ve işbu başvuruyla ilgili olarak, 1981'de Birleşmiş Milletler Kayıp Şahıslar Komitesi ("CMP"), "Temmuz 1974 ve sonrasındaki olayların yanı sıra toplumlararası çarpışmalar esnasında kaybolduğu bildirilenlerin durumlarını araştırmak" ve "her iki toplumdaki da kayıp şahısların ayrıntılı

bir listesini çıkararak, mümkün olduğu takdirde hala hayatta olup olmadıklarını belirtmek ve eğer ölmüşlerse yaklaşık ölüm tarihlerini tespit etmek" amacıyla kurulmuştur. CMP, henüz araştırmalarını tamamlamamıştır.

B. Daha önceki Devlet başvuruları

17. Temmuz ve Ağustos 1974'teki olaylar ve sonrasındaki gelişmeler, davacı Hükümet tarafından davalı Hükümet'e karşı, Sözleşme'nin eski 24. maddesi uyarınca üç tane başvuruda bulunulmasına yol açmıştır. Birinci (no.6780/74) ve ikinci (6950/75) başvurular Komisyon tarafından birleştirilmiştir. Bu iki başvuruya ilişkin olarak Komisyon, Sözleşme'nin eski 31. maddesi uyarınca, 10 Temmuz 1976 tarihinde bir rapor ("1976 raporu") benimsemiştir. Bu raporda Komisyon, davalı Hükümet'in, Sözleşme'nin 2, 3, 5, 8, 13 ve 14. maddeleri ile 1 No'lu Protokolün 1. maddesini ihlal ettiğine dair görüş belirtmiştir. 20 Ocak 1979'da Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, (79) 1 sayılı kararı benimsemiştir. Anılan kararda Bakanlar Komitesi, "Kıbrıs'ta insan haklarının sürekli korunmasının ancak iki toplum arasında barış ve güvenin yeniden tesis edilmesi suretiyle gerçekleştirilebileceğini ve toplumlar arası görüşmelerin uyuşmazlıkta bir çözüme ulaşılabilmesi için uygun bir çerçeve sağlayacağını" ifade etmektedir. Yine bu kararda Bakanlar Komitesi, taraflardan, uyuşmazlığın tüm yönleriyle çözüme kavuşturulması için BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde müzakerelere yeniden başlamalarını istemiştir. Bakanlar Komitesi bu karara, davaya ilişkin mülhazasının tamamlayıcısı olarak bakmıştır.

Davacı Hükümet tarafından yapılan üçüncü başvuru (no. 8007/77), Komisyon tarafından eski 31. madde uyarınca benimsenen 4 Ekim 1983 tarihli raporun ("1983 raporu") konusuydu. Bu raporda Komisyon, davalı Hükümet'in Sözleşme'nin 5 ve 8. maddeleri ile 1 No'lu Protokolün 1. maddesi uyarınca üstlendiği yükümlülükleri ihlal ettiğine ilişkin görüş belirtmiştir. 2 Nisan 1992 tarihinde, Bakanlar Komitesi, Komisyon'un 1983 raporuyla ilgili olarak (92) 12 sayılı kararı kabul etti. Bakanlar Komitesi bu kararda, 1983 raporunu açıklayarak davayı inceleme görevinin böylelikle tamamlandığını belirtmekle yetinmiştir.

C. İşbu başvuru

18. Bu başvuru, Mahkeme'ye gönderilen ilk başvurudur. Davacı Hükümet, sunduğu görüşte Mahkeme'den, "davalı Hükümet'in Sözleşme'nin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 17 ve 18. maddeleri ile 1 No'lu Protokolün 1. ve 2. maddelerinin ihlalinin sorumlu olduğuna karar vererek açıklamasını" talep etmiştir.

Bu iddialar dört büyük şikâyet kategorisi altında dile getirilmiştir: Kayıp Kıbrıslı Rumların ve akrabalarının haklarının ihlal edildiği iddiası; yerinden edilmiş kişilerin ikametgah ve mülkiyet haklarının ihlal edildiği iddiası; Kuzey Kıbrıs'ta tecrit edilmiş bir durumda bulunan Rumların haklarının ihlal edildiği iddiası; Kuzey Kıbrıs'taki Türk ve Çingenerin haklarının ihlal edildiği iddiası.

D. Komisyon'un bu başvuruya ilişkin saptamaları

19. Mahkeme, bu aşamada, Komisyon'un, davacı Hükümet'in çeşitli ihlal iddialarıyla ilgili saptamalarını, her iki tarafın da sunduğu mülhaza ve belgelerle Komisyon'un dayandığı diğer delilleri özetlemenin uygun olacağını düşünmektedir.

1. Kayıp Kıbrıslı Rumların ve akrabalarının haklarının ihlal edildiği iddiası

20. Davacı Hükümet, başvurusunda, silahlı çatışmaların kesilmesinden yirmi yıl sonra yaklaşık 1491 Rum'un hala kayıp olduğunu iddia etmektedir. Bu şahıslar, en son canlı olarak Türklerin elinde gözaltındayken görülmüşlerdir. Bunların akıbeti hakkında davalı Hükümet bir açıklama getirmemiştir.

21. Davalı Hükümet cevaben, kayıp şahısların halen hayatta veya gözaltında olduklarına ilişkin herhangi bir kanıt bulunmadığını belirtmiştir. Davacı Hükümet'in sunduğu ana görüşte belirtilen konular Sözleşme'den çok Birleşmiş Milletler Kayıp Şahıslar Komitesi çerçevesinde ele alınmaya devam edilmelidir.

22. Komisyon, görevinin, Türk ordusunun Temmuz ve Ağustos 1974'te gerçekleştirdiği hareket sonrasında kaybolan Rumlara gerçekte ne olduğunu bulmak olmadığı anlayışıyla çalışmaktadır.

Komisyon'un görevi daha çok, davalı Devlet'in, Sözleşme ihlaline yol açan kayıplarla ilgili gerçekleri açıklığa kavuşturmak hususunda bir ihmali olup olmadığını belirlemektir.

23. Bu amaçla Komisyon, 1976 ve 1983 raporlarındaki saptamalarını özellikle dikkate almıştır. Komisyon, 1976 raporunda, çok sayıda Kıbrıslı'nın silahlı çatışmalar sonucunda halen kayıp olduğu ve kayb olduğu bildirilen birçok şahsın Türk ordusu tarafından hapsedilen Rumlar olarak teşhis edildiği hususunun büyük ölçüde kabul edildiğini belirttiğini hatırlar. O zamanki Komisyon görüşünün ihtiva ettiği bu saptama, en son Türklerin elinde gözaltındayken görülen şahısların akıbetinden Türklerin sorumlu olduğuna dair bir varsayım oluşturmuştur. 1976 raporunda, bir taraftan Rum sivillerin ölüm olaylarının büyük çapta olduğuna dikkat çeken Komisyon, diğer taraftan, kaybolduğu bildirilen Rum tutukluların, hangi koşullarda bulunduğunu ve yaşayıp yaşamadıklarını belirlemenin imkansız olduğunu düşünmektedir.

24. Bu davada da Komisyon, 1983 raporundaki, 1974'te Türklerin elinde tutsakken çok sayıda Rum'un kaybolduğuna ilişkin belirtiler bulunduğuna dair saptamayı hatırlatarak bu saptamanın bir kez daha bu şahısların akıbetinden Türklerin sorumlu olduğuna dair bir varsayım oluşturduğunu belirtir.

25. Komisyon bu davada kendisine sunulan kanıtların, bazı kayıp şahısların en son Türklerin elinde tutsakken görüldüklerine ilişkin daha önceki saptamalarını teyit ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Komisyon aşağıdaki kanıtları göz önünde bulundurmıştır: "KKTC Devlet Başkanı" sayın Denktaş'ın 1 Mart 1996 tarihinde yayımlanan ve Kıbrıslı milislerin gözetimine verilen tutuklu Rumların bunlar tarafından öldürüldüklerine ve bu tür öldürme olaylarını engellemek için bunların Türkiye'ye gönderildiklerine dair açıklama ; 1974 Kıbrıs harekatına katılmış eski bir subay olan Profesör Yalçın Küçük'ün, Türk ordusunun temizlik operasyonları diye bilinen geniş çaplı katletme olaylarına karıştığına ilişkin iddiada bulunduğu açıklama; ABD Kongresi'ne sunulan, 18 Ağustos 1974 tarihinde, Türk ve Kıbrıslı askerlerin Asha köyündeki Rum sivilleri toplayarak, 15 yaşın üzerindeki erkekleri ayırdıklarını-ki bunların çoğunun daha sonra öldürüldüğü bildirilmiştir- belirten Dillon Raporu; Komisyon'un, kayıp Rumların daha önce Türk askerlerince ve Kıbrıslı milislerce tutsak edildiklerine ilişkin saptamalarını destekleyen yazılı tanık ifadeleri.

26. Komisyon, Rum tutsakların ve sivillerin öldürüldüklerine dair kanıtlar bulunmakla birlikte, kayıp şahısların ölümünde davalı Devlet'in sorumlu tutulmasını gerektirecek kanıt bulunmadığı sonucuna varmıştır. Ne de gözaltındaki şahısların herhangi birinin davalı Devlet'in elinde hala tutuklu veya tutsak bulunduğuna dair bir kanıt bulunmaktadır. Diğer taraftan Komisyon, kayıp şahısların akıbetlerinin yetkililer tarafından açıklığa kavuşturularak mağdurların akrabalarının dikkatine sunulmadığını belirtmektedir.

27. Komisyon, davacı Hükümet'in bu davadaki şikâyetlerini incelemesinin CMP'nin devam etmekte olan çalışmasına engel teşkil etmediğini düşünmektedir. Bu bağlamda Komisyon, CMP tarafından yürütülen araştırmanın, listesindeki kayıp şahısların yaşayıp yaşamadıklarını belirlemekten ibaret olduğuna dikkat çekmektedir. Bu şahısların ölüm nedenini ya da öldüğü bildirilenlerin ölümündeki sorumluluğun kime ait olduğunu bulma yetkisi bulunmamaktadır. Ayrıca, CMP'nin yer bakımından yetkisi Kıbrıs adasıyla sınırlı olduğu için bazı kaybolma vakalarının gerçekleştiği iddia edilen Türkiye topraklarında araştırma yapamamaktadır. Komisyon, Sözleşme'nin ihlal edilmesinden sorumlu olan şahısların bir çeşit ceza bağımsızlığından faydalandıklarını ve CMP'nin araştırmalarının Türk ordusunun veya Türk yetkililerin Kıbrıs'taki fiillerini içerip içermeyeceğinin şüpheli olduğunu gözlemlemektedir.

2. Yerlerinden edilmiş kişilerin ikametgah ve mülkiyet haklarının ihlal edildiği iddiası

28. Komisyon bu başlık altında, Davacı Hükümet'in sunduğu ana görüşe ilişkin olarak 211,000 yerinden edilmiş Rum'un ve bunların çocuklarının Kuzey Kıbrıs'taki evlerine dönmelerine ve mülkiyet haklarından faydalanmalarına izin verilmediği saptamasında bulunmaktadır. Davacı Hükümet, "KKTC" ile birlikte Türk ordusunun, yerinden edilmiş kişilerin dönmelerinin fiziksel olarak olanaksız kılınmasını ve bu kişilerin sınır ötesindeki ailelerini ziyaret etmelerinin engellenmesini teminen sınır kısıtlamaları uyguladığını ifade etmektedir. Yıllar önce tedrici ve sürekli bir süreç olarak

başlayan kanunsuzluk, artık yerinden edilmiş kişilerin geride bıraktıkları mülklerin tazminat ödenmesizin "KKTC" makamlarına geçmesi ve bunların tapularıyla birlikte, Devlet organlarına, Kıbrıslı Türkler'e ve Türkiye'den gelen yerleşimcilere yeniden tahsis edilmesi sürecine dönüşmüştür.

29. Davalı Hükümet, serbest dolaşım, yerleşim özgürlüğü ve mülkiyet haklarıyla ilgili sorunların yanı sıra Magosa'nın Varosha bölgesi sorununun yalnızca, toplumlar arası müzakereler çerçevesinde ve bu müzakereler sonucu her iki tarafın da üzerinde anlaşmaya vardığı ilkeler temelinde çözüme kavuşturulabileceğini belirtmektedir. Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak her iki tarafça da kabul edilen ve güvenlik endişelerinin de dikkate alındığı topyekun bir çözüme ulaşılan değin, yerinden edilmiş kişilerin dönmesi söz konusu olamayacaktır. Davalı Hükümet'e göre, yerlerinden edilmiş şahısların terkttikleri mülklerle ilgili düzenlemeler, sınır ötesi dolaşıma getirilen sınırlamalarda olduğu gibi, "KKTC"nin münhasır yetkisindedir.

30. Komisyon, sırasıyla Kormakiti ve Karpas yarımadasında yaşayan birkaç yüz Maruni ve Rum'un dışında, 1974'ten önce Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan tüm Rum nüfusun bölgeyi terketmiş olduğunu ve bu insanların büyük çoğunluğunun şimdi güney Kıbrıs'ta yaşadıklarını bildirmektedir. Bu duruma ilişkin gerçek, davalı Hükümet tarafından tartışma konusu edilmemiştir.

31. Komisyon 1976 ve 1983 raporlarındaki saptamalarıyla ilgili olarak, bu başvurunun yapıldığı tarihe kadar mevcut durumda, hiçbir temel değişiklik meydana gelmediğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, ki bu durum davalı Hükümet tarafından da tartışılmamaktadır, yerlerinden edilmiş Rumların evlerine dönme olasılıkları bulunmamakta ve Türk ordusu sınırı kapadığı için de bu kişilerin kuzeye geçmesi fiziksel olarak engellenmektedir. "KKTC" yetkilileri tarafından, Rumların ve Marunilerin ailelerini ya da Rumlar'ın Apostolos Andreas Manastırını ziyaret etmelerine olanak tanımak üzere 1998'de gerçekleştirilen düzenlemeler bu sonucu etkilememektedir.

32. Davalı Hükümet, Rum mülkiyet hakkı sahiplerinin mülklerine ulaşma, bunlara sahip olma, bunları kullanma ve bunlardan yararlanma haklarından mahrum bırakıldıkları gerçeğini de inkar etmemektedir. Bu mülklerin akıbeti hususunda, Komisyon, Kıbrıs Türk tarafı otoritelerinin, 1989'a kadar resmi Tapu Sicili'ni bir kenara bırakarak "terk edilmiş" mülklerin ve bunların tahsisinin ayrı bir sicilini tutmaya yönelik idari bir uygulama içinde olduklarını belirlemiştir. Tahsislerden yararlananlara "tapu senedi" yerine "zilyetlik belgeleri" verilmiş ve mülkiyetin değişimiyle ilgili işlemler Gayrimenkul Kütüğüne işlenmiştir. Fakat Haziran 1989'dan itibaren Kıbrıs Türk kesimi otoritelerinin, Rumların kuzey Kıbrıs'taki mülkiyet haklarını artık tanımadıkları Komisyon tarafından gözlemlenmiştir. Komisyon, 7 Mayıs 1985 tarihli "KKTC Anayasası"nın 159Ş1 (b) bendi ile 1995 tarihli 52 sayılı "Kanun"un hükümlerini, bu saptamayı teyit eden kanıtlar olarak göstermektedir.

33. Davalı Hükümet, Komisyon'a sunduğu görüşte yerlerinden edilmiş Rumların evlerine dönme haklarıyla ilgili sorunun Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri gözetimindeki toplumlar arası müzakereler çerçevesinde çözümlenmesi gereken bir sorun olduğunu belirtmesine karşın, Komisyon, son yıllarda, yerleşme hürriyeti, Rumların mülkiyet haklarının ihlali nedeniyle tazminat ödenmesi ve Varosha bölgesindeki Rumlara ait mülklerin eski maliklerine iadesi gibi konulara ilişkin olarak yürütülen görüşmelerde kayda değer bir gelişme sağlanamadığını ifade etmektedir.

3. Kuzey Kıbrıs'taki Rumların yaşam koşulları nedeniyle oluşan ihlal iddiaları

34. Davacı Hükümet, sayıları gün geçtikçe azalan Kuzey Kıbrıs'ın Karpas yarımadasında bulunan Rumlar'ın, insanlık onurlarının ve haklarının bütünüyle inkarı anlamına gelen sürekli baskıcı bir muameleye maruz kaldıklarına ilişkin şikâyetini destekleyici nitelikte kanıtlar öne sürmüştür. Türk yerleşimcilerden dolayı uğradıkları taciz ve baskının yanı sıra, tecrit edilmiş Rumlar Sözleşme kapsamındaki temel hakların ihlali niteliğindeki kısıtlamalar altında çalışmaktadırlar. Mütemediyen meydana gelen hak ihlalleri; "KKTC" mahkemelerinde etkili hukuk yolları olmaması nedeniyle tazmin edilememektedir. Benzer fakat daha dar kapsamlı sınırlamalar, kuzey Kıbrıs'ın Kormakiti bölgesinde yaşayan Maruni nüfusa uygulanmaktadır.

35. Davalı Hükümet, Komisyon huzurunda, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan tüm Rumlar için etkili hukuksal yolların mevcut olduğu görüşünü savunmuştur. Davalı Hükümet'in iddiasına göre, davacı Hükümet, etkin bir biçimde Rumlar'ı, "KKTC" deki iç hukuk yollarına başvurmadan caydırmaya

çalışmaktadır. Yine anılan Hükümet'e göre, Komisyon'un elindeki kanıtlar, ortaya atılan iddialara yönelik herhangi bir temel oluşturmamaktadır.

36. Komisyon bu başlık altındaki olaylara ilişkin saptamasını, her iki Hükümet'in sunduğu materyaller bağlamında yapmıştır. Bu materyaller, davacı Hükümet tarafından iddia edilen sınırlamalardan etkilenen kişilerin yazılı ifadeleri; Kuzey Kıbrıs'taki durumu ele alan basın haberleri; "KKTC" mahkemelerinin "KKTC"deki iç hukuk yollarına ilişkin içtihatları, "KKTC mevzuatı" ve "KKTC Bakanlar Kurulu"nun Ledra Palace kontrol noktasındaki giriş-çıkışları düzenleyen kararları. Komisyon, tecrit edilmiş Rumların yaşam standartlarıyla ilgili BM belgelerini ve "Karpas Dosyası" olarak bilinen Karpaslı Rumların yaşam koşullarıyla ilgili olarak 1994-95'te UNFICYP tarafından yürütülen insani amaçlı araştırmalar hakkında BM Genel Sekreteri'nin 10 Aralık 1995 ve 9 Mart 1998 tarihli ilerleme raporlarını dikkate almaktadır.

37. Ayrıca, Komisyon delegeleri, Rumlar ve Marunilerle ilgili olarak ondört tanığın ifadelerini dinlemiştir. Bu tanıkların arasında, her iki Hükümet tarafından önerilenlerin yanı sıra, "Karpas Dosyası"nın hazırlanmasıyla yakından ilgili olan iki kişi de bulunmaktadır. Delegeler, 23 ve 24 Şubat 1998 tarihlerinde, Karpas bölgesindeki Rum yerleşimleri de dahil olmak üzere çok sayıdaki yerleşim birimini ziyaret ederek, yetkililerin ve ziyaret esnasında karşılaşılan diğer kişilerin açıklamalarını dinlemiştir.

38. Komisyon üstte bahsedilen "Karpas Dosyası"nın, tecrit edilmiş Rumlar ve Maruniler'in bu başvurunun yapıldığı tarihteki durumlarıyla ilgili doğru bir tanımlama verdiğini ve çözüm yollarına ilişkin olarak UNFICYP tarafından getirilen önerilerin bu grupların sözkonusu zaman zarfında mevcut olan idari uygulama karşısındaki gerçek gereksinimlerini yansıttığını düşünmektedir. Komisyon, tecrit edilmiş kişilerin durumlarında, BM Genel Sekreterinin "Karpas Dosyası" önerileri hakkındaki ilerleme raporlarında da belirtildiği gibi, bir ilerleme sağlandığını müşahade etmesine karşın hala birçok ağır sınırlama bulunduğuna dikkat çekmektedir. Bu sınırlamalar, "KKTC Mevzuatı"nda değil, idari uygulama dahilindedir.

39. Komisyon, "KKTC"de, ilke olarak, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar'ın da başvurabileceği işleyen bir mahkeme sisteminin bulunduğunu belirtmektedir. Komisyon, Rum davacılar tarafından, en azından, mülkiyete ve kişiliğe yapılan saldırılarla ilgili olarak hukuk ve ceza mahkemeleri önüne bazı başarılı davaların getirildiğini gözlemlemiştir. Fakat, Rumlar tarafından açılan davaların seyrekliği karşısında, Komisyon, adli sisteminin etkinliğinin Rumlar bakımından henüz sınanmamış olduğunu düşünmektedir.

40. Ayrıca Komisyon, sözkonusu dönemde, Rumlar'ın evlerinin başka şahıslara sürekli olarak, haksız bir biçimde tahsis edildiğine ilişkin herhangi bir kanıt bulamamıştır. Fakat, "KKTC" makamlarının ölen veya kuzey Kıbrıs'ı terk eden Rumlar'ın mülklerini Kıbrıslı Türklere ya da göçmenlere tahsis etmeye ilişkin sürekli bir uygulama içinde oldukları gözlemlenmiştir.

41. "KKTC" mahkemelerinde açılmış davaların bulunmaması nedeniyle Komisyon, Rumların ya da Marunilerin gerçekten, yurttaş olarak "KKTC Anayasası"nın korumasından yararlanıp yararlanmadıklarının sınanmadığına dikkat çekmektedir. Fakat Komisyon, söz konusu grupların olanaklar elverdiğince "KKTC Bakanlar Kurulu"nun kararlarına dayanan dolaşım özgürlüğü ve aile ziyaretlerine getirilen sınırlamalar gibi idari uygulamaları şikâyet ettiklerini, bu sınırlamalara karşı girişilen yasal mücadelenin bu tür kararların yargı denetimine kapalı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda sonuçsuz kalacağını saptamıştır.

42. Komisyon, tecrit edilmiş nüfusa mensup bireylerin gerçekten alıkonulduklarına yönelik herhangi bir kanıt bulamamakla birlikte, son gelişmelere rağmen Rum ve Marunilerin dolaşım özgürlüklerini ve ailelerini ziyaret etmelerini engellemeye yönelik sınırlamaların uygulanmaya devam edildiğine ilişkin kanıtlar bulunduğunu belirtmektedir. Yine Komisyon, acil durumlarda ücret talep edilmemekle birlikte, güneydeki tıbbi tesislere geçiş için hala çıkış vizesinin gerekli olduğunu gözlemlemektedir. Dolaşım başvurularının, bazı durumlarda hastaların sağlığını ve yaşamını tehlikeye sokacak şekilde geciktirildiğine ilişkin iddiaları teyit eden herhangi bir kanıt rastlanmadığı gibi bu tür başvuruların geciktirilmesine yönelik kasti bir uygulama emaresi de bulunamamıştır.

43. Komisyon, güneydeki okullara giden Rum ve Maruni öğrencilere yönelik sınırlamalar bulunduğunu tespit etmiştir. "KKTC Bakanlar Kurulu"nun 11 Şubat 1998 tarihli kararı yürürlüğe girmeden önce, erkeklerin 16 kadınların ise 18 yaşına bastıktan sonra kuzeye daimi olarak dönmelerine izin verilmiyordu. Rum erkek öğrenciler için ise 16 yaş sınırı hala sürmekteydi. Yaş sınırına ulaşılan kadar, kuzeydeki ailelerini ziyaret etmek isteyen öğrencilere tedrici olarak gevşetilen bazı sınırlamalar uygulanmaktaydı. Fakat bugün bile, bu tür ziyaretler bir vizeye ve miktarı düşürülmüş bir 'giriş ücreti'ne tabi kılınmıştır.

44. Eğitim olanakları hususunda, Komisyon, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rum çocuklar için ilkökul eğitim sisteminin mevcut olmasına karşın, bu çocuklar için ortaokulların bulunmadığını tespit etmiştir. Okul çağındaki çocukların büyük çoğunluğu ortaokul eğitimi için güneye gitmiş, Rum ve Maruni çocukların eğitimlerini tamamladıktan sonra kuzeye dönüşlerinde karşılaştıkları sınırlamalar birçok ailenin bölünmesine yol açmıştır. Ayrıca, Rum ortaokullarında okutulan ders kitapları, UNFICYP tarafından önerilen güven artırıcı önlemler kapsamındaki 'inceleme' prosedürüne tabi tutulmuştur. Prosedür ağır işlemektedir ve çok sayıda okul kitabına Kıbrıs Türk yönetimi tarafından karşı çıkmıştır.

45. Komisyon incelenen dönemde okul kitaplarının dışında, diğer kitapların ithal, dağıtım ve mülkiyetine yönelik sınırlamalar bulunmadığı gibi güney Kıbrıs'ta yayımlanan gazetelerin dağıtımlarına yönelik de herhangi bir sınırlama getirilmediğini tespit etmiştir. Fakat, Karpas bölgesinde, Rum basınının düzenli bir dağıtım sistemi ve adanın kuzeyiyle güneyi arasında doğrudan posta ve telekomünikasyon bağlantıları bulunmamaktadır. Yine Komisyon, tecrit edilmiş nüfusun Rum radyo ve televizyon yayınlarını alabildiklerini belirlemiştir.

46. Komisyon, Rumlara gelen mektupların "KKTC" polisi tarafından açıldığı ya da telefonlarının dinlendiği iddialarına ilişkin olarak kesin bir kanıt bulamamıştır.

47. Dini ibadete yönelik sınırlama iddiaları hususunda ise Komisyon, Rumların bu bağlamdaki asıl sorunlarının tüm Karpas bölgesi için sadece bir rahip bulunması ve Kıbrıs Türk makamlarının, güney Kıbrıs'tan, başka rahiplerin atanmasına sıcak bakmamaları olduğunu tespit etmiştir. Komisyon delegeleri, Karpas bölgesini ziyaretleri esnasında, Apostolos Andreas Manastırının Karpaslı Rumların ziyaretine her zaman açık olup olmadığını teyit edememiştir. Manastır, önemli dini günlerde (yılın üç günü) güneyden gelen Rumların ziyaretine de açık gözükmektedir.

48. Tecrit edilmiş nüfusun dernek kurma özgürlüğüyle ilgili sınırlamalar hususunda ise Komisyon, derneklere ilişkin "KKTC" kanununun sadece Kıbrıslı Türklerin dernek kurmasını kapsadığını gözlemlemiştir.

4. Kuzey Kıbrıs'taki Türk ve Çingene toplumlarının haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddialar

49. Davalı Hükümet, Komisyon huzurunda, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin, özellikle siyasi muhaliflerin ve Çingene toplumun, Sözleşme haklarının ihlaline ilişkin idari uygulamanın mağdurları olduklarını iddia etmiştir. Anılan Hükümet, bu grupların keyfi yakalama ve tutuklama, ayrımcılık ve kötü muamelenin mağdurları olduklarını ve adil yargılanma, özel yaşam ve aile yaşamı, ifade, dernek, mülkiyet ve eğitim hakkı gibi diğer Sözleşme haklarının çeşitli şekillerde ihlal edildiği iddialarını destekleyen kanıtlar öne sürmüştür.

50. Davacı Hükümet, üstteki iddiaların kanıtlara dayandırılmadığını dile getirmiş ve mağdur şahıslar için "KKTC"de etkili iç hukuk yollarının mevcudiyetine işaret etmiştir.

51. Komisyon'un davacı Hükümet'in iddialarına yönelik incelemesi, esasen, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Çingenelerin durumları hakkında Komisyon delegelerine ifade veren onüç tanığın anlattıklarına dayanmaktadır. Tanıklar her iki tarafın da önerdiği şahıslardan oluşmaktadır. Bu şahısların ifadeleri, delegeler tarafından Strazburg, Kıbrıs ve Londra'da Kasım 1997 ile Nisan 1998 tarihleri arasında alınmıştır.

52. Komisyon, Kıbrıslı Türklerle Türkiye'den gelen ve çok sayıda gelmeye devam eden göçmenler arasında düşmanlık ve toplumsal çatışma olduğunu tespit etmiştir. Aslen Kıbrıslı bazı Türkler ve

bunların siyasi gruplarıyla medyası yerleşimcilerin tam entegrasyonuna yönelik "KKTC" politikasını eleştirmektedirler.

53. Ayrıca, ekonomik sebeplere dayanan "KKTC"den göç önemli bir olgu olmasına karşın, buradan siyasi baskı korkusuyla kaçan Kıbrıslı Türkler'in durumlarından ayrı tutulamaz. Komisyon, siyasi muhaliflerin uğradıkları taciz ve ayrımcılığa ilişkin olarak yaptıkları şikâyetlerin "KKTC" polisi tarafından takip edilmediğine dair tanık ifadelerinin doğruluğundan şüphe etmek için herhangi bir neden olmadığı kanaatindedir. Fakat, Komisyon "KKTC" makamlarının, mahkemeler de dahil olmak üzere, iktidar partisine muhalif partileri korumaktan imtina ettiklerine ilişkin tutarlı bir uygulama içinde oldukları iddiasının makul şüphenin ötesine geçtiğinin belirlenemeyeceği sonucuna varmıştır. Davacı Hükümet, yetkili makamların bizzat kendilerinin de siyasi muhaliflere karşı girişilen tacizin içinde yer aldığını iddia etmiş, Komisyon, şikâyet konusu edilen olaylara (gösterilerin dağıtılması, kısa süreli tutuklamalar) yönelik olarak, iddia konusu eylemlerin doğru olup olmadığı hususunda fikir tesis etmesi için yeterli bulgu elde edememiştir. Komisyon, keyfi tutuklama ve yakalama fiillerinin mağdurları olduklarını iddia eden şahısların habeas corpus yoluna başvurmuş gözükmediklerine dikkat çekmiştir.

54. Kıbrıs'taki Çingene topluma karşı gösterildiği iddia edilen ayrımcılık ve keyfi muamele hususunda, Komisyon, özellikle Çingenelerin Morphou yakınlarına sürülmesi ve havayolu şirketlerinin İngiltere'ye giden Çingeneleri vizesiz taşımaması gibi ciddi vakalar bakımından adli iç hukuk yollarının kullanılmamış olduğunu tespit etmiştir.

55. Sonuç olarak, Komisyon, Kıbrıslı Türk sivilin incelenen dönemde, askeri mahkemelerin yargı yetkisine tabi tutulduklarına ilişkin kendisine herhangi bir kanıt sunulmadığını gözlemlemiştir. Dahası, Komisyon, kendisine sunulan kanıtlar ışığında, yine incelenen dönemde, Kuzey Kıbrıs'ta Yunanca gazetelerin dağıtımının yasaklandığına veya iki-toplumlu derneklerin engellendiği iddiasını doğrulayamamıştır. "KKTC" makamlarının, güney Kıbrıs'taki evlerine dönmek isteyen Kıbrıslı Türklere izin vermediğine ilişkin iddia hususunda ise Komisyon, ele alınan dönem esnasında böyle yapmak isteyip de kendisine engel olunan herhangi bir şahıs tarafından Komisyona somut bir başvuruda bulunulmadığını gözlemlemiştir.

HUKUK

1. ÖN SORUNLAR

56. Mahkeme, Komisyon huzurundaki yargılama esnasında, davalı Hükümet'in başvurunun kabuledilebilirliğine ilişkin olarak çeşitli itirazlar yönelttiğini gözlemlemektedir. Yargılamanın kabuledilebilirlik aşamasında Komisyon, aşağıdaki başlıklar altında şu itirazları incelemiştir: (1) Şikâyet konusu eylemler bakımından davalı Devlet'in yetkisiz ve sorumsuz olduğu iddiası (2) İşbu başvurunun davacı Devlet'in yaptığı önceki başvurularla aynı olduğuna ilişkin iddia (3) sürecin davacı Hükümet tarafından kötüye kullanıldığına ilişkin iddia (4) ilgili Hükümetler arasında uyuşmazlıkları diğer uluslararası usuller aracılığıyla çözme hususunda özel bir anlaşmanın olduğuna ilişkin iddia (5) Başvuru konusu mağdur şahısların iç hukuk yollarını tüketmediklerine ilişkin iddia (6) davacı Hükümet'in altı ay kuralına uymadığına ilişkin iddia

57. Mahkeme, 28 Haziran 1996 tarihli kabuledilebilirlik kararında Komisyon'un, davalı Hükümet'in üçüncü ve dördüncü başlıklar altındaki itirazlarını reddettiğini, diğer başlık altında dile getirilen itirazları ise esastan inceleme aşamasına bırakmaya karar verdiğini gözlemlemektedir.

58. Mahkeme, davalı Hükümet'in, kendi huzurundaki yazılı ve sözlü duruşmalara katılmaması nedeniyle, Komisyon önünde Türkiye tarafından dile getirilen itirazların Mahkeme'nin dikkatine tekrar sunulmadığına dikkat çekmektedir. İçtüzüğü'nün 55.maddesinin uygulanmasında, davalı Hükümet'in kabuledilemezlik taleplerini ele almayı reddetmek Mahkeme'nin yetkisinde olmakla birlikte, yine de Mahkeme, bu itirazları ön itiraz şeklinde incelemeyi uygun bulmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, Hükümet'in yazılı ve sözlü savunmasında bu sorunlara çok önem atfettiğini müşahade etmiştir.

Komisyon tarafından esastan inceleme aşamasına bırakılan sorunlar

1. Davacı Hükümet'in locus standi'si konusunda

59. Komisyon önündeki yargılamada, davalı Hükümet, davacı Hükümet'in Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal Hükümeti olmadığını iddia etmiştir. Bu Hükümet'ten "Kıbrıs Rum Yönetimi" olarak bahseden davalı Hükümet, davacı Hükümet'in bu başvuruyu yapmaya yetkisi olmadığını belirtmiştir.

60. Davacı Hükümet, bu iddiayı, Mahkeme'nin 23 Mart 1995 tarihli Loizidou-Türkiye davasındaki kararlarına (ön itirazlar) (Seri A no. 310), uluslararası toplumun,"KKTC"nin 1983'te kurulduğunun ilan edilmesine gösterdiği tepkiye ve özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin benimsediği iki karar ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bu hareketi, mümkün olan en sert ifadelerle kınadığı kararına atıf yaparak çürütmektedir.

61. Komisyon gibi Mahkeme de, davalı Hükümet'in iddiasının kabuledilemez olduğuna hükmetmektedir. Loizidou kararı doğrultusunda, Mahkeme, uluslararası uygulamanın ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin benimsediği kararların kınayıcı niteliğinin uluslararası toplumun "KKTC"yi uluslararası hukuk uyarınca bir Devlet olarak tanımadığını kanıtladığına dikkat çekmektedir. Mahkeme, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek meşru Kıbrıs Hükümet'i olduğuna ve bu nedenle bir Yüksek Sözleşmeciler Tarafın hükümeti olarak locus standi'sinin tartışılmayacağına ilişkin Loizidou kararında ulaştığı sonucu tekrarlar.

62. Mahkeme, davacı Hükümet'in Sözleşme'nin eski 24. maddesi (şimdiki 33. madde) uyarınca davalı Devlet'e karşı başvuruda bulunabilmek için locus standi'ye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

2. Davacı Devlet'in başvuruda bulunmaktaki yasal çıkarı konusunda

63. Davalı Hükümet, Komisyon huzurunda, Bakanlar Komitesi'nin daha önceki Devlet başvuruları hakkında kabul etmiş olduğu 79/1 ve 92/12 sayılı kararların, anılan Komite'nin üstte bahsedilen kararlarıyla çözümlenmiş olan şikâyetlerle temelde aynı olan bu başvurudaki şikâyetlere ilişkin res judicata teşkil ettiğini iddia etmiştir.

64. Davacı Hükümet cevaben, üstte bahsedilen kararların hiçbirinin bu başvuruda dile getirilen şikâyetlerin Mahkeme tarafından incelenmesi için engel teşkil etmediğini belirtmiştir. Öncelikle, Bakanlar Komitesi, Komisyon'un eski 31. maddesi uyarınca hazırladığı raporların herhangi birinde yer alan saptamalara ilişkin hiçbir resmi karar almamıştır. İkincisi, şu anda Mahkeme'nin önünde bulunan başvuru daha önceki başvurulardan ayrılmalıydı çünkü bu başvuruda yeni ihlaller ortaya çıkmış, Komisyon'un daha önceki raporlarındaki kesin saptamaların konusu olmayan şikâyetlerde bulunmuş ve Sözleşme'deki hakların sürekli ihlali kavramına dayanılmıştı.

65. Komisyon davacı Hükümet'in gerekçelerine katılmış ve davalı Hükümet'in bu başlık altındaki itirazını reddetmiştir.

66. Mahkeme de Komisyon gibi, davacı Hükümet'in muhakemesine katılmaktadır. Mahkeme bu görüşe, şu anki başvurunun, davacı Hükümet tarafından dile getirilen şikâyetlerin devletlerarası başvuru kapsamında ele alınan ilk başvuru olduğu, daha önceki başvurular bakımından ise, Sözleşme'nin eski 48. maddesiyle bağlantılı olarak eski 45. maddesi uyarınca tarafların bu şikâyetleri Komisyon'a veya Mahkeme'ye sunma yolunun kapalı olduğu görüşünü ekleyebilir. Bu bağlamda Mahkeme, Türkiye'nin, 22 Ocak 1990 tarihli bildirim ile yalnızca Mahkeme'nin zorunlu yetkisini tanıdığına dikkat çeker (bkz. 25 Mart 1996 tarihli Mitap ve Müftüoğlu-Türkiye Kararı, Reports 1996-II, s.408, § 17).

67. Mahkeme'nin Sözleşme'nin 32. maddesi uyarınca Bakanlar Komitesi tarafından alınan bir kararın konusu olan bir davayı inceleme yetkisi olup olmadığı ya da hangi koşullarda bu yetkiye sahip olduğu sorununa girilmeksizin, daha önceki Devlet başvuruları bakımından, ne 79/1 ne de 92/12 sayılı kararların Sözleşme'nin 32/1 maddesi anlamında bir "karar"la sonuçlanmadığına dikkat çekilmelidir. Bu sonuç, anılan metinlerin ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Gerçekten, davalı Hükümet'in Louzidou davasındaki ön itirazlarında Bakanlar Komitesi'nin daha önceki Devlet başvurularında Komisyon'un saptamalarını benimsemediğini kabul etmesine de dikkat çekilmelidir (bkz Loizidou kararı (ön itirazlar), sy.21-22, § 56).

68. Mahkeme, bundan dolayı davacı Hükümet'in bu başvurunun esaslarının Mahkeme tarafından incelenmesinde meşru çıkarının bulunduğu karar vermiştir.

3. Davalı Devlet'in Sözleşme uyarınca iddia konusu ihlaller bakımından sorumluluğu

69. Davalı Hükümet, başvuruda öne sürülen davalar bakımından Türkiye'nin Sözleşmesel sorumluluğunu tartışmaktadır. Komisyona sunduğu görüşlerde davalı Hükümet'in, şikâyet konusu fiil ve ihlallerden dolayı münhasıran "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"nin ("KKTC") sorumlu olduğunu iddia etmektedir. "KKTC", Kıbrıs Türk toplumu tarafından self-determinasyon hakkına dayanılarak kurulan ve Birleşmiş Milletler'in oluşturduğu tampon bölgenin kuzeyindeki topraklar üzerinde münhasır denetim ve yönetim yetkisine sahip bağımsız bir devlettir. Bu bağlamda davalı Hükümet, Loizidou kararında Mahkeme'nin, hatalı bir biçimde "KKTC"nin, fiil ve ihmallerinin sorumluluğu Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca Türkiye'ye ait olan ikincil nitelikli bir yerel yönetim olduğu sonucuna vardığını vurgulamaktadır.

70. Komisyon önündeki işlemlerde olduğu gibi, Mahkeme önünde de davalı Hükümet, "KKTC"nin, varlığını davalı Hükümet'in 1974'te Kıbrıs'ın kuzeyini yasa dışı olarak işgal etmesine ve bu tarihten beri de yasadışı işgalini sürdürmesine borçlu olduğu için "KKTC"yi uluslararası hukuka göre meşru bir entite olarak tanımamasına karşı çıkmaktadır. Davalı Hükümet'in, 1983'te "KKTC"nin kurulduğunu ilan etmesiyle Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne güçlendirme çabası uluslararası toplum tarafından sert bir biçimde kınanmıştır (BM Güvenlik Konseyi'nin 1983/541 ve 1984/550 no'lu kararları ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 24 Kasım 1983 tarihli kararı).

71. Davacı Hükümet, uluslararası hukuka göre Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta hiçbir yasal unvanı olmasa dahi, Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta askeri ve ekonomik açıdan bütünüyle kontrolü elinde tuttuğu göz önünde bulundurulduğunda, Sözleşme uyarınca bu bölgede sorumluluk sahibi olduğunu vurgulamaktadır. İşgal edilmiş bölgedeki bu topyekün ve münhasır yetki, Türkiye'nin işgal altındaki bölgede olayların seyrini değiştirme gücüne sahip olduğunun inkar edilmez bir kanıtıdır. Davacı Hükümet, görüşünde, Sözleşme'ye taraf bir Devlet'in, yetkilerini ikincil ve yasa dışı bir yönetime aktarmak suretiyle Sözleşme ihlallerinden kaynaklanan sorumluluğundan kaçınmayacağını öne sürmektedir. Aksini iddia etmek, Kıbrıs bağlamında, insan haklarını koruma sisteminde ciddi bir boşluğun doğmasına ve Sözleşme sisteminin Kıbrıs'ta uygulanamaz kılınmasına yol açacaktır.

72. Davacı Hükümet, Komisyon gibi, Mahkeme'den de, Kıbrıs Cumhuriyeti yasa dışı bir biçimde Kuzey Kıbrıs'taki yetkilerini kullanmaktan mahrum bırakıldığı sürece Türkiye'nin Sözleşme'nin 1. maddesi anlamında "yetki" sahibi olduğunu teyit ettikleri için Loizidou kararlarının davalı Hükümet'in iddialarını çürüttüğüne ve dolayısıyla bu bölgede meydana gelen insan hakları ihlallerinden dolayı sorumluluk sahibi olduğuna hükmetmesini talep etmiştir.

73. Daha sonraki bir görüşünde, davacı Hükümet, Mahkeme'den, davalı Devlet'in sadece "KKTC" makamlarının fiil ve ihmallerinden kaynaklanan Sözleşme ihlallerinden dolayı değil, bireylerin ihlallerinden dolayı da sorumlu tutulmasına karar vermesini istemiştir. Esasa ilişkin daha ayrıntılı görüşlerinde davacı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların "KKTC" makamlarının bilgisi ve göz yummasıyla Türk yerleşimcilerin ırkçı tacizlerine maruz kaldıklarını dolayısıyla bu hareketlerden dolayı da Türkiye'nin sorumlu olduğunu iddia etmiştir.

74. Komisyon davalı Devlet'in iddialarını reddetmiştir. Mahkeme'nin verdiği Loizidou kararının 56. paragrafına (s.2235-36) atf yapan Komisyon, Türkiye'nin Sözleşmesel sorumluluğunun artık "KKTC"nin tüm fiillerine teşmil edilerek ele alınması gerektiği ve bu sorumluluğun, başvuruda dile getirilen şikâyet konusu fiillerin Türk ya da Kıbrıs Türk makamlarınca işlenip işlenmediğine bakılmaksızın başvurudaki tüm şikâyetleri kapsadığı sonucuna varmıştır.

75. Mahkeme, Loizidou davasında davalı Devlet'in Kuzey Kıbrıs'ta yetkili devlet olduğu iddiasını reddettiğini ve bu amaçla, bu davada Komisyon önünde dile getirdiklerine benzer iddialar öne sürdüğünü hatırlatır. Mahkeme, Loizidou kararında da davalı Devlet'in kabuledilebilirliğe ilişkin olarak yönelttiği itirazlar üzerine daha önce verdiği kararda geliştirdiği isnat edilebilirlik ilkeleri bağlamında bu iddiaları reddetmiştir.

76. Mahkeme, Loizidou kararında (esaslar) (s.2234-36) adı geçen başvuranın durumuyla ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara varmıştı:

"52.İsnat sorunuyla ilgili olarak, Mahkeme ilk olarak yukarıda bahsi geçen Loizidou - Türkiye (Ön İtiraz) kararındaki (s.23.-24. §62) içtihatlar kapsamında Sözleşme'nin 1. maddesindeki "yetki" kavramının Taraf Devletlerin ulusal topraklarıyla sınırlandırılmadığının vurgulandığını hatırlatmaktadır. Buna göre, Sözleşmeci Devletlerin sorumlulukları kendi topraklarının dışında da etki yaratan yetki fiilleri ile de bağlantılı olabilmektedir. Mevcut dava açısından özel öneme sahip bir husus olarak Mahkeme, Devlet sorumluluğuna ilişkin uluslararası hukuk ilkeleri uyarınca, bir askeri hareket sonucunda -ister kanuni isterse kanun dışı nitelikte olsun- ulusal toprakları dışında bir alanın etkin kontrolü ele geçirildiğinde, Sözleşmeci Taraf açısından sorumluluğun doğduğu kanaatindedir. Anılan türden bir bölgede, Sözleşme'de altı çizilen hak ve özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğü, kontrolün ister doğrudan silahlı kuvvetler yoluyla isterse tali yerel bir yönetim yoluyla yapıldığına bakılmaksızın anılan kontrolden kaynaklanmaktadır...

54. Mahkemenin, isnat konusunu değerlendirmesi açısından Türk Hükümeti'nin, başvuranın mülkiyeti üzerinde kontrol kaybının Kıbrıs'ın kuzey kesiminin Türk birlikleri tarafından işgal edilmesinden ve orada "KKTC"nin kurulmasından kaynaklandığını kabulü önem arz etmektedir... Ayrıca, başvuranın birkaç kez mülkiyetini kullanma hakkının Türk birlikleri tarafından engellendiği konusunda ihtilaf bulunmamaktadır ...

Ancak, takibat süresince, Türk Hükümeti şikâyet edilen konularla ilgili Devlet sorumluluklarını reddetmiş ve Türk silahlı kuvvetlerinin bağımsız ve özerk olduğu iddia edilen "KKTC" adına ve onunla birlikte hareket ettiğini iddia etmiştir.

56. ...

Başvuranın ve Kıbrıs Hükümeti'nin önerdiği şekilde, Türkiye'nin fiili olarak "KKTC" yetkililerinin hareketleri ve politikaları üzerinde ayrıntılı bir kontrolünün olup olmadığına karar verilmesi gerekli değildir. Kuzey Kıbrıs'ta aktif görevde bulunan çok sayıda birlikten de anlaşılacağı üzere... Türk Ordusunun Kuzey Kıbrıs üzerinde etkili bir kontrolü vardır. Böyle bir kontrol, ilgili incelemelere ve dava koşullarına göre, "KKTC"nin hareketleri ve politikalarından Türkiye'nin sorumlu olmasını zorunlu kılmaktadır... Sözleşmenin 1. maddesi uyarınca, bu politikalarından ve hareketlerden etkilenen kişiler Türkiye'nin yetkisi kapsamına girmektedir. Bu sebeple, Türkiye'nin, başvuranın Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlükleri teminat altına alma yükümlülüğü Kıbrıs'ın kuzey kesimi için de geçerlidir."

77. Mahkeme'nin Loizidou davasında, bir bireyin, yetkililerin mülkiyetinden faydalanmasına izin vermeyi sürekli olarak reddetmeleriyle ilgili şikâyetini ele aldığı elbette doğrudur. Fakat, Mahkeme'nin gerekçesinin Türkiye'nin, "KKTC" makamlarının politika ve fiillerinden dolayı Sözleşme uyarınca genel sorumluluğu konusundaki ilkenin geniş anlamda yorumlanmasıyla oluşturulduğu göz önünde tutulmalıdır. Kuzey Kıbrıs'ta tüm denetimi elinde tutan taraf olarak Türkiye'nin sorumluluğu, kuzey Kıbrıs'taki kendi asker ve görevlilerinin fiilleriyle sınırlı olmayıp, Türk ordusunun desteğiyle ayakta duran bir yerel yönetimin fiillerini de içermektedir. Mahkeme, Sözleşme'nin 1. Maddesi bakımından, Türkiye'nin "yetki"sinin Sözleşme ve Türkiye'nin onayladığı ek protokollerde öngörülen bütün temel hakları sağlamayı kapsadığını ve bu hakların ihlalinin Türkiye'ye isnat edilebileceğini düşünmektedir.

78. Bu bağlamda, Mahkeme, kişinin korunmasına yönelik Avrupa kamu düzeninin bir aracı olarak Sözleşme'nin özel niteliğini ve Sözleşme'nin 19. maddesinde de öngörülmesi gibi, görevinin "Yüksek Sözleşmeci Tarafların üstlendiği yükümlülükleri uymalarını sağlamak" olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Davacı Hükümet'in, Sözleşme uyarınca üstlendiği yükümlülükleri yerine getirme yeteneğinden sürekli olarak yoksun bulunması göz önünde tutulduğunda, bireyleri, Sözleşme'nin temel güvencelerinden ve temel haklarının ihlalinin dolaylı bir Yüksek Sözleşmeci Tarafı Mahkeme önünde sorumlu tutma hakkından mahrum bırakmak suretiyle söz konusu bölgedeki insan haklarını koruma sisteminde vahim bir boşluğun doğmasına yol açıldığına ilişkin saptamaya ulaşılacaktır.

79. Mahkeme, davacı Hükümet'in esaslara ilişkin iddiaları boyunca isnat edilebilirlik sorununu dile getirdiğini gözlemlemiştir. Bu sorunla ilgili olarak ulaştığı sonucu dikkate alan Mahkeme, davacı Hükümet'in Sözleşme uyarınca dile getirdiği şikâyetlerin esasını incelerken yeniden bu sorunu ele almayı gereksiz bulmaktadır.

80. Dolayısıyla Mahkeme, gerçek kişilerle ilgili aşağıdaki mülahazalara da bağlı olarak (bkz 81. Para.), bu başvurudaki şikâyet konusu meselelerin Sözleşme'nin 1. Maddesi uyarınca Türkiye'nin "yetki"si dahilinde olduğu ve bundan dolayı Sözleşme uyarınca davalı Hükümet'in sorumluluğunu gerektirdiği sonucuna varmıştır.

81. Davacı Hükümet'in, bu "yetki"nin Kıbrıslı Rumların ve Türklerin haklarını ihlal eden gerçek kişilerin fiillerine de teşmil edilmesi gerektiği iddiası hususunda Mahkeme, bu soruna, davacı Hükümet tarafından bu bağlamda dile getirilen özel şikâyetlerin esasını incelerken dönmeyi uygun bulmaktadır. Mahkeme, bu aşamada, kendisini, bir Sözleşmeci Devlet'in yetkililerinin, Sözleşme uyarınca üstlenilen sorumluluğun kapsamındaki bireylerin temel haklarını ihlal eden gerçek kişilerin fiillerine rıza gösterdiğine ya da göz yumduğuna işaret etmekle sınırlamıştır. Başka herhangi bir çıkarım Sözleşme'nin 1. Maddesi kapsamındaki yükümlülükle çelişecektir.

4. İç hukuk yollarının tüketilme zorunluluğu konusunda

82. Davalı Hükümet, Komisyon önündeki yargılamada, "KKTC"nin, tüm bireylerin başvurabileceği gelişmiş bir mahkeme sistemine sahip olduğunu öne sürmektedir. Dahası, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar ve Maruniler "KKTC" vatandaşı olarak görülmekte olup burada yaşayan Kıbrıs Türkleriyle aynı hak ve iç hukuk yollarına sahiptirler. İç hukuk yollarının etkililiğine ilişkin görüşünü kanıtlamak için, davalı Hükümet, kuzey Kıbrıs'ın Karpas bölgesinde yaşayan Rumlar'ın mülkiyet uyuşmazlıklarına ilişkin kanun uyarınca "KKTC" Başsavcısı'na açtığı davaları Komisyon'un dikkatine sunmuştur. Bu bağlamda davalı Hükümet, davacı Hükümet'in etkin bir biçimde Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar'ın ve Marunilerin "KKTC" kurumlarını tanımalarını engellemekte böylece bu kişilerin mağduriyetlerinin "KKTC" yargı sistemi aracılığıyla giderilememesi sonucunu yaratmaktadır.

83. Davacı Hükümet, Mahkeme önündeki yargılamada, üstteki iddialarına yönelik muhalefetini sürdürmüştür. Onlara göre, davalı Hükümet tarafından getirilen "KKTC"nin anayasal ve yargısal düzenine ilişkin açıklama bütünüyle gayri kanunilik içinde yaratılan "anayasa ve yasalar"ın gözardı edilmesidir. Davacı Hükümet, 1983'te kurulan "KKTC" ile onun anayasal ve yasal sisteminin doğrudan doğruya Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs Cumhuriyeti'ne saldırmasıyla ortaya çıktığına ilişkin görüşlerini yinelemiştir. Bu saldırı kuzey Kıbrıs'ın sürekli olarak yasadışı bir biçimde işgaliyle kendini göstermeye devam etmiştir. Sürmekte olan askeri işgali ve "KKTC"nin, davalı Devlet'in ikincil nitelikli bir yerel idaresi olduğu gerçeğini göz önünde bulunduran Davacı Hükümet, yerel bir idarenin ve onun yargısal makamlarının, işgal altındaki bölgedeki rejimin genel politikalarını yürütmek için işlenen insan hakları ihlallerini gidermek için işgal ordusunun desteğiyle yetki kullanan kişilere karşı etkili kararlar vereceğini beklemenin gerçekçi olmayacağını iddia etmektedir.

84. Davacı Hükümet, Mahkeme huzurunda hareket noktalarının kuzey Kıbrıs'ta uygulanan ilgili hukukun Kıbrıs Cumhuriyeti'nde de bulunan kısmı olduğunu ve diğer kanunların incelenmesinin uygun olmayacağını dile gitirmiştir. Fakat, eğer Mahkeme ayrıca ya da sadece bu kanunları incelemeye karar vermişse bu, Komisyon'un Sözleşme'nin 6, 13 ve eski 26. maddeleriyle ilgili saptamalarına ve muhakemesine katılmasına yol açmamalıdır. Komisyon'un görüşünün aksine davacı Hükümet, davalı Hükümet'in ikincil nitelikli yerel yönetimi olarak görülen "KKTC" açısından, "KKTC"nin önünde bulunan iç hukuk yollarının Sözleşme'nin eski 26. maddesi bakımından davalı Devlet'in "iç hukuk yolları" olarak görülmesi gerektiğine ilişkin çıkarımda bulunulmasının gerekmediğini belirtmektedir. Bu bağlamda davacı Hükümet, davalı Hükümet'in kendisinin bile "KKTC"deki iç hukuk yollarını bir Sözleşmeci Taraf olarak Türkiye tarafından sağlanan iç hukuk yolları olarak görmediğini öne sürmüştür. Ayrıca, yerel idarenin, Türkiye'ye bağlı ve onun tarafından denetlenen bir birim olduğu düşünülürse, sadece meşruiyet ve demokratik düzen ilkeleri aracılığıyla değil askeri denetim ve işgal nedeniyle de "KKTC" mahkemeleri, Sözleşme'nin 6. maddesi uyarınca

"kanunla kurulmuş" sayılamaz. Davacı Hükümet, bu koşullarda, mağdur bireylerin eski 26.madde bakımından iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğunu yerine getirmek için bu yollara başvurmayaya zorlanamayacağını çünkü söz konusu yolların ne 6. ne de 13. maddelerde öngörülen standartları taşıdığını iddia etmektedir.

85. Davacı Hükümet sunduğu görüşte, Komisyon'un Mahkeme'ye sunduğu raporun 123 ve 124. paragraflarında, Uluslararası Adalet Divanı'nın Namibya davasındaki İstisari Görüşü'nün kapsamını yanlış yorumladığını iddia etmiştir.

86. Komisyon, kendi adına, "KKTC"nin bağımsız devlet olma iddiasının uluslararası toplum tarafından reddedildiğini ve kınandığını hatırlatmıştır. Fakat, Komisyon, "KKTC" rejiminin de facto mevcudiyetinin ve Türkiye'nin tam kontrolü altında de facto yetki kullanmasının, mağdur bireyler tarafından Sözleşme uyarınca dile getirilen şikâyetlerin kabuledilebilirliği için davalı Devlet'in bir önşart olarak öne sürdüğü "KKTC sistemi"nde tüketilmesi gereken iç hukuk yollarının mevcut olup olmadığı ile ilgili sorun üzerinde önemli sonuçları olduğunu gözlemlemiştir. Komisyon bu bağlamda ve Uluslararası Adalet Divanı'nın üstte anılan İstisari Görüşü'ne atfen, "uluslararası hukukun, böyle bir durumda, gözardı edilmeleri halinde sadece o ülkede yaşayanların zararına olabilecek bazı yasal düzenlemelerin ve işlemlerin meşruluğunu tanıdığı"na dikkat çekmektedir. Davalı Devlet tarafından dayanılan iç hukuk yollarının kuzey Kıbrıs'taki tüm nüfusun yararına olduğu anlayışıyla ve bu tür yolların etkili olduğu düşünüldüğü ölçüde, Sözleşme'nin eski 26. maddesi bakımından dikkate alınmalıdır.

87. Komisyon'un vardığı sonuca göre, belli bir iç hukuk yolunun etkili bir yol olarak görülüp görülmeyeceği ve dolayısıyla tüketilmesi gerekip gerekmediği söz konusu şikâyetle ilgili olarak belirlenmelidir. Bu bağlamda komisyon, davacı Hükümet, başvuruda belirtilen şikâyetlerin davalı Devlet'e isnat edilebilen idari uygulamalardan kaynaklandığını iddia ettiği ölçüde, bu tür uygulamaların mevcudiyetinin kanıtlanmasının anılan uygulamaları oluşturan iddia konusu fiillerle ilgili etkili iç hukuk yollarının yokluğuna bağlı olduğunu gözlemlemiştir.

88. Bu mülahazaları göz önünde bulunduran Komisyon, Sözleşme'nin eski 26. maddesi bakımından, kuzey Kıbrıs'ta mevcut hukuk yollarının davalı Devlet'in "iç hukuk yolları" olarak görülmesi gerektiği ve bu yolların etkililiğiyle ilgili sorunun, doğduğu özel koşullar içinde ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır.

89. Mahkeme, Komisyon'un "KKTC" makamlarının yaptığı işlemlerin geçerliliğiyle ilgili olarak uluslararası hukukun bakış açısıyla genel açıklamalar yapmaktan kaçındığına ve düşüncelerini, "KKTC"de kurulan "anayasal" ve "yasal"sistem bağlamında Sözleşme'nin eski 26. maddesinde yer alan iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının uygulanmasıyla ilgili Sözleşme özelindeki sorunla sınırlandırdığına dikkat çeker. Mahkeme de bu yaklaşımı benimsemektedir. Bu bağlamda Mahkeme, Louizidou kararında "KKTC Anayasasının 159. maddesi" gibi hükümlere yasal geçerlilik atfetmemesine karşın, bunu Sözleşme uyarınca yapmıştır. Bu sonuç, söz konusu madde "KKTC" makamlarına, geri dönülmez bir biçimde ve herhangi bir tazminat ödemeksizin, başvuranın kuzey Kıbrıs'taki mülkiyet haklarına el koyma yetkisi verdiği için kaçınılmazdır. Gerçekten, Mahkeme anılan kararda "KKTC"nin yasama ve yürütme faaliyetlerinin meşruluğuna ilişkin genel bir kuramın geliştirilmesini bu bağlamda ne gerekli ne de faydalı bulmaktadır" (Loizidou Kararı, esaslar, s.2231 §45).

90. Mahkeme'nin kanısına göre, ya "KKTC"nin kurulmasıyla ilgili olarak uluslararası toplum tarafından benimsenen görüş ya da Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin tek Kıbrıs hükümeti olarak kaldığı gerçeği herhangi bir biçimde süpheli hale gelmeksizin, Sözleşme'nin eski 26. maddesinin, kuzey Kıbrıs'ta bireylerin başvurabileceği iç hukuk yollarının, onların Sözleşme haklarının ihlallerinden dolayı uğradıkları zararların tazminini gerektirdiği yönündeki çıkarım dışlanamaz. Mahkeme, Komisyon gibi, 1974'ten beri kuzey Kıbrıs'ta meydana gelen gelişmeleri, "KKTC" tarafından de facto yetki kullanımı olarak nitelendirecektir. Mahkeme, Loizidou kararında Uluslararası Adalet Divanı'nın Namibya davasında verdiği İstisari Görüş'e yapılan atıfta gözlemlediği gibi, uluslararası hukuk bir örneği de "KKTC"de hüküm sürmekte olan kimi durumlarda, etkilerinin göz ardı edilmesinin sadece

bölge sakinlerinin zararına olacağı" örneğin doğum, ölüm ve evlilik işlemlerinin kaydedilmesi gibi belli yasal düzenlemeler ve işlemlerin meşruluğunu kabul etmektedir (loc.cit., s. 2231, §45).

91. Mahkeme, davacı Hükümet'in, İstisari Görüş'ün bu kısmını dayanak noktası yapmasıyla ilgili olarak Komisyon'a yönelttiği eleştiriye katılmamaktadır. Mahkeme'ye göre ve yalnızca Sözleşme'nin bakış açısıyla değerlendirildiğinde, mevcut hukuk yollarının bireylerin yararına olduğunun kanıtlanabildiği ve Sözleşme ihlallerini engellemede başarı şanslarının bulunduğu durumlarda, İstisari Görüş bu tür yollardan yararlanılması gerektiğini teyit etmektedir. Bu sonuca ulaşırken Mahkeme, bu gerekliliğin, kuzey Kıbrıs topraklarında Sözleşme'nin güvence altına aldığı insan haklarının korunmasında bir boşluğun oluşmasından kaçınılması gerektiğine ilişkin daha önceki saptamasına da uygun olduğunu düşünmektedir (bkz üstte.78. paragraf).

92. Mahkeme açısından gayet açıktır ki, kimi sınırlamalara rağmen kuzey Kıbrıs'taki Rum toplumu, "KKTC" mahkemeleri hakkında, bu tür kurumların yokluğunun toplum üyelerinin zararına olacağına yönelik bir kanıya sahip olabilir. Ayrıca, bu organların bölgede yaşayanların haklarını korumak bakımından etkililiğinin tanınması, hem Mahkeme'nin görüşüne hem de Uluslararası Adalet Divanı'nın aşağıdaki İstisari Görüşü'ne göre, hiçbir biçimde "KKTC"yi meşru kılmaz.

93. Mahkeme, Uluslararası Adalet Divanı'nın Namibya'yla ilgili İstisari Görüş'ünde, aşağıdaki sonuca vardığını hatırlatır (1971 ICJ Reports, s.56 §125):

"Genelde, Güney Afrika'nın Bölgedeki yönetiminin tanınmaması, Namibya halkının uluslararası işbirliğinden kaynaklanan faydalardan mahrum kalması sonucunu doğurmamalıdır. Özeldense, Güney Afrika Hükümeti tarafından Namibya adına veya onunla ilgili olarak yaptığı resmi işlemler, Manda yetkisinin kaldırılmasından sonra yasa dışı ve geçersiz olmakla birlikte, bu geçersizlik örneğin doğum, ölüm ve evliliklerin kaydı gibi, geçersiz sayılmaları durumunda etkileri yalnızca Bölgede yaşayanların zararına olacak işlemlere teşmil edilmemelidir."

94. Mahkeme, bu paragrafın, Görüşün benimsenmesinden önce meydana gelen çeşitli tartışmalar sonucunda Görüş'e dahil edildiğini gözlemlemektedir. Bundan dolayı Hollanda temsilcisi Güney Afrika'nın Namibya'daki yasadışı yönetiminin tanınmamasının "yetki kullanımını dikkate almayı, bu dikkate alış anılan yetkiye tabi bireylerin meşru çıkarlarının yerine getirilmesi için gerekli olduğu ölçüde dışlamamaktadır" diyerek Uluslararası Adalet Divanı'nın dikkatini çekmiştir (Savunmalar, C.II, s.130). ABD temsilcisi "örneğin yabancı bir Devlet, Namibyalıların yürürlükteki kanunlar uyarınca evlenme hakkını reddederse ...ya da çocuklarını gayrimeşru sayarsa bu, bireylerin haklarının ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Yine, bir mal satım sözleşmesi sırf Namibya'da Güney Afrika Yönetimi tarafından uygulanan ticari kanunlar uyarınca yürürlüğü girdi diye geçersiz sayılamaz" (Savunmalar, C.II, p.503). Bu açıklamalar, mantıksal nedenlerden ötürü, mahkemelerin verdikleri kararlar ile günlük ilişkilere de uygulanmalıdır. Üstteki alıntılarda da gösterdiği gibi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından aksini yapmaya davet edilmesine rağmen Uluslararası Adalet Divanı, hukuk dışı de facto rejimlere herhangi bir etki tanımayı reddeden yaklaşımı kesin bir biçimde benimsememektedir.

95. Mahkeme, bu aksi fikrin Yargıç Dillard, de Castro ve Onyeama'nın görüşlerinde de yansıtıldığına ve ayrıntılı bir biçimde açıklandığına dikkat çeker. Yargıç Dillard (1971 ICJ Reports, s.166-67), "ex injuria jus non oritur" ilkesinin, mutlak bir ilke olmadığını "aksi halde, muamele güvenliğindeki genel çıkarın büyük ölçüde ihlal edileceğini, lüzumsuz zorluk ve yavaşlığın engellenmeyeceğini bilakis buna yardımcı olunacağını" dile getirmektedir. Yargıç de Castro (ibid., s.218-19), Namibya'daki de facto otoritenin " kamu malları, imtiyazlar vs ile ilgili" fiil ve işlemleriyle, geçerli sayılması gereken gerçek kişilerin işlem ve hakları (nüfus ve tapu kütüklerindeki kayıtların geçerliliği, evliliklerin geçerliliği, medeni hukuk mahkemelerinin verdikleri kararların geçerliliği vs,) arasında bir ayırım yapmaktadır. Yargıç Onyeama ise, Güney Afrika'nın Namibya'daki varlığının tanınmamasının üçüncü Devletler üzerine düşen bir yükümlülük olduğunu fakat bu yükümlülüğün, mutlaka, Namibya'daki Güney Afrika yönetiminin (yasadışı olmasına rağmen) hala bölgedeki de facto yönetim olması karşısında, Güney Afrika'nın Namibya adına ve onunla ilgili işlemlerinin geçerliliğini tanımamaya kadar vardırılmasının gerekmediğini ifade etmiştir.

96. Uluslararası Adalet Divanı'nın İstisari Görüşü açıkça göstermektedir ki, bu davaya benzer durumların ortaya çıkması halinde, de facto entitelerin işlemlerini geçersiz sayma yükümlüğü mutlak değildir. Söz konusu bölgede mukim şahıslar açısından yaşam devam etmektedir. Bu yaşam, mahkemeler de dahil olmak üzere, de facto otoriteler tarafından katlanılabilir kılınmalı ve korunmalıdır. Ve bu bölgede yaşayanların yakın çıkarına olarak, söz konusu bölgedeki makamların işlemleri üçüncü Devletler ve uluslararası kuruluşlar özellikle de mahkemeler -bu Mahkeme de dahil olmak üzere- tarafından göz ardı edilemez. Aksini iddia etmek, bölgede yaşayanların, uluslararası ölçekte tartışıldığında haklarından ayrılmalrı, hatta sahip oldukları asgari hak standardından bile mahrum bırakılması anlamına gelecektir.

97. Mahkeme, önceki paragrafta açıklanan bağlam içinde ifade edilen Uluslararası Adalet Divanı'nın görüşünün bu konudaki tek görüş olmadığına dikkat çeker. Bu görüş hem uluslararası hukukta de facto entiteler konusundaki uzmanlar tarafından hem de özellikle de iç hukuk mahkemelerinin de facto entiteler tarafından alınan kararların statüsüne ilişkin olarak verdikleri hükümler çerçevesinde mevcut uygulama tarafından teyit edilmektedir. Bazı devlet organları, daha da ileri giderek, de facto entitelere egemen bağımsızlık vererek ya da bu tür entitelerin mülkiyet edinimlerine karşı çıkmayarak, kamu hukukuyla ilgili işlemleri de tanımaktadır.

98. Mahkeme, "KKTC" tarafından kurulan yargısal organların, bu davadaki ilişkilerle ilgili oldukları sürece, göz ardı edilemeyeceği sonucuna varmıştır. Bu tür organların korunmasını istemek, Rumlar da dahil olmak üzere "KKTC"de yaşayanların yararınadır; ve eğer "KKTC" makamları bu tür organlar kurmamışsa, bu durum Sözleşme'ye aykırı hareket olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla, bölgede yaşayanlar bu yolları tüketme zorunluluğuna tabi tutulabilir yeter ki bu yollar mevcudiyeti ve etkililiği kanıtlanmış -ki bu durumun her olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.

99. Dolayısıyla, Komisyon gibi Mahkeme de davacı Hükümet tarafından iddia konusu edilen ihlallerin her biri bakımından, söz konusu şahısların mağduriyetlerini giderecek etkili hukuk yollarının mevcut olup olmadığını inceleyecektir. Mahkeme, özellikle, herhangi bir hukuk yolunun sadece teoride değil pratikteki varlığının da yeteri kadar kesin olup olmadığına ve bu davanın ilgilendiği söz konusu şahısları, mevcudiyetleri Komisyon önünde davalı Hükümet tarafından iddia edilen bu hukuk yollarını tüketme zorunluluğundan muaf tutan özel koşulların olup olmadığına bakacaktır. Mahkeme, örneğin, Sözleşmeye aykırı fiillerin tekrarı ve bunlara Devlet yetkilileri tarafında müsamaha gösterilmesi gibi idari bir uygulamanın varlığı ve bu uygulamanın yargılamayı yararsız ve etkisiz kılması durumunda iç hukuk yollarını tüketme kuralının uygulanamayacağını hatırlatır (bkz, özellikle, 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar vd- Türkiye kararı, Reports 1996-IV, s.1210, §§ 66-67).

100. Üstteki mülahazalar karşısında, Mahkeme, davacı Hükümet'in "KKTC"nin mahkeme ve idare sistemiyle ilgili olarak Sözleşme'nin 6 ve 13. maddeleri uyarınca yönelttiği kapsamlı eleştirileri, bu aşamada daha fazla incelemeye gereksiz bulmaktadır.

101. Yine de Mahkeme, davacı Hükümet'in "KKTC" mahkemelerinin yasadışılığına dayanmasını, yine aynı Hükümet'in iddia konusu yaptığı kuzey Kıbrıs'taki insan hakları ihlallerinden Türkiye'nin sorumlu olduğu iddiasıyla -ki bu iddia Mahkeme tarafından da kabul edilmiştir (bkz. 75-81. paragraflar) çeliştiğini belirtmek istemektedir. Gerçekten bir Devlet tarafından yasadışı bir biçimde işgal edilen ve yönetilen bir bölgede meydana gelen fiillerden dolayı o Devlet'in sorumlu tutulmasını ama bu Devlet'e isnat edilen hataları kendi mahkemelerinde düzelterek bu tür bir sorumluluktan kurtulma fırsatının inkar edilmesini kabul etmek zor gözükmektedir. İşbu başvuru çerçevesinde davalı Devlet'e bu fırsatı sunmak, uluslar arası hukuka göre yasadışı addedilen bir rejimin dolaylı olarak meşrulaşması anlamına gelmemektedir. "KKTC" tarafından kurulan kurumların kanundışı olduğuna ilişkin iddia ile, davacı Hükümet'in, daha sonra incelenecek olan (bkz. 318-21. paragraflar) Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiğine dair iddiası arasında da benzer bir çelişki bulunmaktadır. Zira, bir yandan bir Devlet'in başvurulacak hukuk yolu sunmadığı için 13. maddeyi ihlal ettiğini diğer yandan bu tür bir yolun, eğer sunulsa bile, geçersiz olacağını iddia etmek olanaksızdır.

102. Bundan dolayı Mahkeme, eski 26. Madde bakımından (şu anki 35Ş1), "KKTC" deki mevcut içhukuk yollarının, davalı Devlet'in "içhukuk yolları" olarak görülebileceğini ve bu içhukuk yollarının etkililiği sorununun doğduğu özel şartlar içinde ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır.

5. altı-ay kuralına uyma konusunda

103. Mahkeme, Komisyon'un bu sorunu esas aşamasına bıraktığını gözlemlemesine rağmen, ne davalı Hükümet bu konuda bir argüman sunmuştur; ne da davacı Hükümet, Mahkeme önündeki yazılı ve sözlü savunmalarında bu konuya değinmiştir.

104. Komisyon'un yaklaşımı doğrultusunda Mahkeme, davacı Hükümet, idari uygulamalar sonucunda meydana gelen sürekli ihlaller olduğunu iddia ettiği sürece, başvurunun yapıldığı tarih olan 22 Kasım 1994'ten önceki altı ay içerisinde son bulan durumları göz ardı edeceğini teyit eder. Dolayısıyla, Mahkeme de Komisyon gibi, 22 Mayıs 1994'ten önce son bulmuş gözükten uygulamaların inceleme kapsamının dışında kaldığını düşünmektedir.

II. GERÇEKLERİN TESPİTİ VE KANITLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

105. Mahkeme, davacı Hükümet tarafından öne sürülen iddiaların altında yatan gerçeklerin açığa çıkarılması ve belirlenmesi için, Komisyon'un, yazılı ifadelerin yanı sıra, bazı şikâyet kategorileri bakımından sözlü ifadeleri de dikkate aldığına dikkat çeker. Yeri geldikçe, Komisyon 1976 ve 1983 raporlarındaki bulgulara (bkz. üstte 17. paragraf), kendi girişimiyle elde ettiği belgelere ve ana kaynak olarak da tarafların sunduğu görüşlere dayanmıştır. Tarafların sunduğu yazılı kanıtlar hususunda, Mahkeme, Komisyon'un, her iki Hükümet tarafından kabul edilebilirlik ya da esas aşamasında 14 Eylül 1998 tarihine kadar sunulan yazılı görüşleri dava dosyasına koymayı kabul ettiğini gözlemlemektedir. Komisyon'un son tarihle ilgili bu mutlak tutumu, davalı Hükümet'in "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Rumlar ve Marunilerin yaşam koşullarıyla ilgili önlemler"e ilişkin aide mémoire'in dava dosyasına eklenmesi talebini reddettiği 5 Mart 1999 tarihli kararının sonucudur. Mahkeme, bunun Komisyon tarafından kabul edilmeyen tek belge olduğuna, diğer belgelerin tümünün taraflar arasında usul eşitliği ilkesi uyarınca kabul edildiğine dikkat çeker.

106. Mahkeme, Komisyon önündeki işlemlerde silahların eşitliği ilkesine tam olarak saygı gösterilmesinin imkansız olduğu durumlarda, örneğin taraflardan birine, diğerinin görüşünü yanıtlamak için sınırlı bir süre verildiğinde, Komisyon'un söz konusu belgenin kanıtsal değerini değerlendirirken bu etkeni dikkate aldığına gözlemlemektedir. Mahkeme, Komisyon'un saptamaları ve kanıt değerlendirmesiyle ilgili olarak davacı Hükümet tarafından yöneltilen itirazları ele almak zorunda olmasına karşın, belgesel materyal bakımından Mahkeme'nin 24 Kasım 1999 tarihinde aldığı usul kararıyla dosyaya dahil ettiği üstte anılan aide mémoire da dahil olmak üzere, her tür materyalle ilgili yorumda bulunma fırsatının her iki tarafa da tam olarak verildiğine dikkat çeker.

107. Sözlü ifadeler bakımından Mahkeme, Komisyon'un, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan "kuşatılmış" Rumlar'ın ve Türkler'in özellikle de siyasi muhaliflerin ve Türk Çingene azınlığı mensuplarının genel yaşam koşullarıyla ilgili Sözleşme sorunları hakkındaki ifadeleri dinlemek üzere üç delege atadığına dikkat çeker. 27 -28 Kasım 1997 tarihlerinde Strazburg'ta, 22-23 Şubat 1998 tarihlerinde Lefkoşe'de ve 22 Nisan 1998 tarihinde de Londra'da şahitlerin ifadelerine başvurulmuştur. İncelemeler, bazı yerlere yapılan ziyaretleri de kapsamaktadır (sınır üzerindeki Ledra Palace geçiş noktası, kuzey Lefkoşe'deki mahkeme binası ve Karpas bölgesindeki Rum köylerine gerçekleştirilen ziyaretler). Delegeler, birçok yetkilinin ve Karpas yarımadası da dahil olmak üzere ziyarette bulunulan şahısların ifadelerine başvurmuştur. İlk duruşmada, davacı Hükümet tarafından on tanığın ifadesine başvurulmuş bunlardan üçünün kimliği açıklanmamıştır. İkinci duruşmada, Komisyon delegeleri, yedisi davalı Hükümet beşi de davacı Hükümet tarafından önerilen oniki tanığın (kimliği açıklanmayan dört şahit dahil) ifadesini almıştır.

108. Mahkeme, Komisyon delegelerinin kimliği açıklanmayan şahısların ifadelerine başvururken Sözleşme'nin 6. maddesindeki adil yargılanma gereklerini yerine getirmek için gerekli tüm önlemleri aldığına gözlemlemektedir.

109. Ayrıca davacı Hükümet'in önerdiği kimliği açıklanmayan şahitleri dinlemek için delegeler tarafından yapılan düzenlemelere ilişkin olarak davalı Hükümet tarafından yöneltilen eleştiriler hususunda Mahkeme, bu düzenlemelerin, daha önce ve bu davayla ilgisi olmayan davalardaki kimliği açıklanmayan şahitlerin güvenliğini sağlamak için davalı Hükümet'in kendisi tarafından talep edilen koruma usulüne uygun olduğunu da gözlemlemektedir (Sargın ve Yağcı-Türkiye, başvuru no'ları. 14116-14117/88). Mahkeme'nin görüşüne göre, Komisyon önündeki işlemlerde davalı Hükümet tarafından var olduğu iddia edilen handikaplar, Komisyon tarafından izlenen yöntemlerle yeterli derecede dengelenmiştir. Yine Mahkeme'nin gözlemine göre, kimliği açıklanmayan şahitlerin verdiği ifadelerin değerlendirilmesinde, Komisyon, bu ifadelerin her birinin kendine özgü niteliği bakımından kanıtsal değerlerini araştırarak ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemiş ve ulaştığı bulgular ne yalnızca ne de belirleyici bir ölçüde kimliği açıklanmayan şahitlerin ifadelerine dayandırılmıştır (bkz 23 Nisan 1997 tarihli Van Mechelen vd- Hollanda kararı, Reports 1997-III, p.712,§§ 54-55).

110. Davacı Hükümet, Mahkeme huzurundaki yargılamada, kimliği açıklanmayan şahısların ifadelerinin alınmasında kullanılan usule karşı çıkmamıştır. Diğer taraftan, anılan Hükümet, delegeler tarafından dinlenecek şahit sayısına konulan sınırlamaya karşı çıkmıştır. Bu, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin ve Çingene toplumu mensuplarının durumlarıyla ilgili iddiaların Komisyon tarafından araştırılması bakımından özellikle doğrudur (bkz. Aşağıda 338. paragraf). Mahkeme, Komisyon'un ulaştığı sonuçların davacı Hükümet'in iddialarını dikkate alıp almadığını değerlendirirken yine bu konuya dönecek olmasına karşın, bu bağlamda eleştirinin özünü incelemeyi uygun bulmaktadır. Mahkeme, Komisyon'un davacı Hükümet'ten, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türkler'in ve Çingenelerin Sözleşme haklarının davalı Hükümet tarafından ihlal edildiği iddiasını destekleyici yönde ifade verecek sınırlı sayıda şahit seçmesini talep ettiğine dikkat çeker. Mahkeme, Komisyon'un yaklaşımının usul eşitliği bakımından eleştirilemeyeceğini düşünmektedir. Öncelikle, Komisyon, davacı Hükümet'in gösterdiği şahitlerden beşinin ifadesini dinlemiştir. Şüphesiz, bu şahitler, özellikle, davacı Hükümet'in ifadelerinin alınmasını önemli bulduğu kişiler arasından seçilmiştir. İkincisi, gerçekleri saptama rolünün etkin bir biçimde yerine getirilmesi Komisyon'un, zaman sınırlamasını ve ek şahitlerin ifadelerinin konuyla ilgisinin değerlendirilmesini de göz önünde bulundurarak, ifade alma usulünü düzenlemesini mutlaka zorunlu kılmaktadır.

111. Bu nedenle, Mahkeme, davacı Hükümetin bu bağlamdaki eleştirilerini reddetmektedir.

112. Mahkeme, kabuledilebilir bulunduğu çeşitli şikâyetlerle ilgili olarak yaptığı değerlendirmelerde Komisyon'un, 18 Ocak 1978 tarihli İrlanda-İngiltere karasında Mahkeme tarafından açıklanan "kesin kanıt" standardına başvurduğunu gözlemlemektedir (Series A no.25). Buna göre, bu tür bir kanıt, yeteri kadar güçlü, açık ve uyumlu çıkarımlardan ya da gerçeğe ilişkin çürütülemez varsayımlardan ulaşılabilir (ibid, s.64-65, § 161).

113. Mahkeme bu standardın uygulanmasını, daha önceki Devletler-arası davada bu standarttan bahsettiğinden ve anılan davada verdiği karar tarihinden beri bu standartın Mahkeme'nin yerleşmiş içtihatı olmasından bu yana benimsemektedir (yeni bir örnek için, bkz Salman-Türkiye [GC], no.21986/93, §100, ECHR 2000-VII).

Ayrıca, idari uygulamaların varlığının tesbiti konusunda, Mahkeme, kanıt yükünün ilgili Hükümetler'den birine ya da her ikisine de düştüğü konseptine dayanmamaktadır. Aksine, önündeki tüm kanıtları, kaynağına bakmaksızın, değerlendirmelidir (bkz. Üstte anılan İrlanda-İngiltere kararı, p.64 §160).

114. Fakat, Mahkeme, davacı Hükümet'in, davalı Devlet'in idari uygulamalarından kaynaklanan Sözleşme ihlali iddiaları hususunda üstte anılan kanıt standardının uygulanmasının uygunluğuna muhalefet ettiğine dikkat çeker. Komisyon, sunduğu görüşte, idari uygulamalar konusunda "temel kanıt"ın varlığını dikkate almayarak hata yapmış ve "kesin kanıt" standardına dayanması çok sayıda şikâyete ilişkin doğru sonuçlara ulaşmasını engellemiştir. Davacı Hükümet 'e göre, Komisyon tarafından başvuru kanıt standardı, Mahkeme'nin İrlanda-İngiltere kararında benimsediği yaklaşımla çelişmektedir.

115. Mahkeme, İrlanda-İngiltere kararında, İrlanda Hükümeti'nin, "kesin kanıt" standardının, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali niteliğindeki idari uygulamaların varlığının tespitinde aşırı katı bir standart olduğu iddasını reddetmiştir (loc.cit., s.64-65, § 161). Anılan davada "kesin kanıt" standardı, kanıtların, ihlal niteliğinde olduğu iddia edilen uygulamayı doğrulayıp doğrulamadığını belirlemek için uygulanmıştır. Ayrıca, Mahkeme, İrlanda-İngiltere kararında, Sözleşme'ye aykırılık teşkil eden idari bir uygulamanın tanımını yapmıştır. Buna göre, bu tür bir uygulama, yeteri kadar fazla, sadece münferit hadise ya da istisnalara değil bir şablon ya da sisteme tekabül eden aynı ya da benzer ihlallerin bir birikimidir (ibid., p.64 §159).

116. Mahkeme, ayrıca, iç hukuk yollarının tüketilmesi konusunda, kanıt yükü bakımında bir farklılık olduğunu hatırlatır. İşbu dava bağlamında, iç hukuk yollarının tüketilmediğini iddia eden davalı Hükümet, iç hukuk yolunun teoride ve pratikte etkili olduğunu, mağdur bireylerin şikâyetlerini giderecek kapasitede olduğunu ve makul bir başarı şansı sunduğunu Mahkeme'ye ispat etmelidir. Fakat, bunlar kanıtlandığında, davalı Hükümet'in öne sürdüğü hukuk yolunun gerçekten tüketildiğini ya da kimi nedenlerden ötürü yetersiz ve etkisiz olduğunu veya ilgili kişileri, bu yolu tüketme zorunluluğundan muaf tutan özel koşulların varlığını kanıtlamak davacı Hükümet'e düşmektedir. Devlet görevlilerine yönelik görevi kötüye kullanma ve zarar verme iddiaları karşısında ulusal makamların bütünüyle edilgen kalmaları, örneğin soruşturma yürütmemeleri ve yardım etmemeleri, bu tür bir nedeni oluşturabilir. Bu tür durumlarda, kanıt yükü bir kez daha değişir çünkü şikâyet konusun sorunların kapsamı ve ciddiliği karşısında neler yapıldığını göstermek Hükümet'in görevidir (bkz, özellikle, üstte anılan Akdivar vd Kararı, s.1211, §68).

117. Üstteki mülahazaları göz önünde bulunduran Mahkeme, kendi yerleşmiş içtihadına göre, 11 No'lu Protokol'ün 1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe girmesinden önceki Sözleşme sistemi uyarınca, gerçekleri tespit ve doğrulama görevinin öncelikle Komisyon'a ait olduğunu hatırlatır (eski 28/1 ve 31. maddeler). Mahkeme, Komisyon'un saptamalarıyla bağlı olmamakla ve önündeki materyaller ışığında kendi değerlendirmesini yapmakta serbest olmakla birlikte, bu yetkisini yine de bazı istisnai hallerde kullanacaktır (bkz. Üstte anılan Akdivar vd kararı s. 1214, §78).

118. Mahkeme, davacı Hükümet'in sunulan kanıtların ağırlığına aykırı olduğunu düşünerek Komisyon'un kimi iddialara ilişkin saptamalarına kuşkuyla baktığını müşahade etmiştir. Mahkeme, davacı Hükümet'in itirazlarını, iddiaların esaslarını incelerken ele almayı önermektedir.

III. KAYIP KIBRISLI RUMLARIN VE BUNLARIN AKRABALARININ HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

A. Kayıp Rumlular

1. Komisyon'un tespit ettiği gerçekler hususunda

119. Mahkeme önündeki duruşmada davacı Hükümet, kayıp şahısların sayısının 1,485 olduğunu ve kanıtların açıkça, kayıp şahısların ya Türk ordusu veya onun milislerinin kendi yetkisi ya da sorumluluğu altında ya tutuklandığını ya da gözaltında tutulduklarını ve bu şahısların en son davalı Devlet'in etkili denetimi altındaki bölgelerde görüldüğünü gösterdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, yine davacı Hükümet'e göre, Mahkeme, aksine kanıt olmadıkça, kayıp şahısların hala hayatta olduğu varsayımından hareket etmelidir.

120. Mahkeme, davacı Hükümet'in başlangıçta Komisyon'un tespit ettiği gerçeklere itiraz etmediğine dikkat çeker (bkz üstte 25-27 paragraflar). Komisyon'un 1976 ve 1983 raporlarında ulaştığı saptamalar da dahil olmak üzere sunduğu tüm maddi kanıtları dikkatli bir çözümlemeye tabi tutan Mahkeme, Komisyon'un saptadığı gerçeklerden ayrılmasına yol açacak herhangi bir istisnai durumun olmadığını düşünmektedir. Komisyon gibi Mahkeme de, "kayıp şahıslar" kategorisine giren şahısların sayısını belirlemeyi uygun bulmamaktadır. Mahkeme, davacı Hükümet tarafından BM Kayıp Şahıslar Komitesi'ne bildirilen rakamları esas alarak bu rakamları mevcut yeni bilgiler ışığında gözden geçirmekle yetinecektir.

121. Ayrıca Mahkeme, Komisyon'un, yaptığı araştırmayı davalı Hükümet'in kayıp şahısların akıbetini ve nerede olabileceklerini ne ölçüde kesinleştirdiğini tespit etmekle sınırlandırma düşüncesini paylaşmaktadır. Mahkeme'nin görevi, bu şahısların ölüp ölmediğini veya davalı Devlet'in

sorumluluğunu gerektiren koşullarda öldürülüp öldürülmediklerini kanıtlayan bulgulara ulaşmak değildir. Zaten, davacı Devlet de, Mahkeme'den bu şahısların hala hayatta oldukları varsayımıyla hareket edilmesini talep etmiştir. Mahkeme, davacı Hükümet'in Sözleşme'nin 2. maddesi uyarınca dile getirdiği şikâyetleri ele alırken tekrar dönecektir.

122. Mahkeme, davacı Hükümet'in iddialarının esasını üstteki anlayış ışığında inceleyecektir.

2. Davacı Hükümet'in şikâyetlerinin esası hususunda

(a) Sözleşme'nin 2. Maddesi

123. Davacı Hükümet, Mahkeme'den 2. maddenin, hem usul hem de temel yükümlülükler bakımından ihlal edildiği sonucuna varmasını talep etmiştir. 2. madde aşağıdaki gibidir:

"1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır..."

124. Davacı Hükümet'in sunduğu görüşte, davalı Hükümet'in kayıp şahısların akıbetlerine ilişkin olarak herhangi bir soruşturma yürütmemesi dikkate alındığında, idari uygulamalar bakımından usul ihlali işlendiği iddia edilmektedir. Ölülerin defin işlemleriyle ilgilenmemesi bir yana, davalı Hükümet'in ölü veya yaralıları hakkında herhangi bir soruşturma yürüttüğüne ilişkin hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca, davalı Hükümet, silahlı kuvvetlerinin varlığıyla, işgal altındaki bölgede, kayıp şahıslarla ilgili bir araştırma yürütülmesini doğrudan engellemeye devam etmekte ve bu şahısların akıbetleriyle ilgili bir açıklama getirememektedir.

125. Davacı Hükümet, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin (CMP) kapsamı sınırlı görevi ve Sözleşme'nin sözkonusu hükmüne ilişkin Mahkeme içtihatlarında tanımlanan "etkili soruşturma"nın özelliği dikkate alındığında, 2. maddenin davalı Hükümet'e yüklediği yaşam hakkını koruma yükümlülüğünden, bu organın devam etmekte olan çalışmaları (bkz. üstte 16. Paragraf) gerekçe gösterilerek sıyrılamayacağını vurgulamaktadır.

126. 2. maddede yeralan temel yükümlülük açısından, davacı Hükümet Mahkeme'den, Komisyon'un kararı doğrultusunda, davalı Hükümet'in, hepsi yine bu Hükümet tarafından yaratılan yaşamı tehdit edici koşullarda ortadan kaybolan kayıp şahısların yaşam hakkını korumak için gerekli işlevsel önlemleri almadığı sonucuna varmasını talep etmiştir.

127. Komisyon, kaybolmaların, çarpışma bölgelerinin dışında meydana gelen cezai eylemler de dahil olmak üzere büyük çaplı ölümlerin meydana geldiği dönemde olduğunu göz önünde bulundurarak kayıp şahısların yaşamı tehdit edici koşullarda ortadan kayboldukları sonucuna varmıştır. Komisyon ve Mahkeme'nin içtihadına göre, davalı Devlet yetkililerinin, 2. madde uyarınca, kaybolma olaylarının meydana geldiği koşullarla ilgili etkili bir soruşturma yürütmek gibi olumlu bir yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca, kayıp şahısların sınırlamaya tabi olmayan suçlar sonucunda yaşamlarını kaybetmiş olabilecekleri düşüncesi karşısında bu yükümlülük sürekli bir yükümlülük olarak görülmelidir.

128. Dolayısıyla, Komisyon, davalı Devlet yetkililerinin etkili bir soruşturma yürütmemesi nedeniyle ve bu eksikliğin CMP tarafından yürütülen araştırmalara davalı Devlet tarafından katkıda bulunarak giderilemeyeceğinden 2. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

129. Mahkeme, davacı Hükümet'in, kayıp şahısların aksine delil bulunmadıkça yaşadıklarının varsayılması gerektiğini belirttiğine dikkat çeker (üstte 119. paragraf). Komisyona sunulan kanıtların, Temmuz ve Ağustos 1974'te yapılan askeri hareket sırasında birçok asker ve sivilin hayatını kaybettiğini teyit etmesine karşın, Mahkeme kayıp şahısların, ellerine düştükleri Türk Kuvvetleri ya da paramiliter Kıbrıslı Türkler tarafından öldürülüp öldürülmedikleri hususunda herhangi bir varsayımda bulunamayacağını tekrarlar. "KKTC" nin başı Sn. Denктаş'ın, 1 Mart 1996 tarihinde, Türk ordusunun Rum mahkumları, Türk komutan idarasindeki Kıbrıs Türk milislerine devrettiği ve sonrasında bu mahkumların öldürüldüklerini teyit eden bir açıklama yayımladığı doğrudur (bkz. Üstte 25. paragraf). Aynı şekilde, Şubat 1998'de, 1974'te Türk subayı olarak görev yapan Profesör Yalçın Küçük de Türk ordusunun, geniş çaplı sivil öldürme olaylarına karıştığını iddia etmektedir (bkz. Üstte 25. paragraf). Tüm bu açıklamalar kesin bir kanaat oluşmasını sağlasa da, Mahkeme, kayıp

şahısların ölümlerinden davalı Devlet'i sorumlu tutmak için yeterli olamayacaklarını düşünmektedir. Fakat bu şahıslardan bazılarının üstteki iddialarda tarif edilen koşullarda öldüğü tek varsayımdır.

130. Mahkeme, ölümlerin doğrudan Türk askerleri tarafından ya da onların göz yummasıyla gerçekleştirildiğini gösteren kanıtların, bu başvurunun kapsamının dışında kalan bir dönemle ilgili olduğuna dikkat çeker. Bu bakımdan, Komisyon'un, kayıp şahısların, davalı Devlet'in Sözleşme'nin 2. maddesi hükmü uyarınca sorumlu tutulacağı koşullarda öldürülüp öldürülmediklerini tespit etme yetkisinin bulunmadığına da dikkat çekilmelidir. Bundan dolayı Mahkeme, davacı Devlet'in, gerçeklerin kayıp şahıslarla ilgili olarak 2. maddenin ihlalini sergilediği iddialarını kabul etmenin imkansız olduğu sonucuna varmıştır.

131. Mahkeme'ye göre, davacı Hükümet'in iddiaları, 2. maddede öngörülen yaşam hakkını korumaya yönelik usuli yükümlülük kapsamında incelenmelidir. Bu bağlamda Mahkeme, 2. maddede öngörülen yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün, 1. maddedeki "kendi yetki alanlarındaki herkese Sözleşme'de açıklanan hak ve özgürlükleri tanıma" yükümlülüğüyle birlikte, devlet görevlilerinin kuvvet kullanmaları sonucu bireylerin ölümüne sebebiyet verilmesi durumunda bir çeşit etkili resmi soruşturmanın yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

132. Mahkeme, kayıp şahısların hukuk dışı bir şekilde öldürüldüklerine ilişkin herhangi bir kanıt bulunmadığını hatırlatır. Fakat, Mahkeme'nin görüşüne göre, üstte anılan usuli yükümlülük, en son Devlet görevlileri tarafından göz altında tutulurken görülen ve akabinde yaşamı tehdit edici olabileceği düşünülen bir ortamda kaybolan bir bireyle ilgili makul bir iddiaya ilişkin kanıttan doğmaktadır.

133. Bu arkaplan karşısında, Mahkeme, kanıtların, davacı Hükümet'in, şu anda kayıp olan bir çok şahsın ya Türk ya da Kıbrıslı Türk kuvvetleri tarafından tutuklandığı iddiasını doğruladığını gözlemlemektedir. Bu şahısların, askeri operasyonların yürütülmekte olduğu bir dönemde meydana gelen göz altına alınmalarına, tutuklanmalar ve büyük çaplı ölümler eşlik etmiştir. Komisyon bu durumu doğru bir biçimde yaşamı tehdit edici olarak tarif etmiştir. Sn. Denктаş'ın üstte bahsedilen açıklaması ve Profesör Küçük'ün raporu, kayıp şahısların ölümünden dolayı davalı Devlet'in sorumluluğunu gerektirmese bile, en azından sözkonusu dönemde içinde bulunulan risk ve korku ile göz altındakilerin maruz kaldıkları gerçek tehlikelere delalet etmektedir.

134. Bu arka plan karşısında kayıp şahısların ortadan kayboldukları inkar edilemez. Mahkeme, davalı Devlet yetkililerinin, kayıp şahısların akrabaları tarafından dile getirilen, yakınlarının, yaşamları için ciddi endişe duyulması gereken koşullarda gözaltına alındıktan sonra kaybolduklarına ilişkin iddialarla ilgili hiçbir soruşturma yürütmediklerine dikkat çeker. Bu bağlamda, Sn. Denктаş'ın açıklamasının ardından da resmi olarak hiçbir şey yapılmadığına dikkat çekilmelidir. Türkler'in gözaltında tutulmaktayken Kıbrıslı Türk paramiliter gruplara devredildiği söylenen şahısların kimliklerinin tespiti veya cesetlerin nereye gömülmüş olabileceğine ilişkin araştırma yapmak için hiçbir girişimde bulunulmamıştır.

135. Mahkeme, davalı Devlet'in, CMP'nin araştırmalarına yardımcı olarak üzerine düşen usuli yükümlülükten kurtulamayacağı hususunda davacı Devlet'le hemfikirdir. Komisyon gibi, Mahkeme de, CMP'nin çalışmalarının insani amaçlara hizmet ettiğine şüphe olmamakla birlikte, özellikle, bu Komite'nin araştırmalarının dar kapsamı karşısında, bunların, Sözleşme'nin 2. maddesinin gerekli kıldığı etkili soruşturma standardını karşılamak için tek başlarına yeterli olmayacaklarına dikkat çeker (bkz. Üstte 27. paragraf).

136. Üsttesi mülhazaları dikkate alan Mahkeme, davalı Devlet'in, yaşamı tehdit edici koşullarda ortadan kaybolan kayıp Rumların nerede olabileceklerini ve akıbetlerini tespit etmeyi amaçlayan etkili bir soruşturma yürütmediği gerekçesiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

(b) Sözleşme'nin 4. maddesi

137. Davacı Hükümet, Mahkeme'den dava koşullarının Sözleşme'nin 4. maddesinin ihlalini oluşturduğu sonucuna varmasını talep etmiştir. Anılan madde aşağıdaki gibidir:

"1. Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz."

..."

138. Davacı Hükümet, kayıp şahısların artık hayatta olmadıklarına dair kesin bir bulgu olmaması karşısında, 1974 olaylarından beri geçen sürenin uzunluğu da dikkate alınarak, bu şahısların hala, kölelik olarak nitelendirilmesi gereken şartlarda tutuklu bulduklarının varsayılması gerektiğini iddia etmektedir. Davacı Hükümet'in görüşüne göre, bu varsayım sadece, davalı Hükümet'in 2. maddede öngörülen yükümlülüklerini ihlal ettiği sonucuna varılması gereken bu davada Mahkeme'nin kayıp şahısların artık öldüklerine karar vermesi durumunda çelişkili olabilirdi.

139. Söz konusu zamanda kaybolmuş herhangi bir şahsın halen Türkler tarafından gözaltında tutulduğunu veya 4. maddeye aykırı şartlarda tutuldukları varsayımını destekleyebilecek hiçbir kanıt bulunmadığını düşünen Komisyon, 4. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

140. Mahkeme de Komisyon'un saptamasına katılmaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, Komisyon gibi, kayıp şahısların nerede olabilecekleri ya da akıbetleri hususunda varsayımda bulunmaktan kaçındığına dikkat çeker. Ayrıca, Komisyon tarafından saptanan gerçeklere katıldığını belirtir.

141. Mahkeme, Sözleşme'nin 4. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

(c) Sözleşme'nin 5. maddesi

142. Davacı Hükümet, idari uygulamalar nedeniyle Sözleşme'nin 5. maddesinin davalı Hükümet tarafından ihlal edildiğini öne sürmektedir. 5. madde aşağıdaki gibidir:

1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve yasada belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

..."

143. Davacı Hükümet'e göre, davalı Devlet yetkililerinin, kayıp şahısların hangi koşullarda göz altında tutulduklarıyla ve çok ama belirsiz sayıda Rum'un ortadan kaybolmasıyla ilgili hızlı ve etkili bir soruşturma yürütmemeleri Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen usuli yükümlüğün ihlaline yol açmıştır. Davacı Hükümet, kayıp şahısların en son Türk ordusunun ya da subaylarının denetim ve gözetiminde görüldüğüne dair kanıtların bulunmasından dolayı bu şahısların akıbetinden davalı Devlet'in sorumlu tutulması gerektiğine ilişkin iddiasını tekrarlamıştır.

144. Ayrıca, kayıp şahısların tutuklanması, 5. madde yükümlülükleri bakımından haklı çıkarılamaz ve gayri hukuki olarak düşünülmelidir. Davacı Hükümet, bu bağlamda, davalı Devlet'in, kendi yetkilileri ve görevlileri tarafından tutuklanan şahısların doğru ve güvenilir kayıtlarını tutmadığını veya bu şahısların kaybolma tehlikesine karşı koruyucu önlemler almadığını vurgulamaktadır.

145. Komisyon, davalı Devlet'in, 1974'te Türk kuvvetleri veya görevlilerince tutuklanan ve sonrasında da kaybolan Rumlarla ilgili makul iddialar hususunda çabuk ve etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğünü yerine getirmediği sonucuna varmıştır. Komisyon'a göre, 5. madde yükümlülüğünün ihlali, Komisyon'un 1983 tarihli ve 8007/77 no'lu başvuruya ilişkin raporunda yeralan Türkler tarafından tutuklanmışken ortadan kaybolan kayıp Rumların akıbetiyle ilgili olarak davalı Devlet tarafından hiçbir bilgi sunulmadığı tespiti karşısında, sürekli bir ihlal olarak nitelendirilmelidir. Komisyon, soruşturma yürütme ve bilgilendirme göreviyle ilgili olarak zamanaşımının söz konusu olamayacağını çünkü kaybolan tutuklu şahısların savaş suçları veya insanlığa karşı suçlar da dahil olmak üzere çok ciddi suçların mağdurları olabileceklerinin gözardı edilemeyeceğini vurgulamaktadır.

146. Diğer yandan Komisyon, kayıp Rumların tutuklu olmaları nedeniyle 5. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda Komisyon, söz konusu dönemde kaybolmuş herhangi bir Rum'un Türk ya da Kıbrıs Türk yetkililerince hala tutuklu bulunduruldukları varsayımını destekleyen hiçbir kanıt bulunmadığına dikkat çekmektedir.

147. Mahkeme, başından beri, bir bireyin nedensiz tutuklanmasının Sözleşme'nin 5. maddesinde yeralan kişi özgürlüğü ve güvenliğiyle ilgili güvenceleri bütünüyle geçersiz kılacağını ve bu maddenin en ağır bir biçimde ihlaline yol açacağını vurgulamaktadır. Belli bir birey üzerinde denetim

sahibi olmak, yetkililere o bireyin nerede olabileceğine ilişkin açıklamada bulunma zorunluluğu yükler. Bu nedenle 5. madde, yetkililerin, tutuklanan bir şahsın ortadan kaybolma tehlikesine karşı etkili önlemler almalarını ve tutuklanan ve akabinde ortadan kaybolan bir şahısla ilgili makul iddialar hususunda çabuk ve etkili bir soruşturma yürütmelerini gerekli kılar (bkz. 25 Mayıs 1998 tarihli Kurt-Türkiye davası, Reports 1998-III, p.1185, § 124).

148. Mahkeme, Türk ya da Kıbrıs Türk kuvvetlerince tutuklanmış Rumlarla ilgili sağlam kanıtlara dikkat çeker. Tutuklanan şahısların ne kimlikleri ne de tutuklanma tarihleri ve yerleriyle ilgili kayıt bulunmaktadır. İnsani bakış açısından, bu durum ne ilgili zamandaki savaş durumu ne de gergin ve ihtilafli ilişkiler gibi gerekçelerle mazur gösterilebilir. Sözleşme'nin 5. maddesinde de belirtildiği gibi, bu tür bilgilerin yokluğu kayıp şahısların akrabalarının, bu şahısların akıbetleriyle ilgili endişelerini gidermeyi imkansız kılmıştır. Göz altına alınan şahısların kimliklerini tespit etmenin imkansız olmasına rağmen, davalı Devlet kaybolma nedenlerini bulmak üzere başka araştırmalar yapmış olmalıydı. Daha önce de dikkat çekildiği gibi, kayıp Rumların Türkler tarafından gözaltına alındığına ilişkin yeni kanıtlara herhangi bir resmi tepki gelmemiştir (bkz. Üstte 134. paragraf).

149. Mahkeme bu iddiayı Sözleşme'nin 5. maddesinde öngörülen usuli zorunluluklar ve bir Sözleşmeci taraf olarak davalı Devlet'e düşen yükümlülükler açısından ele almıştır. Komisyon gibi Mahkeme de CMP tarafından yürütülen insani çalışmanın değerini sorgulamaksızın, CMP'nin araştırmasının niteliği nedeniyle bu yükümlülüklerden kurtulunamayacağını tekrarlar (bkz. Üstte 135. paragraf).

150. Mahkeme, davalı Devlet yetkililerinin, sözkonusu dönemde, Türk kuvvetleri veya görevlilerince tutuklanan ve sonrasında da kaybolan Rumlarla ilgili makul iddialar hususunda çabuk ve etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 5. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

151. Diğer yandan Mahkeme, Komisyon gibi, söz konusu dönemde kaybolan Rumlar'ın gerçekten Kıbrıs Rum yetkililerince tutuklandığı sonucuna varamamıştır.

(d) Sözleşme'nin 3, 6, 8, 13, 14 ve 17. maddeleri

152. Mahkeme, Komisyon önündeki yargılamanın esas aşamasında, davacı Hükümet'in olayların, üstte anılan maddelerin ihlalini ortaya çıkardığını iddia ettiğini gözlemlemektedir. Komisyon bu şikâyetlerin kabuledilebilirlik kararının kapsamının dışında kaldığını ve bu nedne incelenemeyeceğini belirtmiştir.

153. Mahkeme, davacı Hükümet'in bu şikâyetleri hem sunduğu görüşlerde hem de açık duruşmada sürdürmediği gibi Komisyon'un kabuledilebilirlik kararının kapsamıyla ilgili yorumuna da karşı çıkmadığını gözlemlemektedir. Mahkeme, bu şartlarda, ne bu şikâyetleri incelemeye yetkisi olup olmadığını ne de bunların esaslarını incelemek için hiçbir neden bulunmadığını düşünmektedir.

Dolayısıyla Mahkeme, davacı Hükümet'in kayıp Rumlarla ilgili olarak, Sözleşme'nin 3, 6, 8, 13, 14 ve 17. maddeleri uyarınca dile getirdiği şikâyetleri incelemeye gerek olmadığı sonucuna varmıştır.

B. Kıbrıslı Rumların kayıp akrabaları

1. Sözleşmenin 3. maddesi

154. Komisyon tarafından belirtilen nedenlerden dolayı, Davacı Hükümet, Mahkeme'den kaybolan insanların ailelerin çektikleri ve çekmekte oldukları sıkıntıların Sözleşme'nin 3. maddesinin ağır bir ihlali olarak yorumlamasını talep etmektedir. Adı geçen 3. madde şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."

155. Komisyon, Davacı Hükümetin dayandığı koşulların, kaybolan kişilerin aileleri açısından, Sözleşmenin 3. maddesinin devamlı bir ihlali anlamına geldiğini düşünmektedir. Komisyon'a göre, askeri bir müdahale sonrası bir çok insanın öldürüldüğü veya hapse atıldığı ve bölgenin kuşatma alınıp akrabalarına ulaşmasının imkansız hale getirildiği koşullar göz önüne alındığında, söz konusu şahısların en derin belirsizliklerle ve üzüntüyle baş başa kaldığı muhakkaktır. Ayrıca çektikleri ıstıraplar da zaman içerisinde kaybolmamıştır. Komisyon, kaybolan kişilerin akrabalarının maruz kaldıkları muamelenin Sözleşmenin 3. maddesine aykırı olduğu kanaatindedir.

156. "Kaybolan kişinin" ailesinden bir bireyin Sözleşmenin 3. maddesine aykırı bir muamelenin mağduru olup olmadığı, ağır insan hakları ihlallerine bağlı olarak bireyin karşı karşıya kaldığı duygusal çöküntü ve üzüntünün özel durumuna bağlıdır. Bu konuyla ilgili olarak, aile bağlarının ne kadar güçlü olduğu, aile üyelerinin yakınlık durumu - bu bağlamda, ebeveyn-çocuk ilişkisine özel bir önem verilmelidir - söz konusu olaylarda mağdur duruma düşen aile bireyi sayısı, kaybolan kişiyi bulma çabaları ve bu çabalara makamların cevapları önemlidir. Mahkeme, böyle bir olayın temelinde, aile üyesinin "kaybolması" değil, yetkili makamların bu duruma verdiği tepkilerin ve takındığı tavrın yatmakta olduğunu hatırlatır. Bu tavır ve davranışlar açısından bir akraba, yetkili makamların uygulamalarının mağduru olduğunu ileri sürebilir. (bkz. Çakıcı-Türkiye kararı [GC], no. 23657/94 § 98, AIHM 1999-IV)

157. Mahkeme, davalı Devlet yetkililerinin kaybolan kişilerin hakkında hiçbir araştırma ve soruşturma yapmadığını göz önüne almaktadır. 1974 Temmuz ve Ağustos ayında meydana gelen olaylar sırasında kaybolan kişilerin akıbeti hakkında hiçbir bilgi sahibi olmayan akrabalar, zaman içerisinde silinmeyecek derecede şiddetli üzüntü ve endişeye mahkum edilmişlerdir. Mahkeme, davanın şartları çerçevesinde, bazı akrabaların, aile üyelerinin gözaltına alınmasına tanık olmamasının, onların Sözleşmenin 3. maddesi uyarınca mağdur edilmediği anlamına geleceğini düşünmemektedir. Mahkeme, askeri operasyonun çok sayıda insanın ölümüne, tutuklanmasına ve birçok ailenin parçalanmasına yol açtığını anımsatır. Bu olaylar, kaybolan ve akıbetleri hakkında makamların hiçbir bilgi vermediği kişilerin yakınlarının zihinlerinde hala canlıdır. Yakınları, kaybolan akrabalarının ölüp ölmediğini, gözaltından çıkıp çıkmadığını bilememenin acısıyla yaşamaktadırlar. Birçok Kıbrıslı Rum'un güneyde sığınması ve adanın bölünmüşlük hali de araştırmaya ve soruşturmaya büyük bir engel teşkil etmektedir. Aslında böyle bir araştırma ve bilgi toplama sorumluluğu Davalı Devlet yetkililerine aittir. Bu sorumluluk yerine getirilmemiştir. Mahkeme'ye göre, Davalı Devlet makamlarının kaybolan ailelerin endişe ve feryatları karşısında sessiz kalması, Sözleşmenin 3. maddesi kapsamında, insanlık dışı bir muamele derecesine ulaşmaktadır.

158. Yukarıdaki nedenlerden dolayı Mahkeme, geçen zaman içerisinde kaybolan Kıbrıslı Rumların aileleri açısından Sözleşmenin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

2. Sözleşmenin 8 ve 10. maddeleri

159. Davacı Hükümet ayrıca, Davalı Devlet yetkililerinin akrabalara, kaybolan kişilerin durumuna ilişkin bilgi vermemesinin Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması Hakkının ve haber alma özgürlüğünün ağır bir ihlali olduğunu öne sürmektedir. Davacı Hükümete göre, Davalı Devlet Sözleşmenin 8. ve 10. maddeleri açısından sorumludur ve bu sorumluluklarını yerine getirmeyerek bu maddeleri ihlal etmiştir.

160. Mahkeme, Komisyon'un, Davacı Hükümetin 8. ve 10. maddeye ilişkin şikâyetlerinin, temelde kaybolan kişilerin akıbetini araştırmak isteyen akrabalarına yönelik muameleyle ilgili olduğu kanaatinde olduğunu gözlemlemektedir. Bu anlayışla Komisyon incelemelerini, 3. maddeyle ilgili olan muamelelerle sınırlı tutmuştur.

161. Mahkeme, Komisyon'un görüşlerine katılmaktadır. Mahkeme, 3. maddeyle ilgili çıkarımlarına dayanarak, Komisyonun kaybolan kişiler hakkında akrabaların bilgi sahibi olmamasına dair görüşünü paylaşarak, Davacı Hükümetin Sözleşmenin 8. ve 10. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini ayrıca incelemeye gerek görmemiştir.

IV. YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLERİN İKAMETGAH VE MÜLKİYET HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

A. Komisyonun Olaylara İlişkin Saptamaları

162. Davacı Hükümet, Komisyonun olaylara ilişkin saptamalarını benimsemiştir (bkz. paragraf 30-33). Bu saptamalar açısından Davacı Hükümet, Mahkeme'den bu olayların, Sözleşmenin 8., 10. maddeleri ve 1 nolu Protokolün 1. maddesinin ve ayrıca bu hükümler bağlamında Sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmasını talep etmiştir. Davacı Hükümet söz konusu olayların ayrıca Sözleşmenin 3, 17 ve 18. maddelerinin de ihlali anlamına geldiğini belirtmiştir.

163. Mahkeme, Komisyonun olaylara ilişkin saptamalarından farklı bir yaklaşım içine girmek için istisnai bir durum olduğunu düşünmemektedir (bkz. 30-33. paragraflar). Bu konuda Mahkeme, Komisyonun 1976 ve 1983 raporlarındaki bulgularını ve Davacı Hükümetin hak ihlallerine yol açtığını iddia ettiği "KKTC"nin yürürlükteki "yasama" metinlerinin etkisini dikkate almaktadır. Mahkeme ayrıca, Davalı Devletin, Komisyon önündeki süreçte Davacı Devlet tarafından öne sürülen bir çok iddianın doğruluğunu tartışmadığını göz önüne almaktadır.

164. Bundan dolayı Mahkeme, Davacı Hükümetin şikâyetlerini Komisyonun saptadığı olaylar bağlamında esastan inceleyecektir.

B. Davacı Hükümetin şikâyetlerinin esasına dair

1. Sözleşmenin 8. maddesi

165. Davacı Hükümet, yerlerinden edilen Kıbrıslı Rumların evlerine dönememesinin tek sorumlusunun Davalı Devlet olduğunu yadsınamaz bir gerçek olduğunu ve bunun da Sözleşmenin 8. maddesinin ihlali anlamına geldiğini ifade etmiştir. Sözleşmenin 8. maddesi şöyledir:

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.

166. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin politikasının Kıbrıs'ı ırk ayrımına dayanarak bölmek olduğunu, bu yüzden 211.000 Kıbrıslı Rum'un yanı sıra Marunilerin, Ermenilerin, Latin kökenlilerin ve Kıbrıs-Rum toplumunun anayasal düzeninde yaşayan vatandaşların çocuklarıyla beraber yerlerinden edildiğini bildirmiştir. Davacı Hükümet, "KKTC" makamlarının yerlerinden kişilerin kuzeye geri dönmelerine sürekli olarak karşı çıkarak bu kişilerin özel hayatına, aile ve konut hakkına müdahale ettiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda Davacı Hükümet, söz konusu politikanın ailelerin parçalanmasına neden olduğuna dikkat çekmektedir.

167. Davacı Hükümet Mahkeme'den Kıbrıs'ın kuzeyinde insani, kültürel ve doğal çevrenin kasıtlı bir politika neticesinde tahrip edildiği sonucuna varmasını talep etmiştir. Davacı Hükümet, bu politikanın Türkiye'den kitleler halinde göçmenlerin getirilmesi ve bu yolla adadaki Rum nüfusu ve kültürünün elimine edilmesi temeline dayandığını öne sürmektedir. Davacı Hükümete göre, "konut" ve "özel yaşam" kavramları, besleyici bir kültürel çevredeki kültürel ilişkiler kavramını içine alacak kadar geniştir. Davalı Devlet'in bu çevreye verdiği zarar açısından, yerlerinden edilen kişilerin konut, aile ve özel yaşamlarına saygı hakkı, bu anlamda da ihlal edilmiştir.

168. Komisyon öncelikle söz konusu muamelelere maruz kalan insanların yerel iç hukuk yollarını kullanma imkanlarının olup olmadığı konusunun incelenmesi gerektiğini gözlemlemiştir. Komisyon'a göre, "KKTC" makamlarının yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönmelerine izin vermemesi, resmi politikayı ve buna bağlı olarak idari uygulamaları yansıtmaktadır. Bu şartlarda, iç hukuk yollarını tüketmek için Sözleşme zorunluluğu bulunmamaktadır.

169. Yerlerinden edilen kişilerin kötü durumunun esasına ilişkin olarak Komisyon, 1976 ve 1983 raporlarındaki çıkarımlara ve söz konusu davadaki bulgularına dayanarak (bkz. 30-33. paragraflar), istisnasız olarak bu insanların tümünün kuzey Kıbrıs'taki evlerine dönmekten alıkonulduklarına işaret etmektedir. Komisyon'a göre, söz konusu olaylar Sözleşmenin 8. maddesinin sürekli ihlalini açığa çıkarmakta, bu açıdan, Davalı Devletin, 8. maddenin 2. fıkrasında belirtilen kamu güvenliği düşüncesini de gözardı ettiği ortaya çıkmaktadır. Davalı Hükümetin göç etmek zorunda bırakılan Kıbrıslı Rumların kuzeye geri dönme ve evlerine yerleşme meselesinin somut bir sonuca ulaşmaktan uzak görünen toplumlararası müzakerelerle çözülmesi gerektiğine ilişkin iddiası, Sözleşmeye aykırı muamelelerin sürmesini haklı çıkarmaz.

170. 8. maddeye ilişkin bulguları ve Davalı Hükümetin 1 nolu Protokolün 1. maddesi kapsamındaki şikâyetlerine dair çıkarımlarıyla ilgili Komisyon (bkz. 183. paragraf), Davacı Hükümetin yerlerinden edilen kişilerin evlerinin demografik ve kültürel çevresinin manipüle edildiğine ilişkin iddiasını incelemeye gerek görmemiştir.

171. Mahkeme, Komisyon önündeki işlemlerde, Davalı Hükümetin, Kıbrıslı Rumların kuzeydeki evlerine geri dönemeyeceklerine ilişkin Davacı Hükümetin iddiasını reddetmediğini dikkate alır. Davalı Hükümetin iddiasına göre, bu durum, Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm üzerinde uzlaşılıncaya değin aynen sürecektir. Bu şartlarda Komisyon gibi Mahkeme de, haksızlığa uğramış kişilerin "KKTC"deki iç hukuk yollarından yararlanıp yararlanamayacakları konusunun ortaya çıkmayacağını düşünmektedir.

172. Mahkeme, "KKTC" makamlarının yurtlarından edilen kişilerin geri dönmesine izin vermeyen resmi politikasının, aynı yetkililerce güneyde yaşayan Kıbrıslı Rumların kuzey bölgesine ziyaretlerinde de sıkı bir şekilde uygulanarak güçlendirildiğini gözlemlemektedir. Bundan dolayı, yerlerinden edilen kişilerin evlerine tekrar yerleşmelerine izin verilmediği gibi evlerini ziyaret etmelerine dahi müsaade edilmemektedir.

173. Mahkeme ayrıca, Davacı Hükümetin sözünü ettiği durumun 1974 yılında kuzey Kıbrıs'ta meydana gelen olaylardan bu yana sürdüğünü göz önüne almaktadır. Bu durum, iddiaya göre, Kıbrıslı Rum ve Türkler arasındaki olası bir çatışma riskini asgariye indirmek için "mevzuata" hiçbir zaman yansımamış ve tasarlanan iki bölgeyi düzenlemeler güçlendirilmiştir. Bu iki bölgeyi düzenleme, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği gözetiminde, toplumlararası müzakereler çerçevesinde sürdürülmektedir (bkz. 16. paragraf).

174. Mahkeme bu bağlamda şu gözlemlere ulaşmıştır: ilk olarak, Sözleşmenin 8 § 2 maddesinde yerlerinden edilen insanların konut hakkına saygı gösterilmemesinin yasal bir dayanağı bulunmamaktadır; ikinci olarak, toplumlararası müzakereler, Sözleşme ihlalini meşru kılmaz; üçüncü olarak, söz konusu ihlal 1974 yılından itibaren başlamıştır ve halen sürdüğü kabul edilmelidir.

175. Bu hususlar göz önüne alındığında, Mahkeme, yerlerinden edilen Kıbrıslı Rumların kuzeydeki evlerine dönmesine izin verilmemesinden dolayı Sözleşmenin 8. maddesinin sürekli olarak ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

176. Mahkeme, Komisyon gibi, Davacı Hükümetin, yerlerinden edilen kişilerin evlerinin demografik ve kültürel çevresinin manipüle edildiğine ilişkin iddiasını, Sözleşmenin 8. maddesinin sürekli ihlali açısından, incelemeye gerek görmemiştir.

177. Ayrıca, Mahkeme, Davacı Hükümetin ailelerin parçalandığına dair iddiasının, Karpaz bölgesi Kıbrıs Rumlarının yaşam koşulları bağlamında, incelenmesinin uygun olacağı kanısındadır.

2. 1 No'lu Protokolün 1. Maddesi

178. Davacı Hükümet Davacı Hükümetin yerlerinden edilen kişilerin kuzey Kıbrıs'a geri dönmelerine izin vermemesinin bu kişilerin yalnızca mülklerine erişmelerinden alıkoymadığını; aynı zamanda, sahip oldukları mal ve mülkleri kullanmaktan, satmaktan, miras olarak bırakmaktan, ipotek edebilmekten, geliştirmekten ve yararlanmaktan mahrum ettiğini ifade etmiştir. Davacı Hükümet, 1 no'lu Protokolün 1. maddesinde garanti altına alınan mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkının bütünüyle ihlal edildiğini öne sürmektedir. Adı geçen madde şöyledir:

"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez. "

179. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin yerlerinden edilen kişilerin taşınmaz mallarına sürekli ve sistematik bir şekilde müdahalede bulunduğunu ve söz konusu malların Türklere verildiğini iddia etmiştir. Bu yasadışı operasyonu ve bu malların "Devlet" yetkililerine, Kıbrıslı Türklere ve Türkiye'den

gelen göçmenlere verilmesini meşru" hale getirmek için gereken adımlar atılmış, yeni mülk sahiplerine "tapu senetleri" verilmiştir. Bu müdahaleler sonucu mağdur duruma düşen kimselere herhangi bir tazminat verilmemiştir. İstismar bununla da sınırlı kalmamış, yerlerinden edilen insanların topraklarından ticari bakımdan yararlanmak için başka önlemler alınmış, Kiliseye ait topraklar Müslüman inançlarına tahsis edilmiş ve Kıbrıs Rumlarına ait olan topraklardan elde edilen ürünler Türk belgeleriyle ihraç edilmektedir.

180. Davacı Hükümet mülk haklarına dair ihlallerin, Mahkeme'nin Loizidou kararına göre, Davalı Hükümetin sorumluluğunda olduğunu belirtmiştir (esaslar). Bu mülahazadan farklı olarak Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin, müdahalelerini meşru göstermek için 1 nolu Protokolün 1. maddesindeki askıya alma şartlarını öne sürdüğüne işaret ederek dayanan bu "yasal" önlemlerin, ayrılmış bir varlık tarafından gerçekleştirildiğinden ve "yasayla öngörülme" kavramına uymadığından dolayı geçersiz olduğunu vurgulamıştır.

181. Komisyon, Davacı Hükümetin şikâyetlerinin esasen "mevzuata" ve "KKTC" makamlarının idari uygulamalarına yönelik olduğunu gözlemlemektedir. Bu nedenle, haksızlığa uğramış insanlar iç hukuk yollarını kullanmak zorunda değildir zira kuzey Kıbrıs'taki mallarından yoksun bırakılan Rumların başvurabilecekleri bir iç hukuk yolu da mevcut değildir.

182. Esasa ilişkin olarak Komisyon, mülkiyet haklarına yapılan müdahalelerin temelde Sn. Loizidou'nun başvurusunda belirttiği şikâyetlerle benzerlik gösterdiğini düşünmektedir. Her ne kadar başvuru bu davayla ilgili genel idari uygulamaların bir örneğini teşkil etse de, Loizidou kararının 63. ve 64. paragraflardaki (esaslar) (par.2237-38.) Mahkemenin gerekçelendirmeleri idari uygulamalara da uygulanmalıdır.

183. Komisyon, Mahkemenin yukarıda bahsedilen kararda belirttiği nedenlerden dolayı, Kıbrıslı Rumların kuzeydeki mülkiyetlerine erişimden, bu mallardan yararlanmaktan ve mülkiyet haklarına yapılan müdahaleden kaynaklanan tazminat haklarından mahrum bırakılmalarına dayanarak, anılan zaman içerisinde, 1 nolu Protokolün 1. maddesinin sürekli ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

184. Mahkeme Komisyonun görüşlerine katılmaktadır. Mahkeme, "KKTC" makamlarının en azından 1989 Temmuzundan bu yana, Kıbrıslı Rumların kuzeydeki mal ve mülkleri açısından, mülkiyet haklarını tanımadığına ilişkin Komisyon saptamasını göz önüne almaktadır (bkz. 32. paragraf). Bu kasıtlı yoksun alıkoyma eylemi "KKTC Anayasasının 159. maddesinde" somutlaştırılmış ve "52/1995 sayılı yasada" da uygulama alanı bulmuştur. Bu durumda, yerlerinden edilen kişilerin mülklerine yapılan müdahalenin meşruiyetinin "KKTC" mahkemelerinde sorgulanmasının imkanı yoktur. Bundan dolayı, söz konusu kişilerin şikâyetleri için iç hukuk yollarını tüketme zorunluluğu yoktur.

185. Mahkeme, Davalı Devletin resmi bir istimlaktan şikâyet etmediğini; yerlerinden edilen kişilerin mülklerine erişmelerinin sürekli bir şekilde engellenmesinin, mülkleri üzerindeki kontrol haklarını kaybetmelerine ve topraklarından yararlanamamalarına yol açtığını gözlemlemiştir. Mahkeme, daha önce işaret ettiği gibi (bkz. 172-173. paragraflar), Kıbrıslı Rumların kuzey Kıbrıs'tan çıkarılmasının "KKTC" politikalarının ve uygulamalarının bir sonucu olduğuna işaret eder. Bu şartlarda, iç hukuk tüketme şartı aranmaz.

186. Mahkeme, Loizidou kararındaki çıkarımlarını (esaslar) anımsatarak, başvuranın, "KKTC Anayasasının 159. maddesine" dayanılarak başvuranın tapusunu yitirmiş sayılmayacağını, çünkü bu maddenin Sözleşmeye aykırı olduğundan geçersiz olduğunu belirtir (s. 2231, § 44). Mahkemenin bu çıkarımı, "52/1995 sayılı yasanın" yürütülmesinden etkilenmez. Mahkeme ayrıca, söz konusu yasanın, Loizidou davasında öne sürülme de, uygulanmakta olan "Anayasasının 159. maddesinden" daha fazla bir yasal geçerlilik katmadığını düşünmektedir.

187. Mahkeme, Loizidou kararındaki muhakemenin ve çıkarımın, Sn. Loizidou gibi, "KKTC" makamlarınca mülklerine erişmelerine izin verilmeyen Kıbrıslı Rumlara eşit şekilde uygulanabileceğine inanmaktadır. Mülklerine erişmelerine sürekli olarak izin verilmemesi, yerlerinden edilen Kıbrıslı Rumların 1 nolu Protokolün 1. maddesinde belirtilen mal ve mülk

dokunulmazlığının açık bir ihlalidir. Mahkeme, söz konusu istimlak açısından yerlerinden edilen kişilere herhangi bir tazminat ödenmediğine dikkat çekmektedir.

188. Mahkeme, Davalı Hükümetin, Komisyon önündeki işlemlerde, yapılan müdahaleyi toplumlararası görüşmelere ve yerlerinden edilen Kıbrıslı Rum mültecilerin yeni bir eve yerleştirilmeleri gereksinimine atıfta bulunarak meşru göstermeye çalıştığına işaret eder. Bununla birlikte, Loizidou davasında buna benzer talepler Davalı Devlet tarafından dile getirilmiş ve esas hakkında kararda reddedilmiştir (para. 2237-38, § 64). Mahkeme bu davada söz konusu gerekçeleri tekrar gözden geçirmek için herhangi bir neden görmemektedir.

189. Yukarıdaki nedenlerden dolayı Mahkeme, kuzey Kıbrıs'taki mal ve mülklerin sahibi olan Kıbrıslı Rumların mal ve mülklerine erişimlerine ve yararlanmalarına izin verilmemesini ve yapılan bu müdahale neticesinde hiçbir tazminat ödenmemesini dikkate alarak, 1 nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

3. Sözleşmenin 13. maddesi

190. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin yerlerinden edilen insanlara Sözleşmenin 8 ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmesi nedeniyle etkili bir hukuk yolu sunmamasının, Sözleşmenin 13. maddesinin açık bir ihlali olduğunu ileri sürmektedir. Anılan madde şöyledir:

"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir."

191. Davacı Hükümet, temelde, Komisyonun Sözleşmenin 13. maddesinin ihlal edildiği muhakemesini kabul etmektedir.

192. Komisyon, yerlerinden edilen kişilerin Sözleşmenin 8 ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesindeki haklarının idari uygulamalar neticesinde ihlal edildiği bulgusuna atıfta bulunuyor. Bu uygulamalar "KKTC" "yasalarında" yer bulduğu için Komisyon, Kıbrıslı Rumlara Kıbrıs'ın kuzeyinden çıkarılmalarına karşı hukuksal bir mücadele yolu açılmadığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle Komisyon, yerlerinden edilen kişilerin Sözleşmeden doğan haklarına yapılan müdahaleye karşı hukuksal bir çareleri olmadığı ve buna bağlı olarak Sözleşmenin 13. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

193. Mahkeme, Komisyon önündeki işlemlerde Davalı Hükümet, Kıbrıs sorununun siyasi anlamda tam anlamıyla çözümleninceye kadar, yerlerinden edilen kişilerin kuzey Kıbrıs'ta bıraktıkları mallarına ve evlerine dönme hakkından veya "KKTC" makamlarının "Anayasanın 159. maddesiyle" ve yürürlükteki "52/1995 sayılı yasayla" Kıbrıslı Türklere tapu vererek dağıttığı diğer taşınmazlar için herhangi bir iddiadan bahsedilemeyeceğini iddia etmiştir. Davalı Hükümet, Komisyon huzurunda, yerlerinden edilen kişilerin, bu müdahale politikasına karşı iç hukuk yollarından yararlanıp yararlanamadığından söz etmemiştir. Gerçekten, Mahkeme, ilan edilen politikanın doğruluğunu araştırma girişimlerinin, bu politikayla ihtilaflı olacağı kanısındadır. Mahkeme, bu bağlamda, Sözleşmenin 8. ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlaline ilişkin olarak, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının öne sürülemeyeceğine karar vermiştir. Mahkeme bu çıkarımları destekleyen nedenlere dayanmaktadır (bkz. par. 171-175 ve 184-189).

194. Bu nedenlerden dolayı, Komisyon gibi Mahkeme de, Davalı Devletin, kuzey Kıbrıs'ta ikamet etmeyen Kıbrıslı Rumların Sözleşmenin 8. ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesinden doğan haklarına yapılan müdahalenin doğruluğunu soruşturma doğrultusunda hukuksal anlamda hiçbir çare sunmamasından dolayı, Sözleşmenin 13. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

4. Sözleşmenin 8 ve 13. maddeleri ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesi bağlamında Sözleşmenin 14. maddesi

195. Davacı Hükümet, söz konusu idari uygulamaların, "yasaların" ve "anayasal hükümlerin" yalnızca Sözleşmenin 8. ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlali anlamına gelmediğini, aynı zamanda sadece Kıbrıslı Rumların kuzeyden çıkarılmalarından dolayı Sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edildiğini ifade etmiştir. Sözleşmenin 14. maddesi aşağıdaki gibidir:

"Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır."

196. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin amacının adadaki tüm Rumlara ayrımcılık uygulamak olduğunu çünkü, bu kişilerin "KKTC"de bulunan taşınmaz mal edinme haklarının elinden alındığını belirtmiştir. Emekli İngilizler gibi diğer "yabancıların" "KKTC"de taşınmaz mal edinme hakları saklı kalmıştır. Bu mülklerin çoğunluğu kuzey Kıbrıs'ı "terk etmiş" Kıbrıslı Rumlara aittir. Ayrıca, Türkiyeli Türkler de mülklerini terk etmiş sayılmamışlar ve bu yerli olmayan Türklere yeni arazi ya da ev edinme hakkı verilmiştir.

197. Davacı Hükümet, bu uygulama nedeniyle Davalı hükümetin, ayrımcılığı esas alarak, mülkiyet hakları açısından adadaki tüm Rumlara hukuksal olarak hiçbir çare göstermediğini ileri sürmüştür. Davacı Hükümet, Sözleşmenin 13. maddesi bağlamında 14. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

198. Komisyon, Sözleşmenin 8. ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesinden doğan hakların ihlalinin yalnızca Rumlara yönelik olduğunu ve bunun nedeninin de söz konusu kişilerin yalnızca bu sınıfa ait olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Bundan dolayı, Sözleşmenin 8. ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesi bağlamında 14. madde ihlal edilmiştir. Komisyon, Davalı Hükümetin Sözleşmenin 14. maddesinin 13. madde bağlamında ihlal edildiğine ilişkin iddiası üzerine değerlendirmede bulunmamıştır.

199. Mahkeme, davanın şartları çerçevesinde farklı bir açıdan bakılsa bile, Davacı Hükümetin bu başlık altındaki şikâyetlerinin, Mahkemenin daha önceden gündeme getirdiği Sözleşmenin 8. ve 13. maddeleri ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesiyle ilgili olduğunu düşünmektedir. Mahkeme, bu maddelerin ihlal edildiğine karar vermişti. Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta oturmeyen Rumların konut hakkına saygı, mal ve mülklerinden yararlanma hakları ve etkili bir iç hukuk yolu sağlanması hakları açısından, anılan maddeler bağlamında Sözleşmenin 14. maddesinin ihlal edilip edilmediğini incelemeye gerek görmemektedir.

5. Sözleşmenin 3. maddesi

200. Davacı Hükümet, yerlerinden edilen kişilere yapılan muamelenin Sözleşmenin 3. maddesinin çiğnenmesi anlamına geldiğini ileri sürmektedir. Davacı Hükümetin öne sürdüğü madde şöyledir:

" Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."

201. Davacı Hükümet, Mahkeme'den Sözleşmenin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesini talep etmiştir, zira Davacı Hükümete göre, bir grup insanı ırksal ve etniksel nedenlerle yerinden ederek büyük güçlülere maruz bırakmak ve Sözleşme haklarına açıkça müdahale etmek insan saygınlığına yapılmış bir hakaret ve insanlıkdışı bir tavidir.

202. Komisyon, 14. maddeye ilişkin çıkarımlarını dikkate alarak, söz konusu ayrımcılığın insanlık dışı ve alçaltıcı bir muamele olup olmadığını incelemeye gerek görmemiştir.

203. Davacı Hükümetin Sözleşmenin 8, 13. ve 14. maddeleri ve 1 nolu protokolün 1. maddesi bağlamındaki şikâyetleri üzerindeki çıkarımlarını akılda tutarak Mahkeme, iddia edilen olayların Sözleşmenin 3. maddesinin ihlaline yol açıp açmadığını incelemeye gerek görmemiştir.

6. Sözleşmenin 17. ve 18. maddeleri

204. Davacı Hükümet, söz konusu olayların Sözleşmenin 17. ve 18. maddelerinin de ihlal edilmesi anlamına geldiğini öne sürmektedir. Anılan maddeler şöyledir:

Madde 17

"Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz."

Madde 18

"Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir."

205. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin kişilerin, çoğunlukla Kıbrıslı Rumların, hak ve özgürlüklerini kısıtladığından dolayı Sözleşmenin 17. maddesini ihlal ettiğini öne sürmüştür. Davacı Hükümet ayrıca, Davalı Hükümetin kişilerin hak ve özgürlüklerini yasayla öngörerek kısıtlamadığından dolayı Sözleşmenin 18. maddesini de ihlal ettiğini iddia etmiştir.

206. Mahkeme, Davacı Hükümetin Sözleşmenin 8 ve 13. maddeleri ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesi bağlamındaki şikâyetleriyle ilgili çıkarımlarını dikkate alarak, Sözleşmenin 17. ve 18. maddeleriyle ilgili şikâyetleri ayrıca incelemeyi gerekli görmemektedir.

V. KUZEY KIBRIS'TA KALAN KIBRISLI RUMLARIN YAŞAM ŞARTLARIYLA İLGİLİ İDDİA EDİLEN İHLALLER

207. Davacı Hükümet kuzey Kıbrıs'ta kalan Kıbrıslı Rumların maruz kaldıkları yaşam şartlarının Sözleşmenin ağır bir şekilde ihlal edilmesi anlamına geldiğini iddia etmektedir. Söz konusu ihlallerin planlı uygulamalar neticesinde meydana geldiğini, bu uygulamaların ise özellikle şu anda yaşlı bir nüfusa sahip olan kuzey Kıbrıs Karpaz bölgesine yönelik olduğunu ileri süren Davacı Hükümet, 1974'de Karpaz bölgesinde 20000 olan Rum nüfusu etnik temizlik sonucu 429'a düştüğünü ileri sürerek bu kısıtlamaların 177'si hala kuzey Kıbrıs'ta yaşamakta olan Marunilere de uygulandığını ifade etmiştir.

208. Davacı Hükümet, Sözleşmenin 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14. maddeleri ile 1 Nolu Protokolün 1 ve 2. maddelerinin ihlal edildiğini iddia etmiştir.

A. Komisyon tarafından saptanan bulgulara ilişkin olarak

209. Davacı Hükümet, bazı şikâyetleri açısından, Komisyonun delillere rağmen Sözleşmenin ihlal edilmediğine karar vermesini yanlı bulmaktadır. Davacı Hükümet, Komisyonun okul kitaplarının haricindeki kitapların ithal edilmesinin kısıtlanması, yazışmalara müdahale edilmesi ve tıbbi hizmetlere erişimin engellenmesiyle ilgili saptamalarının, yalnızca tanıkların yazılı ve sözlü ifadeleriyle değil aynı zamanda "Karpaz Dosyası (bkz. 36. paragraf) ve Sözleşme hakları idari uygulamalarla ihlal edilen Kıbrıslı Rum ve Maruni halklarının çektikleri sıkıntılara çare olabilecek önerileri hayata geçirmek için "KKTC" makamlarının takındıkları tutumun gözden geçirilmesi ile de çeliştiğinin çok açık olduğunu iddia etmiştir. Davacı Hükümet ayrıca, sayıları oldukça sınırlanan tanıkların yaşadıklarını Komisyon delegelerine anlatmak için çok az zamanları olduğunu ileri sürmüştür. Bunun yanı sıra, Davacı Hükümetin avukatlarının, tanıkların ifadelerinden gerekli bilgileri edinmek için yeterli zamanları olmadığı iddia edilmiştir.

210. Davacı Hükümet, Mahkemenin, Komisyonun saptamalarını gözden geçirirken, bu ve benzeri eksiklikleri göz önünde bulundurması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Davacı Hükümet, Mahkemeden kuzey Kıbrıs'ta zor şartlarda yaşamını sürdüren Marunilerle ilgili İnsan Hakları Gözlem Raporlarını (Humanitarian Review) getirtmesini ve incelemesini talep etmiştir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Komisyona Gözlem Raporunu vermeyi önermiş fakat Davalı Hükümetin itirazı üzerine bu Rapor dava dosyasına dahil edilememiştir.

211. Mahkeme, Komisyonun iki tarafın tanıklarını dinleyerek vardığı saptamaları anımsatır. Mahkeme ayrıca, Komisyonun, Davacı Hükümetin tanıklarını dinleme şekline yönelik eleştirilerini reddettiğini anımsatarak tanıkların her iki tarafa da eşit muamele ilkesine dayanılarak dinlendiğini teyit eder (bkz. 110-111. paragraflar). Gerçeklerin saptanmasına ilişkin olarak Komisyon, kuzey Kıbrıs'ta yerleşmiş Kıbrıslı Rumların yaşam şartları hakkındaki "Karpaz Dosyası" da dahil olmak üzere çok sayıda belgeden ve BM Genel Sekreterliğinin Dosyada belirtilen iyileştirici önlemlere ilişkin ilerleme raporlarından yararlanmıştı.

212. Mahkeme, Davacı Hükümetin, Komisyonun olaylara ilişkin saptamalarının çoğunluğuna katıldığını gözlemlemektedir. Davacı Hükümetin eleştirileri, Komisyonun bu saptamalardan çıkardığı bazı çıkarımlara yöneliktir. Komisyonun delilleri geniş kapsamlı ve titiz incelemelerini dikkate alarak

Mahkeme, Komisyonun saptadığı bulgulardan farklı bir sonuca varmak için gerekli bir durumun olmadığını düşünmektedir. Diğer yandan Mahkeme, Komisyonun ulaştığı saptamaların Davacı Hükümetin tüm şikâyetlerini kapsayıp kapsamadığını dikkatle inceleyecektir. Sözleşme haklarının ihlaline ilişkin idari bir uygulamanın varlığı iddiası hususu da dahil olmak üzere Mahkeme, tüm incelemelerini "makul şüphenin ötesinde" kanıt standardını kullanarak yapacaktır (bkz. 114-115. paragraflar).

213. Davacı Hükümetin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Maruni halkının yaşam şartlarıyla ilgili İnsan Hakları Gözlem Raporlarının (Humanitarian Review) temin edilmesine ilişkin talebiyle ilgili olarak Mahkeme, Davalı Hükümetin bu belgenin açıklanması konusunda herhangi bir itirazda bulunmadığına işaret eder. Mahkeme, bu Raporun büyük bölümünün zaten açıklandığını ve dava dosyasına eklendiğini gözlemlemektedir.

214. Mahkeme, Komisyonun Davacı Hükümetin şikâyetlerinin esaslarını incelemesine ilişkin olarak, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rumların yaşam şartlarını Sözleşmenin 3, 8 ve 14. maddeleri bakımından, kapsamlı olarak değerlendirmiştir. Komisyon, Karpazlı Rumların özel ve aile yaşamı, ikametgah ve haberleşmesine saygı gösterilmesi haklarına müdahaleyle ilgili 8. madde uyarınca dile getirilen özel şikâyetleri toplu değerlendirilme çerçevesinden ele alırken aynı zamanda, yaşam koşullarını Sözleşmenin ilgili maddeleri (Sözleşmenin 2, 5, 6, 9, 10, 11 ve 1 Nolu Protokolün 1 ve 2. maddeleri) açısından incelemiştir. Davacı Hükümetin Sözleşmenin 8. maddesinin söz konusu yönleri bağlamındaki şikâyetlerinin bu maddenin ihlali ile ilgili diğer iddialarıyla bağlantılı olduğunu dikkate alarak Mahkeme, bu iddiaların Karpaz Rumlarının yaşam şartları çerçevesinde incelenmesinin uygun olacağını düşünmektedir.

215. Bu konuda Mahkeme Komisyonun yaklaşımını benimseyecektir.

B. Davacı Hükümetin şikâyetlerinin esasına ilişkin olarak

1. Sözleşmenin 2 maddesi

216. Davacı Hükümet, yerleşen Kıbrıslı Rumların ve Marunilerin tıbbi tedavi görmelerinde ve gerekli ilaçları temin etmekte yaşadıkları zorlukların Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmesine yol açtığını öne sürmektedir.

217. Davacı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'ta tıbbi uzmanlık gerektirecek hizmetlerin, acil servislerin ve yaşlı bakımı hizmetlerinin yeterli olmamasından dolayı Davalı Hükümetin bu toplulukların yaşam hakkını koruyamadığını iddia etmiştir. Davacı Hükümet ayrıca, gerekli tedavi ve bakımı görmeleri için, yaşlı Kıbrıs Rumlarının güneye gitmeye zorlandıklarını gözlemlemiştir.

218. Komisyon Kıbrıs Rumlarına ve Marunilere tıbbi hizmet sağlanmadığı iddiasına ilişkin olarak Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bu açıdan Komisyon, münferit bazı olaylarda bazı yetersizliklerin yaşanmasına rağmen, genelde tıbbi tedavi olanaklarının yeterli olduğuna, hatta yeterli olmayan durumlarda güneye gidilmesinin engellenmediğine kanaat getirmiştir. Bu çıkarımdan hareketle Komisyon, "KKTC" de mevcut olabilecek tüm yolların kullanılıp kullanılmadığını incelemeye gerek görmemiştir.

219. Mahkeme, Sözleşmeciler Devlet makamlarının, halka sağlamaları gereken sağlık hizmetlerini vermeyerek ve bu hizmetlerden yararlanmasına engel olarak kişinin hayatının tehlikeye girmesine neden oldukları durumlarda Sözleşmenin ihlalinin gündeme gelebileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşmenin 2 § 1 maddesinin, Devletin egemenliği altındaki vatandaşlarının yalnızca yasadışı veya kasıtlı olarak öldürülmemesini değil aynı zamanda halkının yaşam hakkını korumak için gerekli önlemleri almayı gerektirdiğine dikkati çekmektedir (bkz. 9 Haziran 1998 tarihli L.C.B. - İngiltere kararı, Raporlar 1998-III, s. 1403 § 36). Bununla beraber Mahkeme, Komisyonun "KKTC" makamlarının sözkonusu toplumun kuzeydeki veya güneydeki tıbbi tedavi imkanlarından yararlanma talepleriyle ilgili işlemleri kasıtlı olarak geciktirdiğine ilişkin sunulan delilleri yeterli görmediğini belirtmektedir. Mahkeme, tedavi amaçlı yolculukların, "KKTC" makamlarınca adı geçen toplulukların hareketleri üzerindeki uyguladığı kısıtlamalardan dolayı gerçekten engellendiğini ve bazı gecikmelerin yaşandığını gözlemlemektedir. Ancak, meydana gelen gecikmeden dolayı

hastaların yaşamlarının tehlikeye düştüğü ispatlanamamıştır. Kıbrıs Rumlarının ya da Marunilerin kuzeydeki hastaneler dahil olmak üzere mevcut olan tıbbi hizmetlerden alıkonulmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Davacı Hükümet, kuzeydeki sağlık hizmetlerinin düzeyini ve kalitesini eleştirse de Mahkeme, Sözleşmenin 2. maddesinin kapsamının, Sözleşmecî Devlete belirli düzeyde bir sağlık hizmeti sağlama zorunluluğu getirip getirmediğini incelemeye gerek görmemiştir.

220. Mahkeme ayrıca, Kıbrıs Rum ve Maruni halklarının sağlık hizmetleri konusunda karşılaştıkları güçlüklerin esasen hareket özgürlüklerine koyulan sınırlamalardan kaynaklandığını gözlemlemektedir. Bu sınırlamalar, "KKTC" yasallığı mahkemelerinde sorgulanamayan idari uygulamalardır (bkz. 41. paragraf). Bu nedenle Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmemesi konusunun incelenmesi gerektiği kanısındadır.

221. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının ve Marunilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarının engellenmesine ilişkin olarak Mahkeme, Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

222. Mahkeme, Davacı Hükümetin Sözleşmenin 8. maddesi bağlamındaki sağlık hizmetlerine müdahale edildiğine ilişkin şikâyetlerine tekrar dönecektir (bkz. paragraf 281 ve devamı).

2. Sözleşmenin 5. Maddesi

223. Davacı Hükümet, saptanan delillerin Kıbrıs Rumlarının kişisel güvenliğinin uygulamalar sonucunda açıkça ihlal edildiğinin bir göstergesi olduğunu öne sürmüştür. Bu noktada Davacı Hükümet iddiasını Sözleşmenin 5. maddesine dayandırmıştır. İlgili madde şöyledir:

"1. Herkesin kişi özgürlüğüne ve güvenliğine hakkı vardır."

224. Davacı Hükümet, Komisyonun bu şikâyetin delillerle desteklenmediğini belirterek yanlışa düştüğünü ileri sürmektedir. Davacı Hükümet, tanıkların yazılı ve sözlü ifadelerinin Türkler tarafından kuzeydeki Rum halkının korunmasızlığını ve korkularını ortaya koyduğunu ve kişi ve mülklere karşı işlenen suçlardan sorumlu insanların cezalandırılmayacaklarının kesin olduğunu iddia etmiştir. Davacı Hükümet, polis, şikâyetler kendisine bildirilmesine rağmen, harekete geçmediği, saldırganların ve zanlıların kimliklerini belirlemediğinden, iç hukuk yolları mevcut olsa bile, herhangi bir hukuk davasının açılmasının mümkün olamayacağını gözlemlemektedir. Davacı Hükümet, suç içeren eylemlerin mağdurlarının ifadelerinin alınması gerektiğini çünkü, mağdurların yaşlı olduğunu ve bazı tanıkların Komisyona verdikleri ifadelerin misilleme korkularına aykırı olduğunun görülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

225. Komisyon, söz konusu dönemde Kıbrıslı Rumların hiçbirinin gerçekte gözaltına alınmadığına; kişi güvenliğine yönelik iddia edilen tehditlerin ispatlanmadığına dikkat çekmektedir. Bu şartlarda, iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin hiçbir konu ortaya çıkmamaktadır. Komisyon, Sözleşmenin 5. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

226. Mahkeme, Davacı Hükümetin bahse konu zamanda Kıbrıs Rum halkının hiçbir üyesinin tutuklandığını iddia etmediğini gözlemlemektedir. Şikâyetleri, sayıları gittikçe azalan yaşlı nüfusun korunmasızlığı ve saldırıya maruz kalma durumlarıyla ilgilidir. Bununla birlikte Mahkeme, Sözleşmenin 5. maddesinin kapsamının dışında olan bu şikâyet konularının, Sözleşmenin 8. maddesi bağlamında ele alınan Karpaz Rumlarının yaşam şartlarının değerlendirilmesi açısından ele alınması gerektiği kanısındadır (bkz. 281. paragraf ve devamı).

227. Yukarıdaki nedenlerden dolayı, Mahkeme, Sözleşmenin 5. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

3. Sözleşmenin 6. maddesi

228. Davacı Hükümet, başlangıçtaki konuların kapsamında dile getirilen iç hukuk yollarına ilişkin iddialara atıfta bulunarak (bkz. 83-85. paragraflar), kuzey Kıbrıs'ta bulunan Kıbrıs Rumlarının medeni hak ve yükümlülüklerinden yasayla kurulan bağımsız ve tarafsız mahkemelerce mahrum bırakıldıklarını iddia etmektedir. Davacı hükümet, Mahkemeden Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edildiğine karar vermesini talep etmektedir. Anılan madde şöyledir:

" 1. Herkes gerek medeni ve yükümlükleriyle ilgili nizalar....., konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkında sahiptir."

229. Davacı Hükümet, Komisyonun "KKTC" mahkemelerinin görev yaptığı rejimin yasadışı olduğunu göz önüne almamasını eleştirmektedir. Bu bağlamda, bu mahkemelerin Sözleşmenin 6. maddesinde belirtildiği gibi "yasayla öngörülmediğini" ileri sürmüştür. Komisyon, hatalı bir biçimde, "KKTC" mahkemelerinin "KKTC'nin anayasal ve yasal düzeni" içerisinde yeterli yasal dayanağa sahip olduğunu düşünmüştür. Ayrıca Davacı Hükümet, Komisyonun, kuzeydeki Kıbrıs Rum halkının var olan yargı sisteminin tarafsızlığına ve bağımsızlığına inancı olmadığını ve davacılar lehine verilebilecek herhangi bir kararın Türk yerleşimcilerin baskısı karşısında anlamsız olacağına olan inançlarını gözden kaçırdığını ileri sürmektedir. Olaylara eklenmek üzere, ilk olarak, dava açmaya yardımcı olabilecek bir yasal yardım mekanizması yoktur ve ikinci olarak, resmi makamlar, yerleşimcilerden gelen baskı ve aşağılamayı önleyecek hiçbir şey yapmamakta dolayısıyla mahkeme kararlarının uygulamaya konulması imkansız hale gelmektedir. Kuşatılmış Kıbrıs Rumlarının hareketlerine getirilen kısıtlamaların mahkemeye başvurma imkanlarına darbe vurmuş olduğu göz önüne alınmalıdır. Davacı Hükümet, adalete getirilen bu ciddi engellemelerin "Karpaz Dosyası"ndaki bulgularla desteklendiğini belirtmektedir.

230. Komisyon, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının "KKTC" mahkemelerinde dava açmalarının engellenmediğine karar vermiştir. Komisyonun kararına göre, Davacı Hükümet, "KKTC"de mahkemeye başvurmanın engellendiğine ilişkin iddiasını ispatlayamamıştır.

231. Davacı Hükümetin "KKTC" mahkemelerinin Sözleşmenin 6. maddesinin gerektirdiği ölçütleri karşılamaktan uzak olduğuna ilişkin iddiasıyla ilgili olarak Komisyon, ilk olarak, "KKTC"nin yasal sisteminin kurumsal çerçevesinde, mahkemelerin bağımsızlığına ve tarafsızlığına veya yargıçların tarafsızlığına şüphe düşürecek bir durumun olmadığına ve ikinci olarak, uluslararası hukuka göre "KKTC"nin devlet olma iddiası yasadışı olmasına rağmen, bu mahkemelerin "KKTC" iç hukukuna göre görev yaptığını karar vermiştir. Komisyon, bu görüşüne dayanak olarak Uluslararası Adalet Divanının Namibya davasındaki Tavsiye Kararını göstermektedir (bkz. 86. paragraf). Komisyonun kararına göre, "KKTC"de görev yapan mahkemeler, asıl itibarıyla Anglo-Sakson geleneği üzerine kurulmuştur ve 1974 olaylarından önce görev yapan ve Kıbrıs'ın güney kısmında bulunan mahkemelerden farklı değildir.

232. Dolayısıyla Komisyon, söz konusu zamanda, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumları açısından, Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

233. Mahkeme, bu başlık altında, Davacı Hükümetin, iddialarını Sözleşmenin 6. maddesiyle sınırladığını gözlemlemektedir. Bu bağlamda, Sözleşmenin 6. maddesinin ilk fıkrasının medeni haklar ve yükümlülükler açısından ortaya çıkan ihtilaflarla ilgili mahkemeye başvurma hakkını içerdiğinin iç hukukta tanınması gerektiğini hatırlatır; bu madde tek başına bu hak ve yükümlülükleri Sözleşmeci Devletin hukukunda teminat altına almaz (bkz. 8 Temmuz 1986 tarihli Lithgow-İngiltere kararı, A Serisi, no.102, s. 70 § 192). Ayrıca, bir mahkeme, temel görevi olan yargısal işleviyle tanımlanır. Yargısal işlevden kastedilen, bir mahkemenin, gerekli işlemlerin yasayla öngörülen bir şekilde yürütülmesinden sonra, yetkisi dahilindeki meseleleri hukuk kuralları temelinde karara bağlamasıdır. Mahkemenin, Sözleşmenin 6 § 1 maddesinde bazılarının belirtildiği şartları - icrai açıdan bağımsızlık; tarafsızlık; üyelerinin görev dönemi; içtüzüğündeki teminatlar - taşınması gerekir (bkz. 29 Nisan 1988 tarihli Belilos-İsviçre kararı, A Serisi, no.132, s.29 § 64).

234. Mahkeme, kuzeydeki Kıbrıs Rumlarının idari uygulamalar nedeniyle "KKTC" mahkemelerinde dava açamadıkları iddiasının Davacı Hükümete ait olduğunu gözlemektedir. Bununla birlikte bu iddia, Davacı Hükümetin gösterdiği tanıklar ve diğer tanıklarca delegelelere verilen ifadelerle çelişmektedir. Bu iddia aynı zamanda Komisyon önünde verilen yazılı ifadelerle de çelişmektedir. Kuzeyde yaşayan Kıbrıs Rumları, bu vesileyle, mülk haklarını savunma amacıyla dava açabilmişler (bkz. 39. paragraf) ve yerel mahkemeleri kullanırken ırk, dil, din ayrımı gözetilerek engellenmemişlerdir. Komisyon bunu olaylarda kabul etmiştir ve Mahkeme de Komisyonun bu

çıkarmasını tartışmayacaktır. Mahkeme, Davacı Hükümetin, edinilen deneyimlerle mahkemelerin eksik ve hatalı olduğunun belirlendiğini göstermesi gerektiği kanısındadır. Davacı Hükümetten iddialarının esası üzerinde kuramsal olarak düşünmesi istenmektedir. Kabul etmek gerekir ki, kuzey Kıbrıs'taki Rumların açıkları dava sayısı çok azdır. Fakat, sayının az olması Davacı Hükümetin iddiasını kanıtlamaz. Özellikle söz konusu toplumun yaşlı, sayıca az ve bağılıkları nedeniyle, belki de "KKTC" tarafından kurulan mahkemelerin yargılama yetkisine itirazda bulunmak için psikolojik olarak istekli değildirler.

235. Mahkeme ayrıca, kuzeydeki Kıbrıs Rumlarının günlük yaşamlarıyla - örneğin hareket özgürlükleri veya güneydeki mallarını miras olarak bırakabilme haklarının üzerindeki kısıtlamalarla - ilgili konuları "KKTC" mahkemelerine götürmemelerin bu kararı etkilemeyeceğini düşünmektedir (bkz. 40-41. paragraflar). Bununla birlikte Mahkemeye göre, genel politikada veya "yasamada" yer alan hükümler, Sözleşmenin 13. maddesinde belirtilen iç hukuk yollarının etkinliği ve Sözleşmenin ve Protokolünün diğer maddelerine uygunluğu açısından ele alınması gerekmektedir. Bu hükümlerin varlığı idari uygulamalarla 6. maddenin ihlal edildiğini öne süren Davacı Hükümetin iddialarını açıklamaz. Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşmenin 6. maddesinin uygulanabilirliğinin iç hukuktaki makul bir dava sebebine dayandığını hatırlatır (bkz. Lithgow vd-İngiltere davası , s.70 p 192 ve 21 Şubat 1990 tarihli Powell ve Rayner-İngiltere kararı, A Serisi no. 172, par. 16-17 § 36).

236. Davacı Hükümetin "KKTC" yargı sisteminin meşruluğu hakkındaki iddialarına ilişkin olarak Mahkeme, Davacı Hükümetin söz konusu davada dile getirilen iddialar açısından iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralıyla ilgili olarak da benzer iddialar öne sürdüklerini gözlemlemektedir (bkz. 83-85. paragraflar). Mahkeme, uluslararası hukuka göre "KKTC"nin yasadışılığına karşın, başvuruların şikâyetlerini yerel mahkemelere götürme zorunluluklarının olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, Sözleşme sistemi açısından, öncelikle bireylere yanlışları düzeltme veya iddialarını gündeme getirme fırsatı veren uyuşmazlık çözme mekanizmalarının kullanılması gerektiğine işaret etmektedir.

237. Mahkeme, Komisyona sunulan kanıtlardan (bkz. 39. paragraf), "KKTC"de medeni hak ve yükümlülükler açısından ortaya çıkan ihtilafları çözmek için iç hukukta işleyen ve Kıbrıs Rum halkı için de geçerli olan bir yargı sistemi olduğunu gözlemlemektedir. Komisyonun gözlemlediği gibi, yargı sistemi çalışma şekli ve usul olarak, Kıbrıs'ın common-law (3) geleneğini yansıtmaktadır (bkz. 231. paragraf). Mahkeme, bütünüyle halkın yararına olan hak ve yükümlülüklerin esasını tanımlayan hukukun "KKTC iç hukuku" olduğunu göz önünde bulunduran Mahkeme, "KKTC hukukuyla" kurulan iç hukuk mahkemelerinin bu hak ve yükümlülüklerin icrasında yetkili merciler olarak kabul edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Mahkemeye göre, yerel mahkemeler, "medeni hak ve yükümlülükler" üzerinde hüküm vermek bakımından, görev yaptıkları "anayasal ve yasal temelde", "yasayla kurulmuş" mahkemeler olarak görülebilir.

238. Mahkemenin kanısına göre, başka bir sonuca varmak, Kıbrıs-Rum halkının zararına olacak ve Rum toplumu bireylerini özel ve tüzel kişiler aleyhine dava açma fırsatından alıkoyacaktır (bkz. 96. paragraf). Bu meyanda kanıtlar, Kıbrıs Rumlarının medeni haklarını savunma konusunda başarılı bir şekilde davalar açabildiklerini göstermektedir.

Mahkeme, bu konudaki kararının hiçbir şekilde, üstü kapalı veya başka bir şekilde "KKTC"nin devlet olma iddiasını tanıma anlamına gelmeyeceğini belirtir (bkz. 61, 90 ve 92. paragraflar).

239. Mahkeme, Davacı Hükümetin yerel Kıbrıs Rum halkı açısından "KKTC" mahkemelerinin bağımsız ve tarafsız olamayacağına ilişkin iddiasını dikkate almaktadır. Bununla birlikte, Komisyon bu iddiayı reddetmiştir (bkz. 231. paragraf). Mahkeme, kanıtlar üzerindeki kendi değerlendirmesini esas alarak bu kararı kabul eder.

240. Yukarıdaki nedenlerden dolayı Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumları açısından, medeni hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede adil bir duruşma hakkından mahrum bırakıldıkları iddiasına ilişkin olarak, Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

4. Sözleşmenin 9. maddesi

241. Davacı Hükümet, olayların, kuzeydeki Kıbrıs Rumlarının dinlerini açıklama haklarına bir müdahaleyi ortaya çıkardığını ve bunun da Sözleşmenin 9. maddesinin ihlali anlamına geldiğini iddia etmektedir. Bu madde şöyledir:

"1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir."

242. Davacı Hükümet, söz konusu toplumun Sözleşmenin 9. maddesinden doğan haklarına yapılan müdahalenin, "KKTC" politikasında, toplumun hareket özgürlüğünün kısıtlanarak ibadet yerlerine ulaşma haklarının engellenmesiyle kendini gösterdiğini ileri sürmüştür. Davacı Hükümet ayrıca, "KKTC"nin bölgeye daha fazla rahip atamamasını da kınamıştır. Başvuran Hükümet Komisyonun olaylar üzerindeki bulgularını ve Sözleşmenin 9. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin kararını desteklemiştir. Davacı Hükümet, aynı kararın Maruniler için de alınması gerektiğini çünkü bu toplumun da Kıbrıs'ın kuzey kısmındaki kutsal yerleri ziyaret etme hakları üzerine konan sınırlamalar ile mücadele etmek zorunda bırakıldığını belirtmiştir.

243. Komisyon, mevcut birçok hükmün, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların dini yaşamlarını sınırladığını gözlemlemiştir. Bu açıdan Mahkeme, en azından son zamanlara kadar, dinsel ayinlere katılmak için köylerinden çıkmalarına ve Apostolos Andreas Manastırı'na gitmelerine kısıtlamalar getirildiğini göz önüne almıştır. Buna ek olarak, "KKTC" makamları bölgeye başka rahiplerin atanmasını onaylamamış, bütün Karpaz bölgesinde sadece bir rahip kalmıştır. Komisyona göre, bu tür kısıtlamalar Kıbrıslı Ortodoks halkın normal ve düzenli dini törenler düzenlemesini engellemiş ve Sözleşmenin 9. maddesinin ihlaline yol açmıştır. Komisyonun görüşüne göre, alınan bu önlemlerin aleyhine bir iç hukuk yolu da mevcut değildir.

244. Komisyon, bundan dolayı, söz konusu sürede, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar açısından Sözleşmenin 9. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

245. Mahkeme, Komisyonun saptadığı ve Davacı Hükümetin itirazda bulunmadığı bulguları kabul etmektedir. Davacı Hükümet, "KKTC" makamlarının Kıbrıs Rumlarının mensup oldukları dini tek başlarına veya toplu olarak açıklamalarına müdahale ettiğine ilişkin bir iddiada bulunmamıştır. Gerçekten böyle bir müdahaleyle ilgili bir kanıt da yoktur. Bununla birlikte, söz konusu dönemde, bu toplumun dolaşım özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, dini inançlarını gözetebilmelerini, özellikle köyleri dışındaki dinsel törenlere katılmalarını ve dini hayatın diğer yönlerine katılımlarını önemli ölçüde kısıtlamıştır.

246. Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların açısından Sözleşmenin 9. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

247. Mahkeme, Davacı Hükümetin Mahkemeden kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Maruniler hakkında da benzer bir karara varmasını talep ettiğine dikkat çekmektedir. Fakat, Mahkeme, kendisine sunulan delillerin, bu toplumun üyelerinin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rum halkın din özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların aynısına maruz kaldıklarını kanıtlamak için yeterli olmadığı kanısındadır. Bundan dolayı Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Maruniler açısından Sözleşmenin 9. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

5. Sözleşmenin 10. maddesi

248. Davacı Hükümet, "KKTC" makamlarının okul kitaplarını aşırı bir şekilde sansüre tabi tuttuğunu, Yunanca yayınlanan gazetelerin ve kitapların ithalini sınırladığını ve onaylamadığı gazete ve kitapların dağıtımını engellediğini öne sürmüştür. Davacı Hükümet, idari uygulamalarla ortaya çıkan bu eylemlerin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların Sözleşmenin 10. maddesiyle teminat altına alınan haber veya fikir alma ve verme özgürlüğü haklarını ihlal ettiğini iddia etmektedir. Sözleşmenin 10. maddesi şöyledir:

"1. Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir."

249. Davacı Hükümet Komisyonun kuzeydeki Kıbrıs Rum çocukları için belirlenen okul kitaplarının çok aşırı sansüre tabi tutulduğuna ilişkin saptamalarını desteklemektedir. Bununla birlikte, "KKTC" makamlarının Yunanca yayınlanan gazetelerin ve kitapların ithalinin sınırladığını ve onaylamadığı gazete ve kitaplara el koyduğunu gösteren birçok delile Komisyonun gereken ağırlığı vermediğini ileri sürmüştür. Davacı Hükümet, bu makamların içeriği masumane olan okul kitaplarına sansür uygulayıp diğer tüm kitap türlerinin sınırsız bir şekilde ithaline izin verdiğini kabul etmenin mantıklı olamayacağına işaret etmektedir. Davacı Hükümet, bazı tanıkların Komisyona verdikleri ifadelerde yer alan kitap ve gazetelerin, el konulma korkusuyla, kuzey Kıbrıs'a gizlice getirildiğini belirten iddialara dayanmaktadır.

250. Komisyon, Kıbrıs Türk makamlarının, söz konusu zamanda, bazı okul kitaplarının dağıtımını kuzey Kıbrıs'ta bulunan etnik toplulukların arasında düşmanlığı teşvik ettiği gerekçesiyle yasakladığını veya sansürlediği sonucuna vararak Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Komisyon sansür edilen veya yasaklanan kitapların Yunanca, İngilizce, tarih, coğrafya, din, yurttaşlık bilgisi, fen, matematik ve müzik dersleriyle ilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Bu tür kitapların Kıbrıs'ın tarih ve kültürünü Davacı Hükümetin bakış açısından sunma olasılığı göz önünde tutulsa dahi, söz konusu eylem Sözleşmenin 10. maddesinin 2. paragrafının gereklerini yerine getirmemektedir. Komisyona göre, velilerin veya öğretmenlerin bu uygulamaya karşı başvurabilecekleri bir iç hukuk yolu da bulunmamaktadır.

251. Diğer yandan Komisyon, okul kitapları veya elektronik medya kullanımı dışında Rumca veya Yunanca kitapların veya gazetelerin ithaline kısıtlama getirildiğinin delillerle kanıtlanmadığı kanısındadır. Karpaz bölgesinde gazete dağıtım sisteminin olmayışıyla ilgili olarak Komisyon, kendisine, böyle bir sistemin kurulmasının idari kararlarla engellendiğine ilişkin bir bilginin ulaşmadığını gözlemlemektedir.

252. Mahkeme Komisyonun saptadığı olayları kabul ettiğini hatırlatır (bkz. 212. paragraf). Bu anlayış doğrultusunda Mahkeme, Komisyonun "KKTC" makamlarının dağıtımdan önce okul kitaplarının içeriğini sansürlediğinden dolayı 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermesini onaylamaktadır. Bu açıdan Mahkeme, materyali tanımlayabilmek için inceleyici bir işlemin yürütülmesine; bu işlemin toplumlararası müzakere süreci üzerinde bir risk oluşturmasına ve bu işlemin UNFICYP tarafından önerilen güven artırıcı önlemler çerçevesinde yürütülmesine rağmen, söz konusu zamanda çok büyük sayıda kitabın, içeriğinin ne kadar zararsız olduğuna bakılmaksızın, makamlar tarafından tek yanlı olarak sansüre tabi tutulduğunu veya yasaklandığını gözlemlemektedir. Komisyon önündeki işlemlerde Davalı devletin bu çapta bir sansürü haklı çıkaracak gerekçeleri sunmadığı da dikkate alınmalıdır. Bu sansür uygulamasının güven artırıcı yöntemleri çok fazlasıyla aştığı ve haber alma özgürlüğü hakkının ihlal edilmesi anlamına geldiği de açıktır. "KKTC" makamlarının bu kararlarına itiraz için herhangi bir iç hukuk yolu da mevcut değildir.

253. Mahkeme, Davacı Hükümetin, Komisyonun Yunanca gazete ve diğer kitaplarla ilgili kanıtları değerlendirirken hatalı davrandığını düşündüğünü gözlemlemektedir. Komisyon Davacı Hükümetin dayandığı kanıtlara gerekli önemi vermiştir. Bununla birlikte Mahkeme, Ledra Palas kontrol noktasında meydana gelen bireysel el koyma olaylarına ilişkin Komisyona sunulan, Davacı Hükümetin görüşünde değindiği ve açık duruşma sırasında ortaya konan delillerin, "makul şüphenin

ötesinde" kanıt standardına atfen, öne sürülen iddiaları kanıtlamaktan uzak olduğunu düşünmektedir.

254. Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar açısından, ilkokulda okutulmak üzere düzenlenen kitapların, söz konusu zamanda, aşırı sansür uygulamasına tabi tutulması nedeniyle Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

6. Sözleşmenin 11. maddesi

255. Davacı Hükümet Karpaz bölgesinde yaşayan Kıbrıs Rumlarının Sözleşmenin 11. maddesiyle garanti altına alınan toplantı haklarının ihlal edildiğine öne sürmüştür. Anılan madde şöyledir:

"1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir."

256. Davacı Hükümet Davalı Hükümetin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların organize veya ad hoc toplantılara katılma hakkını sürekli engellediğine ilişkin delillere Komisyonun gerekli önemi vermediğini iddia etmektedir. Davacı Hükümet Komisyonun iki taraflı toplantıların 1996 yılının ikinci yarısından itibaren engellendiğine, dolayısıyla davanın kapsamı dışında kaldığına karar vererek yanılığa düştüğünü ileri sürmüştür. Davacı Hükümet bu engellemelerin Davalı Hükümetin hareket özgürlüğü alanındaki genel ve kısıtlayıcı politikası nedeniyle aslında 1974 yılından bu yana sürdüğünü iddia etmektedir. Davacı Hükümet, iddialarının, BM Genel Sekreterinin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rum ve Marunilere Kıbrıs Türk makamlarının uyguladığı politikalara ilişkin gözlemlere dayandığını belirtmektedir (BM dokümanları S/ 1995/1020, Ek IV, 30 Kasım 1995). Söz konusu zamanda toplantı haklarına getirilen kısıtlamalara örnek olarak, Davacı hükümet, Kıbrıs Türk makamlarının 13 Kasım 1994 tarihinde bir Yunanlı şarkıcıya Karpaz bölgesinde konser vermesine izin vermediklerine dikkat çekmiştir.

257. Davacı Hükümet, Kıbrıs Rumlarının ve Marunilerin "KKTC"deki köylerinin dışında veya tampon bölgedeki ateşkes hattını geçerek veya serbest bölgeyi geçerek özgürce toplanmalarına izin vermeyen söz konusu idari uygulamaların Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edilmesi anlamına geldiğinden şikâyet etmiştir.

258. Komisyon Davacı Hükümetin şikâyetinin Sözleşmenin 11. maddesinde belirtilen asayiş bozmayan toplantılar yapmak, demek kurmak, derneğe üye olmak ve asgari seviyede bir dernek yapısına sahip olan kurumların faaliyetlerinde yer alma hakkının ihlal edilmesiyle ilgili olduğunu gözlemleyerek, bu doğrultuda işlemlerini sürdürmüştür. Komisyon, söz konusu zamanda, delillere dayanarak, yukarıda tanımlanan hakkın hiçbir açıdan ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Kuzeydeki Rumların BM tarafından düzenlenen ikili faaliyetlere katılmalarını engellenmesine ilişkin olarak, Komisyon, BM belgelerinin 1996 ikinci yarısından başlayarak ikili toplantıların engellendiğini gösterdiğini gözlemlemektedir. Fakat bu olayların kabuledilebilirlik kararı açıklandıktan sonra gerçekleşmesi ve farklı nedenlere dayanması nedeniyle bu olaylara bağlı şikâyetler göz önüne alınamaz.

259. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların toplantı haklarının ihlal edilmediğini dikkate alan Komisyon, Davacı Hükümetin iddiaları açısından herhangi bir iç hukuk yolu olup olmadığını incelemeye gerek görmemiştir.

260. Mahkeme, Davacı Hükümet tarafından ortaya konan konuların olayları saptama sürecinde Komisyon tarafından incelendiğini gözlemlemektedir. İncelenen deliller ışığında Mahkeme, Komisyonun, söz konusu zamanda, Kıbrıs Rumlarının kendilerine ait veya Türklerle beraber dernek kurmalarına veya kurulmuş olan bir derneğin faaliyetlerine katılmalarına "KKTC" makamlarının

müdahale ettiğine karar vermenin olanaksız olduğunu gözlemlemektedir (bkz. 258. paragraf). Mahkeme Komisyonun saptamalarını kabul etmekte ve delillerin, idari uygulamalarla kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların toplantı haklarının ihlal edildiğini kanıtlayamadığını belirtmektedir.

261. Komisyon gibi Mahkeme de Komisyonun kararından dolayı iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmediğinin incelenmesinin gerekli olmadığı kanısındadır.

262. Kıbrıs Rumlarının, söz konusu zamanda, iki taraflı veya çok taraflı faaliyetlere katılımının engellendiğine dair Davacı Hükümetin şikâyetine ilişkin olarak, Mahkeme, bu şikâyetlerin Sözleşmenin 8. maddesi bağlamında ele alınmasının daha uygun olacağını düşünmektedir. Mahkeme, bu maddeye ilişkin toplu değerlendirmesi çerçevesinde de aynısını uygulayacaktır (bkz. 281. paragraf ve devamı).

263. Mahkeme kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların toplantı haklarının, iddia edilen, engellenmesine bağlı olarak Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

7. 1 No'lu Protokolün 1. maddesi

264. Davacı Hükümet, Kıbrıs Rumlarının ve Marunilerin 1 No'lu Protokolün 1. maddesinin ihlalinin mağdurları olduğunu iddia etmiştir. Davacı Devlet Davalı Hükümetin, yasadışı olarak, ölen Kıbrıs Rumlarının, Marunilerin ve kuzey kesimden tamamen ayrılan kişilerin mallarına el koyduğunu öne sürmektedir. Ayrıca, toprak sahiplerinin köylerinden üç mil uzaklıkta bulunan tarlalarına ulaşmasına izin vermemektedir. Bu açıdan Davacı Hükümet, Mahkemeden 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiğine ilişkin Komisyon kararını onaylamasını talep etmiştir.

265. Davacı Hükümet ayrıca, söz konusu kimselerin köylerinde veya köylerinden üç mil uzaklıkta bulunan mülklerine üçüncü şahıslar tarafından el konulduğunu ve "KKTC" makamlarının bu müdahalelere göz yumduğunu veya hoş gördüğünü ileri sürmektedir. Davacı Hükümete göre, Komisyona sunulan deliller, Davalı Devletin 1 No'lu Protokolün 1. maddesi kapsamındaki olumlu yükümlülüklerine rağmen, yerel polislerin, idari kararlar nedeniyle, bu tecavüzleri, hırsızlığı ve mülke verilen zararları araştırmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Davacı Hükümet, Komisyonun, güçlü delillere rağmen idari bir uygulamanın olduğuna karar vermediğini üzülererek gözlemlemiştir. Davacı Hükümet, Mahkemeden, Komisyonun bu şikâyet hakkındaki saptamalarından hareket etmesini talep etmiştir.

266. Komisyon, delillere dayanarak, söz konusu zamanda, Kıbrıs Rumlarının mülklerinin başka kimselere haksız olarak verildiğini gösteren bir örnek olmadığına ve yerli Kıbrıs Rumların mülklerine "KKTC Anayasasının 159. maddesi" uyarınca "terkedilmiş mülk" muamelesi yapılmadığına karar vermiştir (bkz. 184. paragraf). Komisyon, bu bağlamda, yerel mahkemelerin iç hukuktaki mevcut "kurallar" uyarınca mülklerine haksız bir biçimde el konulduğunu öne süren çok sayıdaki Kıbrıslı Rum'un lehinde karar verdiğini gözlemlemiştir. Bununla birlikte Komisyon, güney Kıbrıs'a tekrar yerleşmeye karar veren Rumların terk ettikleri malların sahibi olmadıklarının varsayıldığına ilişkin iddianın da kanıtlanmadığına karar vermiştir. Bundan dolayı bu kişilerin durumu yerlerinden edilen kişilerin durumlarına benzemektedir (bkz. 187. paragraf) ve bu meselenin götürülebileceği herhangi bir iç hukuk yolu bulunmamaktadır.

267. Komisyon, güney Kıbrıs'ta yaşayan mirasçılardan kuzeyde ölen Rum akrabalarından kalan mirası alabilmek için "KKTC" mahkemelerinde dava açabilmelerinin mümkün görünmediğine inanmaktadır. Davalı Hükümet, Komisyona ilgili "usullerin" uygulanmasıyla bu tür bir mülkün "terkedilmiş" olmayacağını belirtmemiştir. Komisyona göre, her durumda, bu "usullerin ve yasaların" varlığı ve uygulanması 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin anlamına ve ruhuna aykırıdır.

268. Davacı Hükümetin deendiği üçüncü kişilerin cezai eylemlerine ilişkin olarak Komisyon, delillerin, "KKTC" makamlarının üçüncü şahısların bu eylemlerine katıldığını, desteklediğini veya göz yumduğunu kanıtlamaktan uzak olduğunu düşünmektedir. Komisyon bu tür olaylardan kaynaklanan şikâyetler için mahkemelerde birçok hukuk veya ceza davası açıldığına ve son zamanlarda cezai kovuşturmalarda bir artış olduğuna dikkat çekmektedir.

269. Mahkeme kuzeydeki mülkiyet açısından, "KKTC" uygulamasının yerlerinden edilen Kıbrıslı Rum toprak sahipleri ile "KKTC"den tamamen ayrılan ve bu yüzden taşınmaz malları "terkedilmiş" kabul edilip üçüncü şahıslara verilmesi söz konusu olan Karpazlı Rumlar arasında bir ayırım yapmaya yönelik olmadığına dikkat çekmektedir. Mahkemeye göre, bu olaylar ve gerçekler, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların o bölgeden tamamen ayrıldıktan sonra mülklerinin korunmamasına bağlı olarak 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin sürekli olarak ihlal edildiğini ortaya çıkarmıştır.

270. Mahkeme, bu şikâyet açısından alınan ifadeye göre, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların mülklerini miras olarak bırakmadıklarını ve bu malların "terkedilmiş" olarak makamlara kaldığını gözlemlemektedir. Mahkeme, Davalı Hükümetin Komisyon önünde bir mirasçının ölen akrabasının mirasçısı olarak mahkemeye başvurabileceğini ifade ettiğine dikkat çekmektedir. Komisyon gibi Mahkeme de Davalı Hükümetin Komisyon önünde ölen Kıbrıs Rumlarının mülklerinin "terkedilmiş mülk" olarak makamlara devrolduğunu ifade ettiğini göz önüne alarak yasal işlemlerin başarıya ulaşmasının mümkün olacağına ikna olmamıştır. Esasen Mahkeme, güneyde yaşayan Rumların kuzeyde kendilerine miras kalan mülklere fiziki olarak ulaşmalarına bile izin verilmeyeceğini gözlemlemektedir.

Güney Kıbrıs'ta yaşayan insanların kuzey Kıbrıs'ta ölen akrabalarından kalan miras haklarının tanınması nedeniyle 1 Nolu Protokolün 1. maddesi ihlal edilmiştir.

271. Kıbrıs Rumlarının mülklerine üçüncü kişilerin verdiği zarardan korunmamasına ilişkin olarak Mahkeme, sunulan delillerin "KKTC" makamlarının bu tür eylemlere göz yumduğunu veya soruşturmadığına veya soruşturmaları engellediğine ilişkin idari bir uygulama içerisinde olduklarını kanıtlamaya yeterli olmadığını düşünmektedir. Mahkeme, Komisyonun tanıklarının ifadelerini dikkatli bir şekilde incelediğini ama bu iddianın kanıtlanamadığını gözlemlemektedir. Komisyonun Davacı Hükümetin dayandığı kanıtlara ilişkin değerlendirmesini dikkate alarak Mahkeme bu kararı kabul etmektedir. Mahkeme ayrıca, "KKTC iç hukukunun" mütecaviz veya suç işleyen kimseler aleyhine dava açma imkanı verdiğini gözlemlemektedir. "KKTC" mahkemeleri bir davada davacı Kıbrıslı Rumlar lehinde karar vermiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, söz konusu zamanda, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumları medeni haklarını savunmak amacıyla dava açma hakkına sahiptirler (bkz. 240. paragraf).

272. Bunlardan dolayı Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların mülklerine özel şahıslarca yapılabilecek saldırılara karşı korunma sağlanmadığına ilişkin olarak 1 No'lu Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

8. 1 No'lu Protokolün 2. maddesi

273. Davacı Hükümet, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların çocuklarının ortaöğretimden mahrum bırakıldıklarını ve sonuçta bu yaştaki çocukların velilerinin de çocuklarına dini ve felsefi inançlarına uygun bir eğitim veremediğini belirtmiştir. Davacı Hükümet, 1 Nolu Protokolün 1. maddesine dayanmaktadır. Anılan madde şöyledir:

"Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."

274. Davacı Hükümet, Komisyonun saptadığı yukarıdaki hükmün ihlal edilme nedenlerini onaylamaktadır. Bununla birlikte Davacı Hükümet Mahkemeden bu maddenin Davalı Devletin 1997 yılının sonuna dek ilköğretimi engellediği için ihlal edildiğine karar vermesini talep etmiştir. Bu tarihten önce, "KKTC" ilkokul öğretmeni atanmasına izin vermemiştir. Davacı Hükümet bu politikanın Kıbrıs Rum çocuklarının ilköğretim hakkına müdahale anlamına geldiğini iddia etmiştir.

275. Komisyon, Belçika'da eğitimde farklı dillerin kullanılmasıyla yönelik bazı yasaların uygulanmasına ilişkin davada (23 Temmuz 1968 tarihli karar, A Serisi no.6) Mahkemenin belirlediği ilkelere dayanarak, Kıbrıs Rum çocukları için daha önce var olan ortaöğretim olanaklarının Kıbrıs Rum makamlarınca ortadan kaldırıldığını gözlemlemiştir. Bundan dolayı, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının çocuklarını kendi dillerinde kültürel ve etnik geleneklerine uygun bir şekilde

okutma çabaları sonuçsuz kalmıştır. Komisyon ayrıca, söz konusu kimselerin kuzeye geri dönmelerinin kısıtlandığını dikkate alarak, bu kimselerin ortaöğretimden mahrum bırakılmalarının, ilgili makamların öğrencilere güneydeki okullara gitmelerine izin vermesiyle telafi edilemeyeceği kanısına varmıştır (bkz. 44. paragraf). Komisyon sonuç olarak, Kıbrıs Türk makamlarının uygulamasının eğitim hakkının özüne aykırı olduğunu ve 1 Nolu Protokolün 2. maddesinin ihlaline neden olduğuna karar vermiştir.

276. Yunan dilinde ilköğretim sağlama konusunda Komisyon söz konusu toplumun eğitim hakkının Kıbrıs Türk makamlarınca ihmal edilmediğine ve öğretmen açığı ile ilgili sorunların da çözüldüğüne karar vermiştir.

277. Mahkeme, Kuzey Kıbrıs'ta çocuklarına Yunan dilinde eğitim sağlamak isteyen velilerinin, Kıbrıs Türk makamlarının bu dilde eğitimi kaldırma kararından bu yana, çocuklarını güneydeki okullara transfer etmek zorunda bırakıldıklarına dikkat çekmektedir. Kabul etmek gerekir ki, kuzeyde on iki yaşına erişen her çocuğun Türkçe veya İngilizce eğitim veren bir okula gitme hakkı vardır. Bundan dolayı, 1 Nolu Protokolün 2. maddesi bağlamında, eğitim hakkının ihlali söz konusu değildir (bkz. 7 Aralık 1976 tarihli Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen - Danimarka kararı, A Serisi, no. 23. 23, par. 25-26 /2). Ayrıca, bu hüküm eğitimin hangi dilde yapılacağını belirtmemiştir (yukarıda bahsedilen karar, s. 30-31, § 3).

278. Bununla birlikte Mahkemeye göre, söz konusu çocukların ilköğretimlerini burada bulunan Rum okullarında tamamladıkları göz önüne alındığında, Kıbrıs Rum çocuklarının eğitimine kuzeyde sürdürmeleri gerçekçi değildir. Şüphesiz ki, makamların Kıbrıslı Rum velilerin, çocuklarının eğitimlerine Rum dilinde sürdürmek istediklerinin farkında olmaları gerekir. Rumca ilköğretim eğitimi sağlama sorumluluğu varsayılarak, "KKTC" makamlarının ortaöğretim düzeyinde sürekli bir eğitim sağlamaması söz konusu maddenin özüne aykırıdır. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların dilsel geleneklerine uygun olarak güneyde verilen ortaöğretim, bu seçeneğin aile hayatı üzerindeki etkisi dikkate alındığında, 1 Nolu Protokolün 2. maddesinde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi anlamına gelmemektedir (bkz. 277. ve 292. paragraf).

279. Mahkeme, ilköğretim eğitimi ve öğretmen açıklarına yönelik "KKTC" makamlarının tutumu açısından, Davacı Hükümetin başka şikâyetlerde bulunduğunu gözlemlemektedir. Komisyon gibi Mahkeme de bütün olarak ele alındığında delillerin ilköğretim düzeyinde eğitim hakkının idari uygulamalarla engellediğini ortaya koymaya yeterli olmadığı kanısındadır.

280. Yukarıdaki hususları dikkate alan Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların kendilerine uygun bir ortaöğretim eğitiminden yoksun bırakılmaları nedeniyle, 1 Nolu Protokolün 2. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

C. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının yaşam şartlarının kapsamlı değerlendirilmesi

1. Sözleşmenin 8. maddesi

281. Davacı Hükümet, Davalı Devletin, idari uygulamalarla, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların özel yaşamlarına ve konutlarına saygı göstermediğini ve birçok açıdan bu halkın haklarını ihlal ettiğini ileri sürmektedir. Davacı Hükümet Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

282. Davacı Hükümet, Mahkemeden Komisyonun saptamalarını onaylamasını talep etmiştir. Komisyon, Kıbrıs Rumlarının kuzeydeki evlerine dönmelerinin sürekli olarak engellenmesine bağlı olarak ailelerin parçalandığını ve kuzey Kıbrıs'ta kalan ailelerin bütünlüğü üzerindeki etkisini göz önünde bulundurarak Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

283. Davacı Hükümet, Komisyonun, söz konusu zamanda, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların hareket özgürlüğüne getirilen çeşitli kısıtlamaların etkisiyle Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermemesini eleştirmiştir. Davacı Hükümet, bu bağlamda, Kıbrıs'ta bulunan Rumların toplanma haklarına ve resmi, gayri resmi veya ad hoc veya iki taraflı toplantılara katılma haklarına getirilen kısıtlamalara dikkat çekmektedir (bkz. 256-257. paragraflar). Davacı Hükümet,

kuşatılan Kıbrıs Rumlarının hareket özgürlüğüne getirilen kısıtlamaların sağlık hizmetlerine ulaşmalarını da engellediğini öne sürerek, özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkına ilişkin ayrı bir ihlal kararı verilmesi gerektiğini iddia etmiştir (bkz. 216-217. paragraf). Bu bağlamda, Davacı Hükümet ayrıca, tıbbi tedavi için izin alınması koşulunun ve Kıbrıslı Rum veya Maruni doktorların ziyaretlerinin engellenmesinin kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların özel hayat haklarına müdahale anlamına geldiğini ileri sürmüştür.

284. Davacı Hükümet Komisyona sunulan delillerin Sözleşmenin 8. maddesinin aşağıdaki açılardan da ihlal edildiğini açık bir biçimde ortaya koyduğunu öne sürmüştür: Ledra Palas geçiş noktasında arama yapılarak mektuplara el konulmasını "KKTC" makamlarının haberleşme özgürlüğüne müdahalesidir; aynı makamlar, uzun bir süre, halklar arasında ayırım gözeterek Kıbrıs Rumlarının evlerine telefon tesis edilmesine izin vermemişler ve telefon görüşmelerini olabildiğince kısıtlamışlardır.

285. Davacı Hükümet Davalı Devletin, sömürgeleştirme politikası çerçevesinde, Kıbrıs Rumlarının "vatanlarında" demografik ve kültürel manipulasyona giriştiğini iddia etmiştir. Davacı Hükümet Mahkemeden bu açıdan Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmasını istemiştir.

286. Davacı Hükümet, sonuç olarak, Mahkemeden, Komisyonun yukarıdaki ihlalleri ayrı ayrı ele almadığına değinmesini ve 8. maddenin yukarıda bahsedilen hususlardan dolayı ayrı ihlal kararları vermesini talep etmiştir.

287. Komisyon Davacı Hükümetin şikâyetlerini toplu bakış açısıyla değerlendirirken aynı zamanda bu hükmün farklı açılarından da ele almıştır. Komisyon, söz konusu zamanda, "KKTC" makamlarının Kıbrıs Rumlarının güneye gitmeleri ve güneyden gelmeleri hususunda hareket özgürlüğüne getirdiği kısıtlamaların, kuşatılan Kıbrıs Rumlarının aile yaşamına saygı haklarına ağır bir müdahale olduğuna karar vermiştir. Ayrıca, adı geçen toplumun Karpaz bölgesinde komşu köy ve kasabalara gidebilmeleri dahi katı bir polis kontrolü ile mümkün olmaktadır. Komisyon, misafirlerin polis eşliğinde getirildiğine ve bazı durumlarda polisin de ev sahibinin evinde kaldığına dikkat çekmiştir. Komisyona göre, bu idari uygulama, kuzeydeki Rumların özel hayat ve aile hayat haklarına açık bir müdahaledir.

288. Komisyon, kuzeydeki Rumlara yönelik bu uygulamaların aleyhinde dava açılacak bir iç hukuk yolunun olmadığını ve bu uygulamalar hiçbir şekilde 8. maddenin 2. fıkrası açısından haklı nedenlere dayandırılmaz.

289. Yukarıdaki bulgular açısından Komisyon, Davalı Hükümetin Kıbrıs Rumlarının demografik ve kültürel çevresi üzerinde sömürgeleştirme politikası uyguladığına ilişkin Davacı Hükümetin iddiasının esaslarına değinmeye gerek görmemiştir.

290. Ayrıca, Komisyon, ulaşılan delillerle dayanılarak, söz konusu zamanda, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının haberleşme özgürlüğü haklarının ihlal edildiğinden söz etmenin mümkün olamayacağına karar vermiştir.

291. Bununla beraber Komisyon, bütün olarak alındığında, kuzey Kıbrıs'taki Rumların günlük hayatının, Davalı Devlet ve onun ikincil idaresi tarafından uygulanan kısıtlamalarla çok zor şartlarla çevrili olduğuna dikkat çekmiştir. Komisyona göre, bu ters faktörler, Kıbrıs Rumlarının özel ve aile hayatları haklarına yapılan müdahaleyi daha da ağırlaştırmaktadır.

292. Mahkeme, ilk olarak, Komisyonun saptadığı gerçeklerin, söz konusu zamanda, "KKTC" makamlarınca ailelerin bütünleşmesini sınırlamak amacıyla uygulanan önlemlerin, Kıbrıs Rumlarının aile yaşamlarını ciddi bir biçimde engellendiğini ortaya koyduğunu gözlemlemiştir. Bundan dolayı, Davalı Devlet, kuzey Kıbrıs'tan tamamen ayrılan Kıbrıs Rumlarının, arkalarında bir aile bıraksalar dahi, geri dönmelerine izin verilmediğine ilişkin iddialara Komisyon önündeki işlemlerde itiraz etmemiştir (bkz. 29. paragraf). 1998 yılında "KKTC" makamlarınca sınırlı sayıda ailenin ziyaretine izin verilse de, söz konusu zamanda, bu tür ziyaretler sayı ve süre bakımından çok sıkı sınırlamalara tabi tutulmuştur. Ayrıca, ilgili zamanda kuzeyden güneye okula giden çocukların, erkekler 16 kızlar 18

yaşına eriştiğinde, kuzeye kesin dönüş yapmalarına izin verilmemiştir. Bu öğrencilerin kuzeydeki velilerini ziyaret etmelerine de sınırlamaların getirildiği gözden kaçırılmamalıdır (bkz. 43. paragraf).

293. Mahkemeye göre, söz konusu zamanda, yasal dayanağı olmayan bu kısıtlamaların bir politika olarak uygulanması, ailelerin zorla parçalanmasına ve kuzeyde bulunan Rumların normal bir aile yaşantısı sürdürememelerine yol açmıştır. Bu kısıtlamaların herhangi bir yasal dayanağı olmadığını göz önüne alan Mahkeme, söz konusu müdahalelerin Sözleşmenin 8 § 2 maddesine uygun olup olmadığını incelemek durumunda değildir. Aynı nedenden dolayı, Mahkeme, haksızlığa uğramış bireylerin iç hukuk yollarını tüketip tüketmediğini incelemek durumunda da değildir.

294. Kuşatılmış Rumların özel ve aile hayatı hakkına yapılan müdahalelere ilişkin olarak Mahkeme, Komisyonun delillere dayanarak, söz konusu dönemde, bu toplumun kurdukları temasların ve hareketlerinin izlendiğine (bkz. 287. paragraf) ve en basit günlük nedenlerden ötürü köylerinin sınırları dışına çıkmaları gerektiğinde bile makamlarla yüz yüze gelmek zorunda bırakıldıklarına karar verdiğini gözlemlemektedir. Mahkeme, ayrıca, makamların gözetiminin yapılan ev ziyaretlerine kadar genişletildiğini ve Devlet temsilcilerinin özel ziyaretler sırasında evde bulduklarını gözlemlemektedir.

295. Mahkeme, bu derecede müteceviz ve saldırgan tutumların Karpaz bölgesinde yaşayan Kıbrıs Rum halkının özel ve aile yaşam hakkının ihlali olarak görmektedir. Bu çeşit tutumların ve eylemlerin, Sözleşmenin 8 § 2 maddesine göre haklı olduğunu gösterebilecek hiçbir yasal neden gösterilmemiştir. Böylece, yerel iç hukuk yollarının tüketilip tüketilmemesine dair herhangi bir sorun ortaya çıkmamaktadır.

296. Yukarıdaki düşünceleri dikkate alınarak Mahkeme, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların Sözleşmenin 8. maddesiyle teminat altına alınan özel ve aile hayatına ve konutuna saygı hakları ihlal edilmiştir.

297. Ayrıca Mahkeme, Davacı Hükümetin, söz konusu zamanda, Kıbrıs Rumlarının haberleşmelerinin kesildiğini veya idari kararlar açıldığına ilişkin iddiasının Komisyon tarafından kabul edilmemesine itirazda bulunduğunu gözlemlemektedir. Deliller üzerinde kendi değerlendirmesini dikkate alarak Mahkeme, Davacı Hükümetin Komisyonun kararına olan itirazının sürdürülemeyeceği kanısındadır. Mahkeme, delillerin bazı durumlarda Ledra Palas geçiş noktasındaki kişilerin üzerinde mektup arandığını kanıtlamak için yeterli olmadığını gözlemlemektedir. Mahkemeye sunulan deliller iddiayı ve Kıbrıs Rumlarının telefon görüşmelerinin dinlendiğini kanıtlamak için yeterli standartta sahip olmasa da, bu tür aramalar idari uygulamalar sonucudur.

298. Yukarıdaki düşünceler ışığında, Mahkeme, söz konusu zamanda, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Rumlarının haberleşme özgürlüğü haklarına müdahale edilerek Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

299. Mahkeme, Komisyonun kuzey Kıbrıs Rumlarının yaşam koşullarını Sözleşmenin 8. maddesine göre toplu değerlendirme kararına Davacı Hükümetin herhangi bir itirazının olmadığını görmektedir. Bununla birlikte Davacı Hükümet, Mahkemeden, özel yaşama saygı gösterilmesi hakkının ihlaliyle ilgili çok sayıda iddianın bu incelemeden ayrılmasını ve bunların esasına ilişkin ayrı karar vermesini talep etmiştir (bkz. Üstte 283-86 paragraflar). Mahkeme'nin görüşüne göre, davacı Hükümet tarafından bu bağlamda dile getirilen sorunlar gerçekte, davalı Devlet'in Rumların nüfuzunu yok etmek amacıyla Kıbrıs'ın kuzeyinde, Türkler ve Türkiye'den gelen yerleşimciler için toprak talebinde bulunma politikası güttüğüne ilişkin daha genel iddialarla bağlantılıdır. Davacı Hükümet, bu politikanın kuşatılmış Rum nüfusa getirilen sınırlamaların sıklığında belirginleştiğini iddia etmektedir. Mahkeme'ye göre, davacı Hükümet'in, sağlık muayenesinin ve ikitoplumlu ya da toplumlararası olaylara katılımın engellenmesiyle ilgili olarak dile getirdiği özel şikâyetler (bkz üstte 216-227, 257 ve 283. paragraflar) toplum bireylerinin içinde bulunduğu yaşam koşullarının onların aile ve özel hayatına saygı gösterilmesine etkisi açısından yapılması gereken toplu değerlendirmenin kapsamına giren unsurlardır.

300. Bu bağlamda, Mahkeme, Komisyon'un, sunduğu raporun 489. paragrafında, kuşatılmış Rumların günlük yaşamlarını etkileyen sınırlamaların, bu şahıslar arasında "normal aile ve özel

yaşamlarını sürdürmelerini zorlaştıran düşmanca bir ortam içinde yaşamak zorunda bırakıldıkları" hissini uyanmasına yol açtığı sonucuna katılmaktadır. Komisyon, bu sonucu desteklemek için sözkonusu nüfusun tabi olduğu olumsuz koşulların şunları içerdiğine dikkat çekmiştir: gündelik iletişim araçlarının yokluğu (bkz. üstte 45. paragraf), Rum basınının pratikteki yokluğu (bkz. Üstte 45. paragraf); papazların sayısının yetersizliği (bkz. Üstte 47. paragraf); aileler ve okula çağına gelmiş çocukların ortaokul eğitimiyle ilgili olarak karşılaştıkları zor seçim (bkz. Üstte 43-44. paragraflar); tedavi olma ve iki toplumlu ya da topluluklar arası etkinliklere katılım da dahil olmak üzere serbest dolaşıma uygulanan kısıtlamalar ve formaliteler; ayrılma ya da ölüm üzerine mülkiyet hakkını korumanın imkansızlığı (bkz. Üstte 40. paragraf).

301. Komisyon gibi Mahkeme de, bu kısıtlamaların, kuşatılmış Rumların özel ve aile yaşamlarına saygı gösterilmesi hakkı bağlamında tespit ettiği ihlalleri ağırlaştırıcı etkenler olduğunu düşünmektedir (bkz. Üstte 296. paragraf). Bu çıkarımı gözönünde bulunduran Mahkeme, davacı Hükümet tarafından, kuzey Kıbrıs'a Türk yerleşimcilerin yerleştirilmesiyle ilgili olarak 8. madde uyarınca dile getirilen iddiaları ayrı olarak incelemeye gerek olmadığı görüşündedir (bkz. Üstte 285. paragraf).

2. Sözleşme'nin 3. Maddesi

302. Davacı Hükümet, uygulamada, kuzey Kıbrıs'ın Karpas bölgesinde yaşayan Rumların, insanlıkdışı ve aşağılayıcı muameleye, özellikle de ayrımcı muameleye tekabül eden insanlık dışı ve ayrımcı muameleye tabi tutulduklarını iddia etmektedir.

303. Davacı Hükümet'e göre, Mahkeme de Komisyon gibi, 3. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmalıdır. Anılan hükümet, Komisyon'un bu bağlamdaki çıkarımlarını bütünüyle benimsemektedir.

304. Komisyon, davacı Hükümet'in, Komisyon'u, Sözleşme'nin ihlal edilmediği sonucuna götürecek kanıtlar da dahil olmak üzere davacı Hükümet tarafından tartışılan önlemlerin bütününe incelemekten alıkoyarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlalini oluşturan ırk ayrımcılığı politikası güdüldüğüyle ilgili deliller sunduğuna ilişkin davacı Hükümet'in dile getirdiği argümanı kabul etmemiştir. Komisyon bu bağlamda, özellikle, eski 31. madde uyarınca, Doğu Afrika Asyalıları-Birleşik Krallık davasıyla ilgili olarak 14 Aralık 1973 tarihinde benimsediği raporu gözönünde bulundurmuştur (Kararlar ve Raporlar 78-A, p.62). Sözleşme'nin çeşitli bakımlardan ihlal edildiği sonucuna vardığını göz önünde bulunduran Komisyon, tespit edilmiş tüm ihlallerin münhasıran kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar'la ilgili olduğuna ve bu ihlale maruz kalmalarının gerçek sebebinin belli bir zümreye olan aidiyetleri olduğuna dikkat çeker. Komisyon'un çıkarımına göre, şikâyet konusu muamele, açıkça bu şahısların "etnik köken, ırk ve din"lerine dayalı bir ayrımcılıktır. Kuşatılmış Rumlar'ın durumlarında son zamanlarda meydana gelen gelişmeler dikkate alınmaksızın, bu şahısların sözkonusu dönemde maruz kaldıkları zorluklar, hala günlük yaşamlarını etkilemekte ve insanlık onurunu kırıcı bir ağırlık düzeyine ulaşmış bulunmaktadır.

305. Mahkeme, 28 Mayıs 1985 tarihli Abdülaziz, Cabales ve Balkandalı-İngiltere kararında (Series A no. 94), başvuranların iddialarının, 14. maddeyle ilişkili olup olmadığına bakılmaksızın, 3. madde uyarınca ayrı bir soruna yol açan ayrımcı muameleyle ilgili bir şikâyet olduğunu kabul ettiğini hatırlatır. Esas aşamasında ise Mahkeme, bu davadaki, yakınılan muamele farklılığının başvuranları aşağılama ya da kişiliklerine saygısızlık anlamına gelmediği ve onları aşağılamak ya da küçük düşürmek amacıyla yapılmadığı sonucuna varmıştır (s.42, §§90-92).

306. Mahkeme, üstte bahsedilen Doğu Afrika Asyalıları davasıyla ilgili kararında Komisyon'un, ırk ayrımcılığı iddiasıyla ilgili olarak, ırka dayalı ayrımcılığa özel önem atfedilmesi gerektiğini ve bazı şartlarda açıkça belli bir grup insanın ırka dayalı ayrımcılık için seçilmesinin insanlık onuruna aykırılık teşkil edebileceğini gözlemlemektedir. Komisyon'un görüşüne göre, ırka dayalı olarak bir grup insana farklı muamelede bulunmak, o muamele başka bazı zeminlerde bu tür sorular akla getirmiyorsa aşağılayıcı muamele oluşturma kapasitesine sahiptir. (loc. Cit., p. 62, §207).

307. Bu mülhazaları göz önünde bulunduran Mahkeme, "Karpas Dosyası"yla ilgili olarak BM Genel Sekreteri'nin, 10 Aralık 1995 tarihli ilerleme raporunda (bkz. üstte 36. paragraf), Karpaslı Rumların yaşam koşullarıyla ilgili olarak UNFICYP tarafından yürütülen incelemede, anılan grup üyelerinin temel

hakların uygulanmasını engelleyen ve kaçınılmaz olarak, zamanla, topluluğun yok olmasına yol açacak bir etkisi olan çok ağır kısıtlamalara maruz kaldıklarının teyit edildiğini belirttiğini gözlemlemektedir. Anılan raporda Genel Sekreter, Karpas Rumlarının, gayrimenkullerini, miras bırakılacak kişi kuzey Kıbrıs'ta yaşamıyorsa, yakınlarına hatta en yakın akrabalarına dahi miras bırakmalarına yetkililer tarafından izin verilmediğini; kuzeyde ortaokula gitme imkanının olmadığını, ortaokula gitmek için güneyi seçen Rum çocukların, erkeklerde 16, bayanlarda 18 yaşına ulaştıklarında kuzeyde yerleşme hakkı tanınmadığını belirtmiştir.

308. Mahkeme, "Karpas Dosyası"nda yer alan İnsani İnceleme'nin 1994-95 yıllarını kapsadığını dolayısıyla, bu başvurudaki şikâyetler bakımından söz konusu dönemin inceleme kapsamına girdiğine dikkat çeker. Mahkeme, BM Genel Sekreteri'nin ilerleme raporunda dile getirdiği sorunların, Mahkeme'yi kuşatılmış Rumların Sözleşme haklarının ihlal edildiği sonucuna varmaya sevk ettiğini hatırlatır. Ayrıca Mahkeme, bu topluluğun dolaşım özgürlüğüne getirilen sınırlamaların, topluluk mensuplarının özel ve aile yaşamına sahip olmalarını (bkz. Üstte 292-93. paragraflar) ve dinlerini uygulama haklarını (bkz. Üstte 245. paragraf) ciddi bir biçimde engellediğine dikkat çeker. Mahkeme, bu bağlamda Sözleşme'nin 8 ve 9. maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

309. Mahkeme'ye göre, söz konusu müdahalelerin, belli bir gruba aidiyetleri nedeniyle Karpas Rumları'na yöneldiği sonucuna varmak kaçınılmazdır. Bu grup mensuplarının incelenen dönemde maruz kaldıkları muamele, yalnızca bu grubu Türk nüfustan ayıran, etnik köken, ırk ve din gibi özelliklerle açıklanabilir. Mahkeme, davalı Devlet'in toplumlararası görüşmeleri iki-bölgelilik ve iki-toplumluluk ilkeleri çerçevesinde yürütme politikası güttüğüne dikkat çeker (bkz. Üstte 16. paragraf). Davalı Devlet'in bu ilkelere bağlılığı, Karpas Rumlarının içinde yaşadığı ve yaşamak zorunda bırakıldıkları koşulların (izole, dolaşım hürriyetleri kısıtlanmış ve toplumlarını yenileme ve geliştirme olanakları denetim altında ya da yok) yansımaları biçiminde değerlendirilmelidir. Bu toplumun yaşamak zorunda bırakıldığı koşullar aşağılayıcı ve topluluk mensuplarının insanlık onurunu tam anlamıyla rencide edicidir.

310. Mahkeme'ye göre, sözkonusu dönemde, ayrımcı muamele aşağılayıcı muameleye tekabül eden bir ağırlık düzeyine ulaşmış bulunmaktadır.

311. Mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği yani kuzey Kıbrıs'ın Karpas bölgesinde yaşayan Rumlar'ın aşağılayıcı muameleye tekabül eden ayrımcılığa tabi tutuldukları sonucuna varmıştır.

3. 3. Madde İle Birlikte Ele Alınan 14. Madde

312. Davacı Hükümet, 3. madde kapsamına giren şikâyet bağlamında Komisyon'un varmış olduğu sonuca (bu sonucu Mahkeme de onaylamaktadır); rağmen, Mahkemenin, Sözleşme'nin 14. maddesi ile uyum açısından Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıs Rumlarına yönelik ayrımcılık tedbirlerini ayrıca incelemesi gerektiğini belirtmiştir. Davacı Hükümet, Kıbrıslı Rumların ırka ve dine dayalı haksız ve adil olmayan ayrımcı muameleye tabi tutulmaları sebebiyle uygulama olarak 14. madde ile ortaya konan kuralın ihlal edildiğini belirtmiştir. Ayrımcılık unsurlarının, Karpas Bölgesindeki etnik temizleme politikasını oluşturan kısıtlayıcı şartları ve baskıları, Davacı Hükümet'in demografik homojenlik politikasını, insanların sistematik olarak Kıbrıslı Rumlardan boşalan yerlere yerleştirilmelerinin sonucunda Kıbrıs Rumlarının mülkiyet haklarının süregelen ihlali, etnik ayrımcılığın çeşitli yönlerinden biri olarak yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumların serbest dolaşım haklarına getirilen sınırlamaları, Karpas Bölgesini terketmeye zorlanan Rumların mülkiyet haklarının Türklere tahsis edilmesini ve Türk tarafında yerleşik Kıbrıslı Rumların mülklerinden mahrum edilmeleri gibi birçok etkeni içinde barındığını ifade etmişlerdir.

313. Komisyon, kendi adına Davacı Hükümetin 3. madde bağlamındaki şikâyeti ile ilgili saptamasının ışığında, bahsekonu şikâyetleri bir de Davalı Hükümet'in 14. maddeden kaynaklanan sorumlulukları çerçevesinde incelemeyi gerekli bulmamıştır.

314. Mahkeme Komisyon'un görüşünü paylaşmaktadır. Sözleşmenin 3. Maddesinin ihlal edildiği bulgusunu kuvvetlendiren yoruma gereken önemi vermiş ve esasen bahsekonu bulgu içinde yerini

alan şikâyetin bir tekrarı olma özelliğini taşıyacağı için, ayrıca telaffuz etmenin gerekli olmadığı sonucuna varmıştır.

315. Mahkeme, bu sebeple Sözleşmenin 3. Maddesi bağlamındaki saptamasının ışığında, bahse konu zaman dilimi içinde, Kuzey Kıbrıs'da yaşamakta olan Kıbrıs Rumları ile ilgili olarak, Sözleşmenin 3. Maddesi ile birlikte ele alınan 14. Maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

4. Diğer İlgili Maddelerle Birlikte Ele Alınan 14. Madde

316. Davacı Hükümet, Davalı Hükümet'in Kıbrıslı Rumlara yönelik uyguladığı politikalarla ilgili olarak Mahkeme'nin Sözleşmenin ilgili maddeleriyle birlikte ele alınan 14. Maddenin ihlal edildiği sonucuna varmasını talep etmiştir. Bahse konu nüfusa yönelik ırk, din ve dil ayrımcılığı gözetilmesiyle, ilgili maddelerce güvence altına alınan haklarından faydalanamadıklarını ifade etmişlerdir.

317. Mahkeme, sözkonusu davanın özel durumuna bağlı olarak, bahse konu süre içinde diğer ilgili maddelerle birlikte ele alınan 14. Maddenin ihlal edilmesi konusunun incelenmesinin gerekli olmadığı kanaatindedir.

D. Sözleşmenin 13. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

318. Davacı Hükümet, Davalı Hükümet'in hem hukuki hem de uygulamaya yönelik olarak, 6. Maddeye uygun veya 13. Maddenin gereklerini karşılayacak şekilde ulusal makamlar huzurunda etkili bir iç hukuk yolunun sağlanmadığını belirtmiştir.

319. Davacı Hükümet, "KKTC" yetkililerinin bilgisi ve onayı dahilinde hareket eden özel şahıslarca Kuzey Kıbrıs'da yaşamakta olan Kıbrıs Rumlarının haklarına yapılan müdahalelere itiraz etmek için kendilerine fırsat tanınmadığı şeklindeki iddialarını desteklemek amacıyla 13. Maddeye başvurmuşlardır.

320. Davacı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumlarının Sözleşmenin 3,8, 9 ve 10. Maddeleri ve 1 Nolu Protokolün 1. ve 2. Maddeleri ile güvenceye alınan haklarına "KKTC" makamları tarafından yapılan müdahaleler ile ilgili olarak, Komisyon'un 13. Maddenin ihlal edildiği bulgusunu tartışmamıştır.

321. Ancak Davacı Devletin görüşüne göre, özel şahıslar tarafından, Kıbrıslı Rumların aile hayatına saygı (8. Madde) ve mülkiyet haklarına (1 Nolu Protokol'ün 1. Maddesi) yapılan müdahaleler bağlamında 13. Maddenin ihlal edilmediği şeklindeki Komisyon kararı hatalıdır. Davacı Devlet öncelikle "KKTC" mahkemelerinin Sözleşmenin 6. Maddesinin gerekleri açısından yetersiz olduğunu (bkz. yukarıdaki 83-85. paragraflar) ve ikinci olarak Sözleşme haklarının ihlaline yönelik bir idari uygulamanın varlığının tespit edilmesi için gerekli olan kanıtlar (bkz. yukarıdaki 114. paragraf) gibi konuları bahse konu Komisyon kararlarının atladığını vurgulamıştır. İkinci konu ile ilgili olarak Davacı Hükümet, ilgili nüfusa yönelik cezai eylemlerin soruşturulmadığına işaret eden delillerin mevcut olup olmadığını incelemekten ziyade, ki bu deliller mevcuttur; Komisyonun "KKTC" mahkemeleri huzurunda erişilebilecek iç hukuk yollarının mevcut olup olmadığı konusu üstünde durduğunu savunmuştur. Davacı Hükümet, Davalı Hükümetin Kıbrıslı Rum nüfusunun aile hayatına ve mülkiyet haklarına saygı gösterilmesi haklarına yönelik girilen cezai eylemler karşısında yetkililerin hoşgörülü davranması sebebiyle, etkili iç hukuk yollarını sunmadığını ve bunu Komisyon'un dikkate almadığını, "KKTC" mahkemelerinin tazmin sağlamak için başvurulacak mahkemeler olduğu şeklindeki varsayımın doğru olmaması sebebiyle Davalı Hükümetin bu konudaki yetersizliğinin bağışlanamayacağını belirtmiştir.

Bu nedenden dolayı, Davacı Hükümet, Mahkemenin Kıbrıslı Rumların aile hayatlarına ve arazisine girmek ve zarar vermek suretiyle mülkiyet haklarına özel şahıslarca yapılan müdahaleler ile ilgili olarak, 13. Maddenin ihlal edildiğine karar vermesini talep etmiştir.

322. Komisyon, Davacı Hükümet'in 6. Madde bağlamındaki şikâyeti hakkında varmış olduğu sonucu (bkz. yukarıdaki 230-32. paragraflar) ve Sözleşmenin eski 26. Maddesinin anlamı dahilinde Davacı Hükümetin öne sürdüğü çeşitli iddialar karşısında başvurulabilecek etkili bir iç hukuk yolunun mevcudiyeti konusunu gözden geçirme kararını hatırlatmıştır (bkz yukarıdaki 86-88. paragraflar). Bu konu akılda tutulmak suretiyle, Komisyon, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı

Rumların Sözleşmenin 8. ve 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi ile korumaya alınan haklarına özel şahıslarca yapılan müdahaleler bağlamında 13. Maddenin ihlal edilmediğine, ancak 3,8,9,10 ve 1 No'lu Protokolün 1. ve 2. Maddeleri ile korunan haklara yetkililer tarafından yapılan müdahale sebebiyle 13. Maddenin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

323. Mahkeme, Komisyon ile aynı görüştedir. Mahkeme bahsekonu kişilerin başvurabilecekleri yeterli tatmini sağlayacak hem teori hem de pratikte etkili iç yollarının mevcut olup olmadığı ve ilgili kimseleri iç hukuk yollarını tüketme kuralı ile ilgili sorumluluktan özgür bırakacak özel koşulların varolup olmadığı hakkında Davacı Devletin öne sürdüğü çeşitli iddiaları analiz ettiğini hatırlatmıştır. (bkz. yukarıdaki 99 prg.). Böyle davranarak Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmesi bağlamında kanıtlara ve taraflar arasındaki dağılımına önem vermiştir (bkz. yukarıdaki 116. prg.). Davalı Devletin Mahkemede işlemlerde yer almaması karşısında Mahkeme, dava ile ilgili toplanan sözlü ve yazılı kanıtlara önem vermiş ve birtakım noktaları ve iç hukuk yollarının mevcudiyeti de dahil olmak üzere, Komisyon'un saptamaları ile ters düşen kanıtları gündeme getiren Davacı Hükümet'in ifadelerini dikkate almıştır.

324. Davacı Hükümet'in Komisyon'un kararlarına itiraz etmesine rağmen, Mahkeme Komisyon'un kararlarını anımsatan daha önceki kararlarını onaylamaya itilmiştir. Bunlar aşağıda özetlenmiştir.

Öncelikle, Mahkeme, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıs Rumlarının 8. madde ve 1 Nolu Protokolün 1. maddesiyle güvenceye alınan haklarına özel şahıslarca müdahale edilmesi nedeniyle 13. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, ilgili dönemde, Kıbrıs Rum nüfusunun konutlarına ve mülküne karşı girişilen suç niteliği taşıyan eylemlere karşı "KKTC" yetkililerinin hoşgörülü davrandığı idari bir uygulamanın varlığının ya da bu bağlamda Kıbrıs Rumlarının haklarını savunmak için mahkemeye erişimlerinin engellenmesinin kanıtlarla desteklenmediğini hatırlatmıştır. Komisyon huzurundaki işlemler esnasında Davalı Hükümet, iç hukuk yollarına erişimin mümkün olduğunu belirtmek ve bazı Kıbrıs Rumlarının açmış oldukları davaları örnek vermek suretiyle, itirazlarını kanıtlarla desteklemiştir. Mahkeme, 6. ve 13. maddelerin başvuranlar lehinde bir karar alınmasını garanti etmediğini gözlemlemiş ve Davacı Hükümet'in, Kıbrıs Rumlarının haklarını savunmak için, yerel mahkemelere başvurmalarının mümkün olduğu şeklindeki kanıtı çürütmediği kanaatine varmıştır.

İkinci olarak Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıs Rumlarının Sözleşmenin 3,8,9,10 ve 1 No'lu Protokol'ün 1. ve 2. maddeleri ile güvenceye alınan haklarına müdahale edildiği için 13. maddenin ihlal edildiğini tesbit etmiştir. Bu müdahaleler, sözkonusu hakların ihlaline yönelik bir idari uygulamadan kaynaklanmıştır; zarar gören kişilerin başvurabileceği iç hukuk yolları veya etkili iç hukuk yolları mevcut değildir.

VI. YERİNDEN EDİLMİŞ KIBRIS RUMLARININ SEÇİM YAPMA HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

325. Davacı Hükümet, Komisyon huzurunda devam eden işlemler sırasında işgal altındaki bölge ile ilgili olarak kendi temsilcilerini seçme haklarından faydalanmaları engellendiği için 1 No'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Davacı Hükümet, bu şikâyeti Mahkeme huzurunda yazılı ya da sözlü olarak takip etmemiştir.

326. Mahkeme, sözkonusu madde ile ilgili olarak Komisyon'un ihlal kararı vermediğini belirtmiş ve Davacı Devletin ilgili şikâyeti takip etmemesi nedeniyle incelemeyi gerekli görmemiştir.

327. Bu sebepten dolayı Mahkeme, olayların 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesini ihlal edip etmediğini incelemenin gerekli olmadığı sonucuna varmıştır.

VII. KUZEY KIBRIS'DA YAŞAYAN ÇİNGENE TOPLUMU DAHİL KIBRIS TÜRKLERİNİN HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

328. Davacı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan "KKTC" rejimi muhalifi Kıbrıs Türklerinin ve yine Kuzeyde yaşayan Çingene toplumunun Sözleşme ile güvenceye alınan haklarının ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduklarını iddia etmiştir. Bu ihlallerin idari uygulama sonucunda gerçekleştiğini

iddia etmişlerdir. Davacı Hükümet, sözkonusu ihlaller karşısında tazmin sağlamak için başvurabilecekleri etkili iç hukuk yollarının olmadığını iddia etmiştir.

329. Davacı Hükümet, Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rumlarının ihlal edilen haklarını birbirinden ayırarak iddialarını Sözleşmenin 3,5,6,8,10,11,13 ve 14. maddeleri ile 1 No'lu Protokol'ün 1 ve 2. maddelerine dayandırmıştır.

A. Mahkeme Huzurundaki Şikâyetlerin Kapsamı

1. Davacı Hükümet'in İddiaları

330. Davacı Hükümet'in görüşüne göre, kabuledilebilirlik aşamasında gündeme getirilmediği için ve kabuledilebilirlik kararının kapsamına girmediği için, Komisyon esasları incelerken birçok şikâyeti inceleme kapsamının dışında tutmuştur. Sözkonusu şikâyetler, Çingene toplumuna yapılan küçük düşürücü ve ayırıcı muamele nedeniyle 3. maddenin ihlali, insan hakları ihlalleri nedeniyle İngiltere'ye sığınma talebinde bulunan siyasi muhaliflerin tutuklanmaları ve gözaltına alınmaları dahil, Kıbrıs Türklerine yapılan küçük düşürücü muamele sebebiyle 3. maddenin ihlali, sivilleri yargılamak için askeri mahkemelere geniş yetki verilmesi nedeniyle 6. maddenin ihlali ve Türkiye'den gelen Türklerin uyguladığı toplu yerleşim ve kolonileşme politikası vasıtasıyla Kıbrıs Türklerinin konutlarına aile hayatına ve özel hayatlarına saygı gösterilmemesi nedeniyle 8. maddenin ihlali ile ilgili idi.

331. Davacı Hükümet, Komisyonun kabuledilebilirlik kararının yorumlanmasına yönelik yaklaşımını ve özellikle de yukarıdaki bahse konu şikâyetlerin yalnızca esaslarla ilgili aşamada genişletildiğini savunan görüşü tartışmıştır. Davacı taraf, yukarıdaki konuların daha kabuledilebilirlik aşamasında iken bazen açık seçik olarak bazen de ima edilmek suretiyle gündeme getirildiğini savunmuştur. Başvuran taraf esaslarla ilgili aşamada toplanıp sunulan kanıtların yeni konuları gündeme getirmediğini, daha önce gündeme getirilen konularla veya şikâyetin temeli ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Davalı Hükümet'in Kasım 1997'de sundukları görüşlerinde bu şikâyetlere cevap verdiklerini ve Kıbrıs'ın 1 Haziran 1998 tarihinde görüşlerini sunmasından sonra Davalı Tarafa ek görüşlerini sunmaları için 27 Ağustos 1998 tarihine kadar zaman verildiğini belirterek bu görüşü desteklemeye çalışmıştır. Komisyon 15 Eylül 1997 tarihinde konunun incelenmesi için delegelere yetki verirken sözkonusu şikâyetlerle ilgili sınırları belirlemiştir. Başvuran Hükümet, bütün şikâyetlerinin Komisyon tarafından belirlendiği gibi verilen yetki sınırları içinde olduğu konusunda ısrar etmiştir.

2. Mahkeme'nin Tutumu

332. AİHM, başvuran Hükümet tarafından sunulan Sözleşmenin 5,6,10, 11,13 ve 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamındaki şikâyetlerini Komisyonun, kabuledilebilir bulunduğunu belirtmiştir. Bu şikâyetler Kıbrıslı Türklerle ilgili olarak yapılmıştır. Komisyon İngiltere'ye sığınma talebinde bulunan Kıbrıslı Türklere uygulanan muamele ile ilgili olarak 3,5, ve 8. maddeler bağlamındaki şikâyetleri de kabuledilebilir bulmuştur. AİHM bu şikâyetlerle ilgili olarak başvuran Hükümetin iddialarını desteklemek için belli olaylara dayandığını gözlemlemiştir. Esaslarla ilgili aşamada başvuran taraf, kabuledilebilir bulunmuş olan şikâyetlerini daha da teferrüatlı ve incelikli bir hale getirmek için daha fazla bilgi sunmuşlardır. Ancak, bu durum Komisyon tarafından farklı yorumlanmıştır; Komisyon'un görüşüne göre, bu bilgiler kabuledilebilirlik aşamasında incelenmemiş olan farklı konuları gündeme getirmiştir. Bu nedenle Komisyon, "ek şikâyet" olarak düşünülen konuları inceleme taraftarı değildir. AİHM, başvuran Hükümet tarafından gündeme getirilen şikâyetlerin bu kategori içine düştüğünü belirtmiştir.

333. AİHM, Komisyonun kabuledilebilirlik kararının kapsamı dışına çıkmak için bir neden görmemektedir. AİHM, bu konu ile ilgili olarak, Davacı Hükümet tarafından kabuledilebilirlik aşamasından sonra sunulan bilgi ve belgeleri titizlikle incelediğini ve kabuledilebilirlik aşamasındaki şikâyetlerin kapsamına giren olaylarla ilgili bilgileri dikkate aldığını belirtmiştir. Bu nedendir ki Komisyon, başvuran tarafın siyasi karşıtlarına yönelik yapıldığı iddia edilen muameleler hakkında kabuledilebilirlik aşamasından sonra sunulan bilgilerle, 5. madde ile güvenceye alınan güvenlik hakkının ihlal edilmesi hakkındaki kabuledilebilir bulunan şikâyet arasında bağlantı kurabilmiştir. Yine aynı şekilde AİHM, Komisyonun yeni bir şikâyet konusu olduğuna kanaat getirdiği şikâyetleri

reddetmiştir; örneğin, Davalı Hükümet'in, Kıbrıslı Türklere ilgili özel yaşama saygı hakkına aykırı olarak uyguladığı politikanın etkileri hakkındaki konu.

334. AİHM, Komisyon'un bir başvurunun kabuledilebilir bulunması ile ilgili kararın AİHM huzuruna getirilen davanın sınırlarını belirlediğini hatırlatmıştır; Mahkeme davanın kendisine gönderilmesinden sonra, sadece dava görülmekte iken ortaya çıkan olaylarla veya hukukla ilgili problemleri incelemekle yetkilidir. (bkz. yukarıda adıgeçen İrlanda/ İngiltere Kararı, s.163, prg. 157, ve 27 Ağustos 1991 tarihli Philis/ Yunanistan Kararı, Dizi A no 209, s.19, prg.56). Bu nedenle Mahkemenin yetkisi için belirleyici olan Komisyon tarafından kabuledilebilir olduğu ilan edilen olaylardır.(bkz. örn, 19 Şubat 1998 tarihli Guerra ve Diğerleri/İtalya Kararı, Raporlar 1998/I, s.223, prg 44). Mahkeme'nin Komisyon tarafından incelenip değerlendirilen olaylar hakkında farklı bir sonuca varabilmesi hukuken mümkün olmasına rağmen, AİHM'nin yetkisi kabuledilebilirlik aşamasında sunulmayan şikâyetlerin esaslarını inceleyecek kadar geniş değildir. (bkz. 25 Şubat 1997 tarihli Finlandiya/İngiltere Kararı). Raporlar 1997-I, S. 277-78, prg. 63). AİHM, Davacı Hükümet'in başvurularında ortaya konan nedenlerin esaslarla ilgili aşamada sunulanlarla yakından bağlantılı olduğu konusundaki ve Komisyon tarafından reddedilen argüman ile ilgili olarak ikna olmamıştır.

335. Bu nedenlerden dolayı, Davacı Hükümet, tarafından kabuledilebilirlik aşamasında genişletilen olaylarla ve şikâyetlerle ilgili olarak AİHM, Komisyon'un kabuledilebilirlik kararının kapsamı ile ilgili görüşünü teyit etmiştir. Bu hususta AİHM Komisyon'un kararının kapsamı dışındaki şikâyetleri incelemeyecektir.

B. Olaylar Hakkında Yapılan Saptamalar

1. Davacı Devletin Olaylar Hakkındaki İddiaları

336. Davacı Hükümet, Sözleşmenin ihlal edilmesi ile ilgili olarak idari bir uygulamanın mevcut olup olmadığı konusunda karar verirken Komisyon'un yanlış hukuki bir uygulama yaptığını savunmuştur. Bu bağlamda öncelikle "KKTC" yetkilileri ve mahkemelerinin siyasi olarak karşıt durumda bulunanlara yasal koruma sağlamayı reddettiği, ikinci olarak çingene toplumuna karşı ayrımcılık yapıldığı veya yasal koruma sağlanmadığı ve üçüncü olarak, Kıbrıslı Türklerin mülkiyet haklarına yönelik cezai fiillere göz yumulmasının bir uygulama haline geldiği ya da yasal güvence sağlanmadığı gibi iddiaların şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanmadığını savunan Komisyon görüşüne gönderme yapmışlardır.

337. Davacı Hükümet, yukarıdaki konu ile ilgili olarak, bu üç iddianın "gerçek bir kanıt" olarak nitelendirilebileceğini böyle bir uygulamanın varlığını kanıtlamak için yeterli olduğunu belirtmiştir.

338. Komisyon'un kanıtlarla ilgili değerlendirmesine gelince, Davacı Hükümet, Komisyon delegeleri tarafından dinlenebilecek tanıkların sayısına getirilen sınırlama ve bu tanıkların güvenilirliğinden Komisyon'un çıkardığı sonuç ile, ihlal olmadığını ifade eden Komisyon bulgularına zarar verildiğini iddia etmiştir.

2. Mahkeme'nin Yanıtı

339. AİHM, Komisyon delegeleri tarafından başvuran tarafın iddialarını desteklemek için dinlenebilecek tanık sayısına getirilen sınırlamanın dava usulüne ait eşitlik ilkesine zarar vermediğine dair vardığı sonucu tekrarlamıştır. (bkz. prg.110). Başvuran Hükümet, ek tanıkların dinlenmesini reddetmesiyle delegelerin Davalı Hükümet'e karşı elde edilen kanıtların ağırlığı hakkında bilgi edinme fırsatını yitirdiğini belirtmiştir. Ancak, AİHM'nin görüşüne göre, delegelerin verdiği karar, ifadelerin dinlenmesi esnasında kanıtların yeterli olduğuna ikna olmasından dolayı haklı bulunmuştur. Delegeler, başvuran tarafın iddia ettiği gibi olayların aydınlatılmasında ve kanıtlanmasında ek sözlü ifadelerin dinlenmesinin gerekli olduğu görüşünde olsaydı, delegeler diğer tanıkların dinlenmesine itiraz etmezdi. Dahası AİHM, başvuran tarafın daha fazla tanık dinlenmesi konusundaki isteklerinin ısrarlı olduğunu kendilerine yansıtamadıkları görüşündedir. Tanık dinlemek için delegeler tarafından yapılan planlamalar asıl eleştiriyi davalı taraftan almıştır. (bkz 109-10. paragraflar).Bu konu hakkında da denge gözetilerek eşit bir karar verilmelidir.

340. AİHM, Karpaslı Rumların durumları hakkında yapılan araştırmanın tersine, Komisyon'un bu şikâyetlerle ilgili tespitte bulunurken Birleşmiş Milletler'in olaylarla ilgili incelemelerinden faydalanmadığına dikkat çekmiştir. Komisyon daha çok delegelerin dinlediği tanık ifadelerine dayanmıştır. Davacı tarafın tanıklarının iddialarının niteliğine bağlı olarak; rejim ile bağdaşmayan, rejim aleyhindeki tanıkların ve bu rejimi destekleyenlerin ifadelerinin özneliği kaçınılmaz olarak sözkonusu ifadeleri renklendirmiştir; bu duruma bağlı olarak Mahkeme, tanık ifadelerini temkinli bir yaklaşımla değerlendirmesi sebebiyle Komisyon'un hatalı bir yaklaşımda bulunduğu görüşünde değildir. Mahkeme'ye göre Komisyon, tanıkların ifadelerinin ortak noktalarından yola çıkarak bir bütün olarak değerlendirmesiyle doğru bir yaklaşım benimsemiştir.

Mahkeme, Komisyonun olaylarla ilgili tespitlerinden ayrılarak farklı saptamalarda bulunmak için bir neden görmemiştir. (bkz. prg. 52-55).

341. Mahkeme başvuran tarafın iddia ettiği gibi olayların insan hakları ihlallerine neden olup olmadığını inceleyecektir. Kanıtlarla ilgili olarak talep edilen standart bağlamında başvuran devletin bu konu ile ilgili ifadelerini reddetmiş ve kanıtlarla ilgili olarak şüpheye yer vermeyen bir standart uygulamaya karar vermiştir.

C. Başvuran Hükümet'in Şikâyetlerinin Esası

1. Kıbrıs Türklerinin Siyasi Karşıtları ile İlgili Şikâyetler

342. Başvuran taraf, "KKTC" rejiminin karşıtları olan ve Kuzey Kıbrıs'ta yaşamakta olan Kıbrıs Türklerinin Sözleşmenin 5. maddesi ile güvence altına alınan haklarının ihlal edildiğini ortaya koyacak şekilde keyfi olarak tutuklandıklarını ve gözaltına alındıklarını iddia etmişlerdir. Ayrıca 8. maddeye aykırı olarak üçüncü taraflarca saldırıya uğramışlar, tehdit ve taciz edilmişlerdir. Başvuran Hükümet, ayrıca 10. madde ile ilgili olarak, yetkililerin, üçüncü taraflarca bu kişilerin haklarına yapılan baskıları tolere etmek suretiyle ifade özgürlüğünü korumadıklarını iddia etmiştir. Bu baskılar üçüncü şahıslarca kendilerine iş verilmemesi, tehdit ve taciz edilmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Başvuran taraf ayrıca, KKTC'nin serbest dolaşma özgürlüğü bağlamındaki genel politikası sonucunda, siyasi karşıtların Kıbrıslı Rumlarla ve diğerleriyle Kıbrıs'ta, toplanma özgürlüklerine müdahale ederek dernek kurma özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Sonuç olarak, başvuran taraf şimdiye kadar anlatılan evveliyat ışığında, KKTC rejiminin siyasi karşıtlarının kötü muameleye maruz kalmalarının 3. maddeyi ihlal ettiğini iddia etmiştir.

343. Davacı Hükümet, yukarıda bahsekonu Sözleşme haklarının ihlal edilmesinin idari bir uygulama olduğunu ve bu durumun delegelerce dinlenen tanık ifadeleri ile teyit edildiğini iddia etmiştir. Sözlü ifadelerin genel olarak, iktidardakilerin siyasi karşıtlarının haklarını güvenceye almayı reddettiğini ve siyasi karşıtların haklarına yapılan müdahalelerin, üçüncü şahıslar tarafından veya yetkililerin kendileri tarafından yapılmış olmasına önem vermeksizin, bunun "KKTC" yetkilileri tarafından benimsenen idari bir uygulama olduğunu ortaya koyduğunu iddia etmiştir.

344. Davacı Hükümet, ayrıca yasal olmayan tutuklama ve gözaltı madurlarının hemen bir yargıç huzuruna çıkarılma haklarından faydalanmış olmaları gerektiği sonucuna varan Komisyon'un hatalı olduğunu ifade etmiştir. Bu çözümün salıverilmenin takip ettiği tutukluluk ve gözaltı hallerinde etkili olmadığını; sözkonusu kişilerin avukatla görüşmelerine izin verilmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca bir iç hukuk yolunun mevcudiyetinin, insan haklarının ihlal edilmesinin idari bir uygulama olduğu saptamasını değiştirmede iddia etmişlerdir. Başvuran tarafın görüşüne göre, Komisyon, siyasi karşıtların 5,8,10 ve 11. maddeleri ile güvence altına alınan haklarının ihlal edilmesine karşı hoşgörülü bir tutum benimsenmesi konusunda odaklanmalıydı. Davacı Hükümet, iç hukuk yollarından faydalanamama konusunda değil, "KKTC"nin benimsemiş olduğu bu uygulama konusunda yoğunlaşmıştır.

345. Komisyon, Davacı Hükümet'in öne sürdüğü iddialar bağlamında, bir ihlalin sözkonusu olmadığı sonucuna varmıştır. Komisyon, bireysel başvurularda Kuzey Kıbrıs'ta iktidarın siyasi karşıtlarının haklarına müdahale edildiğinin gözardı edilemeyeceğini gözlemlemiştir. Ancak, Komisyon, ilgili bireylerin tutuklanma ve gözaltına alınmalarının yasal olduğuna itiraz etmek için hemen bir yargıç huzuruna çıkarılma hakkından faydalanmadığı ve mağduriyetlerini tazmin etmek

için talepte bulunmadıklarını belirtmiştir. Komisyon'un görüşüne göre, iç hukuk yollarının etkisiz olduğu bütün şüpheleri ortadan kaldıracak şekilde ispatlanmamıştır.

346. AİHM, Komisyon'un görüşünü paylaşmaktadır. Kendi yaptığı değerlendirme sonucunda, siyasi karşıtların haklarına müdahale edildiği sonucuna varmıştır. Ancak elindeki kanıtlardan yola çıkarak bu süre içinde "KKTC"deki muhalefeti baskı altına almaya çalışma gibi bir idari uygulamanın ve "KKTC" rejimi yanlılarının sözkonusu haklara müdahale etmelerinin hoşgörüsü ile karşılandığı bir politikanın var olduğu sonucuna varamaz. Mahkeme, başvuran tarafın gündeme getirdiği şikâyetlerin hassas bir siyasi bağlamda Türk askerinin adadaki varlığı ve oraya yerleşen Türkler ve yerli halk arasındaki sosyal rekabet ile şekillendiğini gözönünde bulundurmalıdır. Bu durum gerilime ve maalesef "KKTC"nin devlet görevlilerinin insan haklarını ihlal eden eylemlerde bulunmalarına yol açmıştır. Ancak Mahkeme, ne davacı devlet tarafından toplanan kanıtların, ne de Komisyon'un bu kanıtlarla ilgili değerlendirmeleri ile ilgili olarak yapılan eleştirilerin, bu dönemde iddia edildiği gibi bir uygulamanın varlığının ispatlanmadığı bulgusunu değiştirmedeği görüşündedir.

347. Mahkeme, ayrıca Komisyon'un rencide olan insanların tazmin sağlamak için "KKTC" hukuk sistemi içinde yer alan hukuk yollarına başvurmadığını gözlemlediğine dikkat çekmiştir. Mahkeme, Davalı Hükümet'in Komisyon'a sunduğu görüşlerinde derhal bir yargıç huzuruna çıkarılma dahil diğer iç hukuk yollarına başvurma imkanını gündeme getirdiği görüşündedir. Mahkeme, kendisine sunulan kanıtları değerlendirerek iç hukuk yollarının yetersiz ve etkisiz olduğu veya sözkonusu kişilerin bu iç hukuk yollarına başvuramamalarını mazur gösterecek bazı özel koşulların var olduğu konusunda ikna olmamıştır. Özellikle de, daha önce belirtildiği gibi Mahkeme'ye sunulan kanıtlar, "KKTC"nin idari bir uygulamayı benimsemek suretiyle Devlet görevlileri veya özel taraflarca verilen zararlara karşı önlem almadığını ve tamamiyle pasif kaldığını göstermemektedir. (bkz., mutatis mutandis yukarıda bahsekonu Akdivar ve Diğerleri Kararı, s.1211, prg.68 ve yukarıdaki prg.115, in fine).

348. Yukarıda verilen bilgiler ışığında Mahkeme, bahsekonu süre içinde "KKTC" iktidarının muhalifleri olan Kıbrıslı Türklerin 3,5,8,10 ve 11 maddeleri ile güvence altına alınan haklarının devlet tarafından korunmaması suretiyle bu hakların ihlaline yönelik benimsenmiş olan bir idari uygulamanın var olmadığı sonucuna varmıştır.

2. Kıbrıslı Türk Çingenerle İlgili Şikâyetler

349. Davacı Hükümet, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Çingenerin uğradıkları ayırımı muamele nedeniyle, İngiltereye siyasi sığınma talebinde bulunmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Davacı taraf 3,5,8, ve 14 maddelerin ihlal edildiğini iddia etmiştir.

350. Davacı Hükümet, Komisyon'un zorluklara maruz kalan Çingene topluluğunun iç hukuk yollarını tüketmediği sonucuna varmakta hatalı olduğunu belirtmiştir. Delegeler tarafından dinlenen ifadelerin Çingenerin dava açmak için maddi güçlerinin yetersiz olduğunu ve yasal yardım alamayacaklarını teyit ettiğini iddia etmişlerdir. Sözkonusu iddia Çingene topluluğuna karşı yürütülen ayırımı bir muamele benimsendiğini gösteren idari bir uygulamanın mevcut olması ve bu yönde kanıtların toplanması ile ilgilidir. Komisyon, başvuran tarafın iddialarına göre asıl konu olan Çingene topluluğuna karşı ayırımı bir muamele uygulanıp uygulanmadığına odaklanmayıp, bütün şüpheleri yokedecek şekilde iç hukuk yollarından faydalanabilme konusu üzerinde yoğunlaşmakla hata etmiştir.

351. Komisyon, çingene topluluğu üyelerinin sözkonusu zaman zarfında çeşitli zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını gözlemlemiştir. Bu bağlamda Morfu yakınlardaki bir bölgede yerel idarenin talimatı üzerine çingenerin ikametgahlarının yıkılmasına, havayolu şirketlerinin çingenerin vizesiz taşınmalarına itiraz etmelerine ve çocukların okullarda aşağılamasına değinmişlerdir. Ancak Komisyon'un vardığı sonuca göre, madur durumda olan kişiler iç hukuk yollarından faydalanmamış ve Çingenerle karşı ayırımı yapıldığı veya sosyal ayırımıcılığa karşı bu kimselerin koruma altına alınmadığının ispatlanmadığı tespit edilmiştir. Komisyon bu nedenle Sözleşmenin 3,5,8 ve 14. maddelerinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

352. AİHM Kıbrıslı Türk Çingenerin "KKTC" yetkilileri karşısında zorluklarla karşılaştığını gözlemlemiştir. Bu bağlamda Komisyon tarafından verilen örnek olaylara gönderme yapmıştır. (bkz. yukarıdaki prg. 54) Ancak AİHM, sözkonusu süre içinde davacı Hükümet'in iddia ettiği gibi bu olayların insan haklarının ihlal edilmesine yönelik idari bir uygulamanın mevcut olduğu görüşünde değildir. AİHM, ayrıca "KKTC" makamları karşısında zorluklarla karşılaştığını iddia eden Kıbrıslı Türk Çingenerin ulusal mahkemelere başvurmadığını, örneğin Morfu yakınlarındaki çingene kulübelerinin yıkılması ile ilgili olarak bir talepte bulunmadıklarını gözlemlemiştir. AİHM, ayrıca mağdur durumda olan kimselerin "KKTC"de dava açabilmeleri için yasal yardım alamamalarının iç hukuk yollarına başvurmamalarını mazur gösterdiği şeklindeki iddiayı kabul etmemiştir. Ayrıca Sözleşmede, Sözleşmeci Devletlerin dava açmak isteyenlerin faydalanmaları için adli yardım sistemi kurmaları ile ilgili bir madde yoktur. Mahkeme için önemli olan, davacı devletin şikâyetçi olduğu konular hakkında yasal işlem başlatmak için hiçbir girişimde bulunulmamış olmasıdır.

353. AİHM, sözkonusu dönemde Kıbrıslı Türk Çingenerin 3,5,8, ve 14. maddelerle güvence altına alınan haklarının ihlal edildiği ve ilgili devlet tarafından bu hakların koruma altına alınmamasının idari bir uygulama haline getirildiği iddiasının kanıtlanmadığı sonucuna varmıştır.

3. 6. Maddenin İhlal Edildiği İddiası

354. Davacı Devlet, KKTC makamlarının hukuk ve uygulama bağlamında, hukuki haklar, sorumluluklar ve kendilerine yöneltilen suçlamaların bu hükmün anlamı dahilinde kurulmuş olması gereken bağımsız ve tarafsız bir mahkemede görüşülemeyeceği için 6. maddenin ihlal edildiğini iddia etmiştir. Davacı Devlet bu bağlamda, KKTC mahkemelerinin yasadışı muamelelerde bulunduğu yönündeki görüşünü tekrarlamıştır. (bkz. yukarıdaki paragraflar 83-85).

355. Davacı Devlet ayrıca, KKTC'deki askeri mahkemelerde sivillerin askeri suç olarak nitelendirilen konularda yargılanabildiği bir sistemin mevcut olduğunu belirtmiştir. Mahkemenin görüşüne göre bu iddia askeri bir mahkemede yargılanan sivil bir kişi hakkında bağımsız ve tarafsız bir yargılamanın yapılmadığının iddia edildiği 9 Haziran 1998 tarihli Incal/Türkiye Kararı'ndan (Raporlar 1998/4) yola çıkmıştır. Bu konuda askeri mahkemelerin yetkileri bu mahkemelerin yapısına itiraz edilemeyeceği sonucu ile birlikte KKTC anayasasının 156. maddesinde açıklanmıştır. Davacı Devlet, Komisyonun askeri mahkemelerde sivillerle ilgili bir davada muameleler ile ilgili bir kanıt olup olmadığı konusuna odaklanmaktan ziyade, yürürlükteki kanunlar nedeniyle 6. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmış olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Davacı Devlet, Komisyonun bu konu ile ilgili olarak varmış olduğu sonucun aksine, Komisyon huzurunda toplanan bilgilerin sivillerin askeri mahkemelerde yargılanıp mahkum edilmesi ile ilgili somut örnekler sunduğunu vurgulamıştır. Komisyon değerlendirmesinde maalesef bu konuya önem verilmemiştir.

356. Komisyon, sözkonusu süre içinde, askeri mahkemelerde sivillerin yargılanmasına yönelik bir saptama tespit etmemiştir. Bu bağlamda Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

357. Mahkeme, "KKTC"de sivillerin askeri mahkemelerde yargılanması ile ilgili idari bir uygulamanın mevcut olması konusunda ikna olmasının gerekli olmadığı görüşündedir. Mahkeme, davacı Hükümet'in "KKTC" anayasasının 156. maddesi ve "Yasak Askeri Bölge Kararnamesi"ni öne sürerek 6. maddenin ihlal edilmesinin kanunlarla benimsenmiş bir uygulama olduğunu iddia ettiğini gözlemlemiştir. (bkz. yukarıdaki 355. prg). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme'nin eski 24. maddesinin (şimdiki 33. madde) bir Sözleşmeci Tarafın diğer bir Sözleşmeci Devlet aleyhinde Sözleşme maddelerini veya Protokollerini ihlal ettiği gerekçesiyle, konuyu Komisyon'a iletme hakkı tanıdığını hatırlatarak, İrlanda/İngiltere Kararında, Sözleşmeci Devletlerin bireylerin aksine, bir kanunla ilgili olarak başvuruda bulunabileceği görüşünde olduğunu hatırlatmıştır. (bkz. bahsekonu İrlanda/İngiltere Kararı, s.91, prg. 240). Mahkeme, aynı kararda Sözleşmenin eski 24. maddesinin anlamı dahilinde (şimdiki 33. madde) tespit edilen bir ihlalin mevcut bir kanunun güvence altına alınan hak ve özgürlüklerle uyumsuz tedbirler uygulamasından kaynaklandığını tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca bu tür bir ihlalin, bahsekonu kanununun eski 24. madde gereğince (şimdiki 33. madde)

ancak açık seçik ve net olarak anlatılması halinde tespit edilebileceğini; aksi halde karar davalı tarafın sözkonusu metin veya metinlerle ilgili olarak yaptığı yorum çerçevesinde verilebilir.

358. Mahkeme'nin sözkonusu anayasa maddesini ve Yasak Askeri Bölge Hakkındaki Kararnameyi incelemesinin ardından bu metinlerin askeri mahkemeleri sivilleri yargılama konusunda yetkili kıldığı sonucuna varmıştır. Mahkeme, Türkiyede kurulu bulunan Devlet Güvenlik Mahkemeleri sistemi çerçevesinde görülen Incal/Türkiye davası ile genel hatlarıyla ortaya çıkan bağımsızlık ve tarafsızlık ile ilgili kusurların, bu mahkemelerde de varolmasından (yukarıda bahsekonu karar, s.1572-73, prg.72-73) ve özellikle de "KKTC" askeri mahkemelerinde görev yapan askeri memurlar ve icra kuvveti arasında bağlantı olduğundan haklı olarak şüphe edileceği görüşündedir. AİHM'ye göre askeri cürüm ile suçlanan "KKTC"deki sivillerin sözkonusu mahkemelerde yargılanması bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinden uzaklaşılması endişesini doğurabilir.

359. Yukarıdaki nedenlerden dolayı, Mahkeme, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasına yönelik uygulama nedeniyle 6. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

4. 10. Maddenin İhlal Edildiği İddiası

360. Davacı Hükümet, Rumca yayınlanan gazetelerin dağıtımını yasaklandığı için, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Türklerinin haber alma özgürlüklerinin kısıtlanması hakkında Komisyon huzurunda şikâyette bulunmuştur. Davacı Hükümet, bu konudaki şikâyetlerini görüşlerinde veya duruşma sırasında gündeme getirmemiştir.

361. Komisyon Karpaslı Rumların yaşam standartları bağlamında öne sürülen bir şikâyetle benzer nitelik taşıyan şikâyete gönderme yaparak, Rumca yayınlanan gazetelere kısıtlama getirildiğinin kanıtlarla desteklenmediğini saptamıştır.

362. AİHM, Komisyon'un varmış olduğu sonucu paylaşmakta ve bu sonucun Kıbrıs Rumları bağlamında, 10. maddenin ihlal edildiği iddiasını doğrulayan kanıtlarla uyumlu olduğunu belirtmektedir. (bkz. 253 ve 254. paragraflar).

363. Mahkeme, bu nedenlerle Kuzey Kıbrısta yaşayan Kıbrıslı Türklerin Rumca yayınlardan haber alma özgürlüklerinin kısıtlanması ile ilgili iddialar bağlamında Sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

5. Sözleşmenin 11. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

364. Davacı Hükümet, "KKTC"nin serbest dolaşma özgürlüğünün olduğu bölgede uyguladığı genel politikanın sonucunda Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Türklerinin Rumlarla ve diğer Kıbrıslılarla özellikle BM Tampon Bölgesinde veya Hükümet kontrolü altındaki bölgelerde toplanma özgürlüğüne 1974 yılından beri idari bir uygulama olarak müdahale edildiğini belirtmiştir.

365. Davacı Hükümet, spor ve müzikle ilgili toplantılar da dahil olmak üzere iki taraflı toplantılara katılmak isteyen kimselere getirilen keyfi kısıtlama ile ilgili birçok örnek sunmuştur. Davacı Hükümet, Komisyon'a sunulan kabuledilebilirlik ve esaslarla ilgili görüşlerde, Kıbrıs Türklerinin güneye seyahat etme özgürlüklerine getirilen kısıtlamalar ve 1994 yılından 1996 yılına kadar devam eden idari uygulamalar hakkında bizzat Davalı Hükümet tarafından bilgi verildiğine dikkat çekmiştir. Bu süre inceleme altında olması gereken bir dönemdir.

366. Başvuran taraf, Komisyon'a sunulan şikâyetin kuzeyde yaşayan Kıbrıslı Türklerin dernek kurma ve toplanma özgürlüklerine getirilen kısıtlamalarla sınırlı olduğunu belirtmiştir. Ancak AİHM'nin yukarıda anlatılan şikâyetleri de incelemesini istemiştir. Dernek kurma özgürlüğünün kısıtlanması ile ilgili olarak delegelerin dinlediği ifadeler bu hakkın ihlal edildiğini açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca bu iddiayı destekleyecek şekilde, "KKTC anayasasının 12. ve 71. maddelerinin azınlıkların çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacını taşıyan derneklerin kurulmasını engellediğini gözlemlemiştir. Davacı tarafın görüşüne göre böyle bir yasağın mevcudiyeti 11. maddenin ihlali için yeterli sayılmalıdır.

367. Komisyon bahsekonu süre içinde Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin kuzeyde ya da güneyde yaşayan Kıbrıslı Rumlarla birlikte dernek kurma girişimlerinin yetkililerce engellendiği

şeklinde bir şikâyetin kendilerine sunulmadığını gözlemlemiştir. Bu konu ile ilgili olarak Komisyon şikâyetin kanıtlarla desteklenmediğini tespit etmiştir.

368. Kıbrıslı Türklerin iki taraflı toplantılara katılmaları ya da dernek kurmalarına getirilen sınırlamalarla ilgili olarak Komisyon, ilgili Birleşmiş Milletler dökümanlarının, 1996 yılının ikinci yarısından sonra uluslararası toplantılara sınırlama getirildiğini ortaya koyduğunu gözlemlemiştir. Komisyon'un görüşüne göre bu yöndeki şikâyetler kabuledilebilirlik kararından sonra meydana gelen olaylarla ilgilidir. Bu nedenle bu yöndeki bir şikâyet kabul edilemez.

369. AİHM, olayları Komisyon'un tespit ettiği şekliyle kabul ettiğini hatırlatmıştır. (bkz. yukarıdaki 339 - 40. paragraflar). Sahip olduğu belgeler temelinde bahsekonu süre içinde adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerle güneyinde yaşayan Rumlar arasındaki ikili temasların engellenmesine yönelik idari bir uygulamanın mevcut olduğu görüşünde değildir. AİHM, "KKTC" yetkililerinin 1996 yılından sonra bu temaslara karşı daha sert bir tutum benimsediğini ve ve hatta yasakladığını belirtmiştir. Ancak, Komisyon'un da belirttiği gibi bu dönemde gerçekleşen Sözleşme ihlalleri kabuledilirlik kararının kapsamı dahilinde değildir. (bkz. yukarıdaki 368. paragraf).

370. Adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin toplanma ve dernek kurma özgürlüklerine yapılan müdahale ile ilgili olarak AİHM, "KKTC" yetkililerinin adanın kuzeyinde iki taraflı organizasyonların kurulmasını engellemek için hiçbir girişimde bulunmadıklarının Komisyon tarafından saptandığını gözlemlemiştir. Aksini ispat edecek deliller olmadığı için ve Sözleşme haklarının ihlaline yönelik idari uygulamaların mevcut olduğunu saptayan kanıtlarda olması gereken standartlar bağlamında 11. maddenin ihlal edilmediği görüşündedir.

371. Bu nedenle AİHM, kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin 11. madde ile güvence altına alınan toplanma ve dernek kurma özgürlüklerinin idari bir uygulama ile ihlal edilmediğine karar vermiştir.

6. 1 nolu Protokolün 1. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

372. Başvuran Taraf Komisyon huzurunda 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlalinin iki ayrı konuda süreklilik taşıdığını savunmuştur. Birincisi, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıs Türklerinin güneydeki mülklerine dönmelerine izin verilmemesi, ikincisi ise Kıbrıslı Türklerin mallarına üçüncü taraflarca zarar verilmesine karşı yetkililerce gösterilen hoşgörü.

373. Davacı Hükümet, AİHM huzurunda, ikinci şikâyet ile ilgili olarak, Komisyon'un "KKTC" yetkililerinin Kıbrıslı Türklerin mallarına üçüncü taraflarca verilen zararı hoşgörü ile karşıladıkları idari bir uygulamanın tespit edilmediği şeklindeki kararın doğru bir karar olmadığını belirtmiştir. Davacı Hükümet ne görüşlerinde ne de duruşmada ilk şikâyet konusuna dönüp konu hakkında yorum yapmamıştır.

374. Komisyon bahsekonu dönemde adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin güneydeki mallarından faydalanmak için girişimde bulunmaları ve engellenmeleri hakkında kendilerine bir şikâyet sunulmadığını bildirmiştir. Bu yüzden şikâyet, kanıtlarla desteklenmediği için reddedilmiştir. Kıbrıslı Türklerin mallarına özel şahıslarca gerçekleştirilen yasadışı müdahale ile ilgili olarak, Komisyon ilk olarak, bu müdahalelere karşı iç hukuk yollarının mevcut olduğunu ve ikinci olarak da sözkonusu müdahaleleri hoşgörü ile karşılayan idari uygulamanın benimsendiğinin kanıtlarla desteklenmediği görüşündedir.

375. Mahkeme Komisyon'un görüşünü paylaşmaktadır. Mahkeme öncelikle Komisyon'un dikkatine sunulmuş olan konunun davacı Hükümet tarafından Kıbrıslı Türklerin güneydeki evlerine dönme taleplerinin yetkililerce engellenmesi hakkındaki iddiaların kanıtlarla desteklenmediğini gözlemlemiştir. Mahkemeye kuzeyde yaşayan ve sözkonusu süre içinde "KKTC" serbest dolaşma özgürlüğü kapsamında uyguladığı sınırlamalar nedeniyle güneydeki mallarına erişemeyen Kıbrıslı Türklerle ilgili kanıt sunulmamıştır.

376. İkinci olarak, Kıbrıslı Türklerin mallarına üçüncü taraflarca yapılan saldırılar hakkında Mahkeme, davacı Hükümet'in, "KKTC" yetkililerinin bahsekonu suç ile ilgili olarak tolerans gösterdiği, cesaretlendirdiği ya da gözyumduğu şeklindeki iddialarını kanıtlamadığı görüşündedir.

AİHM, bu tür olayların gerçekleştiğinin gözardı edilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmesinin idari bir uygulama olarak benimsendiği kanıtlarla desteklenmemiştir.

377. Yukarıda anlatılanların ışığı altında AİHM, sözkonusu maddenin ihlalinin idari bir uygulama haline getirilmesi ve Kıbrıslı Türklerin güneydeki mallarından faydalanma özgürlüklerinin güvenceye alınmaması iddiası bağlamında, 1 No'lu Protokol'ün 1. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

7. Sözleşmenin 13. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası

378. Davacı Hükümet, adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin etkili iç hukuk yollarından faydalanamamaları iddiası bağlamında 13. maddenin ihlal edilmediği şeklindeki Komisyon bulgusuna itiraz etmiştir. Başvuran Hükümet, halihazırdaki yasal yolların 6. maddenin gereklerini karşılamaktan uzak olduğu ve bunun sonucunda da 13. madde bağlamında "etkili" olduğunun iddia edilemeyeceği şeklindeki görüşlerini tekrarlamıştır.(bkz yukarıdaki paragraflar 83-85).

379. Ayrıca. Davacı Hükümet, bazı grupların yasal çarelere başvurmalarının engellenmesinin idari bir uygulama olarak benimsenmesinin teyit edilmesi konusunda Komisyon'un kanıtların şüpheye yer vermeyecek şekilde bir kesinliğe sahip olmasını talep etmesinin doğru bir karar olmadığını tekrarlamıştır. (bkz. 336-37). Kanıtlarla ilgili olarak "somut, hakiki delil" standardını uygulamış olsa idi, farklı bir sonuca varırdı.

380. Yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı davacı Hükümet, Mahkemenin Komisyon'un vardığı sonuçtan ayrılarak, davalı Hükümet'in hukuk kuralları ve uygulamaları bağlamında Çingene topluluğuna ve siyasi muhaliflere ulusal mahkemelerde etkili bir iç hukuk yolu sunmaması nedeniyle 13. maddenin ihlali yönünde karar vermesini istemiştir.

381. Komisyon, "KKTC"nin sunduğu iç hukuk yollarının bahsekonu grupların Sözleşme ile güvenceye alınan haklarının ihlal edildiği iddialarına karşı tazmin temin etmek için yeterli olduğu ve davacı devletin 13. maddenin ihlali ile ilgili bir uygulamanın mevcudiyetini kanıtlamadığı görüşündedir. Böylece, sözkonusu dönemde 13. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

382. AİHM, siyasi muhaliflerle (bkz. 342-44. paragraflar) ve Çingene topluluğu (bkz. paragraflar 349-50) ile ilgili iddialar ile ilgili olarak, davalı Hükümet'in Komisyon huzurunda zarar gören şahısların "KKTC" hukuk sistemi içinde başvurabilecekleri iç hukuk yollarının mevcut olduğu şeklindeki ifadelerine karşılık davacı Hükümet'in bu ifadeleri çürütemediği görüşündedir. Mahkeme bir iç hukuk yolundan faydalanıldığında bunun başarısızlıkla sonuçlanacağı konusunda ikna olmamıştır. Bu konu ile ilgili olarak Mahkeme, davacı devletin bireylerin iç hukuk yollarından faydalanmalarının sağlanmaması bağlamındaki idari uygulama nedeniyle 13. maddenin ihlal edildiği iddiasını kabul edemez.

383. AİHM, bu nedenle adanın kuzeyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin iç hukuk yollarından faydalanmalarını sağlayan idari uygulamaların mevcut olmaması nedeniyle 13. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

VIII. SÖZLEŞMENİN 1,17,18 VE ESKİ 32. MADDENİN 4. PARAGRAFİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

384. Davacı devlet Mahkemenin 1,17,18 ve eski 32. maddenin 4. paragrafının ihlal edildiğine karar vermesini talep etmiştir. 1. madde aşağıdaki gibidir:

"Yüksek Sözleşmeci Taraflar, kendi yetki alanlarında bulunan herkese bu Sözleşmenin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar".

Sözleşmenin eski 32. maddesinin 4. paragrafı aşağıdadır:

".....

Yüksek Sözleşen Taraflar, yukarıdaki fıkralar uyarınca Bakanlar Komitesinin vereceği her kararı kendileri için bağlayıcı saymayı taahhüt ederler".

385. Davacı devlet, davalı devletin Sözleşme maddelerini ihlal ettiğini iddia etmiş ve Mahkemenin 1. maddenin ihlal edildiği yönünde karar almasını talep etmiştir.

386. Davacı devlet, meydana gelen olayların davalı devletin aslında etnik temizleme politikası çerçevesinde kuzeydeki Kıbrıslı Rumların mallarını kontrol ettiğini ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Davalı devletin yeniden yerleşme programı bu politikanın bir göstergesidir. Ancak davalı devlet, 8. maddenin 2. paragrafı ve 1 no'lu Protokolün 1. maddesi ile güvence altına alınan özgürlüklere getirilen sınırlamalar ile gerçek amacını gizlemiştir. Davacı devlet davalı devletin bu şartlar altında 17. ve 18. maddeleri ihlal ettiğini ifade etmiştir.

387. Davacı devlet, 21 Ekim 1977 Delegeler Komitesi kararı ile belirlenen talebe karşın davalı devletin 1976 tarihli Komisyon Raporunda belirlediği ihlallere son noktayı koymamıştır (bkz. 17 no'lu prg.). Davacı devlet, kendisinin tespit etmiş olduğu gibi bu kararın ardından, ihlalin devam ettiği iddiasını Mahkemenin dikkate almasını istemiştir. Davacı taraf ayrıca, Sözleşme ihlallerinin yirmi yıldan daha uzun bir süredir devam etmesinin ağırlaştırıcı bir faktör olduğunu ve davalı devletin resmi politikasının Delegeler Komitesi kararının ardından ihlallerle sonuçlandığını belirtmişlerdir.

388. Mahkeme, bahse konu şikâyetleri ayrı ayrı incelemenin gereksiz olduğu görüşündedir. Ayrıca, davalı devletin 17. ve 18. maddeleri bağlamındaki şikâyetleri ile ilgili olarak, Kıbrıslı Rumların mülkleri hakkındaki özgürlüklerine müdahale edildiği iddiası bağlamında aynı sonuca varmıştır. (bkz. yukarıdaki 206. prg.).

YUKARIDAKİ NEDENLERDEN DOLAYI, MAHKEME

I. BAŞLANGIÇ AŞAMASI KAPSAMINDAKİ SORUNLAR

1. Oybirliğiyle Komisyon huzurunda gündeme getirilen ön sorunları incelemeye yetkili olduğuna (56-58. paragraflar);

2. Oybirliğiyle davacı Hükümetin AİHM'ye başvuru yapmaya hakkı olduğuna; (prg. 62)

3. Oybirliğiyle davacı Hükümetin başvurunun esaslarının incelenmesini sağlama konusunda hukuki çıkarı olduğuna; (68. prg.);

4. 1'e karşı 16 oyla başvurudaki şikâyetlerin Sözleşmenin 1. maddesinin anlamı dahilinde Türkiye'nin "yetkisi" dahilinde olduğunu ve bu sebeple davalı devletin sorumluluğunun sözkonusu olduğuna (80. prg.);

5. 7'ye karşı 10 oyla Sözleşmenin 26. maddesinin (şimdiki 35. madde, prg.1) amacı doğrultusunda "KKTC" de başvurulması mümkün olan çarelerin iç hukuk yolları olarak nitelendirilebileceği ve bu yolların etkili olması ile ilgili sorunun problemin ortaya çıktığı durumun özel şartları bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine (102. prg);

6. Oybirliğiyle bu başvurunun yapıldığı tarihten (22 Mayıs 1994) altı ay kadar önce sona eren durumların Mahkeme'nin inceleme alanının dışında kaldığına (104. prg.);

II. KAYIP KIBRISLI RUMLARIN VE AKRABALARININ HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

1. Oybirliğiyle kayıp kişiler hususunda devlete yüklenen asli sorumluluğun ihlal edildiği iddiasına karşılık, 2. maddenin ihlal edilmediğine (130. prg);

2. 1'e karşı 16 oyla davalı devletin yetkililerin, hayatlarını tehdit edici koşullarda kaybolan Kıbrıslı Rumların akibetleri ve nerede oldukları hakkında etkili ve yeterli bir soruşturma yapmamış olması nedeniyle Sözleşmenin 2. maddesinin ihlalinin süreklilik kazandığına (136. prg);

3. Oybirliğiyle Sözleşmenin 4. maddesinin ihlal edilmediğine (prg.141);

4. 1'e karşı 16 oyla davalı devletin yetkililerinin kaybolduklarında Türk yetkililer tarafından gözetim altında tutulmakta olan Kıbrıslı Rumların akibetleri konusunda etkili bir soruşturma yapılmaması nedeniyle Sözleşmenin 5. maddesinin ihlalinin süreklilik kazandığına (prg.150);

5. Oybirliğiyle, kayıp Kıbrıslı Rumların gözetim altına alındığı iddiası ile ilgili olarak 5. maddenin ihlal edilmediğine (prg.151);

6. Oybirliğiyle davacı devletin kayıp Kıbrıslı Rumların 3,6,8,13,14 ve 17. maddeleri bağlamındaki şikâyetlerini incelemenin gerekli olmadığına (prg. 153);

7. 1'e karşı 16 oyla kayıp Kıbrıslı Rumların akrabaları ile ilgili olarak Sözleşmenin 3. maddesinin ihlalinin süreklilik kazandığına (prg.158);

8. Oybirliğiyle, Mahkemenin 3. madde ile ilgili verdiği kararı dikkate alarak kayıp Kıbrıslı Rumların akrabaları hususunda Sözleşmenin 8. ve 10. maddelerinin ihlal edilip edilmediği konusunu incelemenin gerekli olmadığına (161. prg);

III. YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN AİLE HAYATINA VE KONUTUNA SAYGI GÖSTERİLMESİ HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

1. 1'e karşı 16 oyla yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumların Kuzey Kıbrıs'daki evlerine geri dönmelerine izin verilmediği için 8. maddenin ihlalinin süreklilik kazandığına (prg. 175);

2. Oybirliğiyle Sözleşmenin 8. maddesinin sürekli ihlali dikkate alındığında yerlerinden edilen kişilerin Kuzey Kıbrıs'daki evlerinin demografik ve kültürel çevresinin manipüle edildiğine ilişkin iddiası sebebiyle bu maddenin ihlal edilip edilmediğini incelemeye gerek olmadığına (176. prg.);

3. Oybirliğiyle, yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumların Kuzey Kıbrıs'taki evlerine dönmelerine izin verilmemesi ile ilgili olarak aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına müdahale edilmesi sebebiyle Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiği şeklindeki Davacı Hükümetin şikâyetinin, Karpas bölgesi Kıbrıs Rumlarının yaşam koşulları bağlamında incelenmesinin uygun olacağı kanısındadır. (prg.177)

4. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'da mülk sahibi Kıbrıslı Rumların mülkleri ile ilgili haklarına müdahale edilmesinden dolayı tazminat almamalarının yanısıra, mallarına erişim, kullanım ve kontrol hakkının reddedilmesi gibi sebeplerle 1 no'lu Protokolün 1. maddesinin sürekli ihlal edildiğine (189. prg.);

5. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'ta oturmayan Kıbrıslı Rumların Sözleşmenin 8. maddesi ve 1 nolu Protokolün 1. maddesi ile güvence altına alınan haklara yapılan müdahalelere itiraz edebilmek için başvurabilecekleri iç hukuk yolu olmadığından 13. maddenin ihlal edildiğine; (prg. 194);

6. Oybirliğiyle; Kuzey Kıbrıs'ta yaşamayan Kıbrıslı Rumların konutları, mal ve mülklerinden faydalanma ve ayrıca etkili bir iç hukuk yoluna erişim hakları ile ilgili olarak ayırıcı bir uygulama yapılması nedeniyle Sözleşmenin 8.,13, ve 1 nolu Protokolün 1. maddesi ile birlikte ele alındığında 14. maddenin ihlal edilip edilmediğini incelemeye gerek olmadığına (prg. 199);

7. Oybirliğiyle, 8,13,14 ve 1 nolu Protokolün 1. maddesi ile ilgili olarak varmış olduğu kararlar dikkate alındığında yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumlara yapıldığı iddia edilen ayırıcı muamelenin Sözleşmenin 3. maddesinin ihlal edilmesine neden olup olmadığının incelenmesinin gerekli olmadığına (203. prg.);

8. Oybirliğiyle Mahkemenin 8. ve 13. maddeleri ve 1 nolu Protokolün 1. maddesi ile ilgili bulgular dikkate alınarak Sözleşmenin 17. ve 18. maddeleri ile ilgili şikâyetlerini ayrıca incelemenin gerekli olmadığına (203. prg.);

IV. KUZHEY KIBRIS'DA YAŞAYAN KIBRISLI RUMLARIN YAŞAM ŞARTLARI İLE BAĞLANTILI OLARAK ORTAYA ÇIKAN İHLAL İDDİALARI

1. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumların ve Marunilerin sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları sebebiyle Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilmediğine (221. prg.);

2. 1'e karşı 16 oyla Sözleşmenin 5. maddesinin ihlal edilmediğine (227.prg);

3. 6'ya karşı 10 oy ile Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumların hukuki haklarının ve sorumluluklarının belirlenebilmesi için bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanmalarının engellenmesi nedeniyle 6. maddenin ihlal edilmediğine (240. prg.);

4. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumlarla ilgili olarak 9. maddenin ihlal edildiğine;

5. Oybirliğiyle Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Marunilerle ilgili olarak 9. maddenin ihlal edilmediğine (247. prg.);

6. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumlarla ilgili olarak, ilkokullarda okutulan ders kitaplarında sansür uygulaması yapıldığı için 10. maddenin ihlal edildiğine (254. prg);

7. Oybirliğiyle Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumların dernek kurma özgürlüklerinin reddedildiği iddiasına karşılık 11. maddenin ihlal edilmediğine (263. prg);

8. Oybirliğiyle Davacı Devletin 8. madde bağlamındaki şikâyeti ile ilgili olarak, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumların ikili veya çok taraflı organizasyonlara katılımlarının engellenmesi iddiasının bu maddenin ihlal edilmediğine dair yapılan etraflı değerlendirme kapsamına alınmasına (262. prg.);

9. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumlarla ilgili olarak sözkonusu bölgeden daimi olarak ayrılmalarına karşılık geride kalan mal ve mülklerinden faydalanma haklarının güvenceye alınmamış olmasından ve sözkonusu mülk sahiplerinin ölümleri halinde Güney Kıbrıs'da yaşayan akrabalarının miras haklarının tanınmamış olmasından dolayı 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin sürekli ihlal edildiğine;

10. Oybirliğiyle, Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Rumların mallarına özel şahıslarca yapılan müdahaleye karşı korunma sağlanmamasından dolayı 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmediğine (272. prg.);

11. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rumlara ortaokul fırsatı tanınmadığından dolayı 1 Nolu Protokolün 2. maddesinin ihlal edildiğine (280. prg);

12. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rumların 8. madde ile güvenceye alınan aile hayatına ve özel hayata saygı hakkına müdahale edildiği içi sözkonusu maddenin ihlal edildiğine; (296 ve 301. paragraflar);

13. Oybirliğiyle, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Rumların haberleşme haklarına saygı gösterilmemesi gerekçesine karşılık 8. maddenin ihlal edilmediğine; (298. prg.);

14. Oybirliğiyle, Kıbrıslı Rum nüfusunun yaşam şartların hakkında 8. madde çerçevesinde yapılan değerlendirme dikkate alındığında, Kıbrıslı Rumların evlerinin demografik ve kültürel çevresi hakkında Davalı Devletin uyguladığı koloni politikasının etkisi bağlamında Sözleşmenin 8. maddesi ile ilgili şikâyetin ayrıca incelenmesinin gerekli olmadığına (301. prg.);

15. 1'e karşı 16 oyla, Kuzey Kıbrıs'ın Karpas Bölgesinde yaşayan Kıbrıslı Rumların alçaltıcı bir muameleye varacak şekilde ayırıcı bir muameleye tabi tutulduğuna (311. prg);

16. Oybirliğiyle, Sözleşmenin 3. maddesi ile ilgili bulgular dikkate alındığında, Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların 3. madde ile birlikte ele alındığında 14. maddenini ihlal edilip edilmediğini incelemenin gerekli olmadığına (315. prg);

17. 3'e karşı 14 oyla, bu davanın özel şartları hesaba katılarak diğer ilgili maddelerle birlikte 14. maddenini ihlal edilip edilmediğini incelemenin gerekli olmadığına; (317. prg);

18. 6'ya karşı 11 oyla Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların 8. ve 1 nolu Protokolün 1. maddeleri ile güvenceye alınan haklarına özel şahıslarca yapılan müdahaleler ile ilgili olarak başvurabilecekleri iç hukuk yollarının mevcut olmamasından dolayı 13. maddenin ihlal edilmediğine;

19. 1'e karşı 16 oyla Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Rumların 3,8,9 ve 10 ve 1 Nolu Protokolün 1. ve 2. maddeleri ile güvenceye alınan haklarına yetkililer tarafından yapılan müdahale ile ilgili olarak başvurabilecekleri iç hukuk yollarının mevcut olmamasından dolayı 13. maddenin ihlal edildiğine; (324. prg);

V. YERİNDEN EDİLMİŞ KIBRISLI RUMLARIN SEÇİM YAPMA HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Oybirliğiyle, olayların yerlerinden edilmiş Kıbrıslı Rumların 1 Nolu Protokolün 3. maddesi ile güvenceye alınan serbest seçim yapma haklarının ihlal edilip edilmediğini incelemeye gerek olmadığına (327. prg.);

VI. ÇİNGENE TOPLULUĞU ÜYELERİ DE DAHİL OLMAK ÜZERE KUZEY KIBRIS'TA YAŞAYAN KIBRISLI TÜRKLERİN HAKLARININ İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

1. Oybirliğiyle Komisyon tarafından kabuledilebilirlik kapsamına girmediği saptanan Kıbrıslı Türk Çingenelerle ilgili 1 nolu Protokolün 1. ve 2. maddeleri bağlamındaki şikâyetleri ve aynı zamanda Davacı Hükümet'in KKTC'deki siyasi muhaliflerle ilgili olarak 6,8,10 ve 11. maddeler bağlamındaki şikâyetleri inceleme yetkisini reddetmeye (335. prg.);

2. Oybirliğiyle Sözleşmenin 3,5,8,10, ve 11. maddeleri ile güvenceye alınan haklarının güvenceye alınmaması dahil olmak üzere, idari bir uygulama nedeniyle Kuzey Kıbrıs'daki rejim karşıtı Kıbrıslı Türklerin sözkonusu maddelerle korunan haklarının ihlal edilmediğine (348. prg.);

3. 1'e karşı 16 oyla Kıbrıslı Türk Çingene Toplumu üyelerinin 3,5,8 ve 14. maddeleri ile güvence altına alınan haklarının korunmamasına ilişkin idari bir uygulama iddiası da dahil olmak üzere, sözkonusu topluluğun bahsekonu haklarının ihlal edilmediğine (353. prg);

4. 1'e karşı 16 oyla sivillerin askeri mahkemalarda yargılanmasına izin veren yasal uygulamalar nedeniyle Sözleşmenin 6. maddesini ihlal edildiğine (359. prg.);

5. Oybirliğiyle Kuzey Kıbrıs'da yaşayan Kıbrıslı Türklerin Rum basınından haber alma hakkının kısıtlandığı gerekçesiyle 10. maddenin ihlal edilmediğine; (prg. 363);

6. Oybirliğiyle Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Kıbrıslı Türklerin toplanma ve dernek kurma haklarına müdahale edildiği gerekçesiyle 11. maddenin ihlal edilmediğine (prg. 371);

7. Oybirliğiyle Kıbrıslı Türklerin güneydeki mallarından faydalanma özgürlüklerinin güvenceye alınmaması iddiası bağlamında 1 Nolu Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmediğine (377);

8. 6'ya karşı 11 oyla Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türkler için başvurabilecekleri etkili iç hukuk yolları sunulmamış olmasına karşılık 13. maddenin ihlal edilmediğine;

VII. DİĞER MADDELERİN İHLALİNE İLİŞKİN İDDİA

Oybirliğiyle Davacı Hükümetin Sözleşmenin 1,17,18, ve eski 32. maddenin 4. paragrafı bağlamındaki şikâyetlerini ayrıca incelemenin gerekli olmadığına (388. prg);

VIII. SÖZLEŞMENİN 41. MADDESİ

Oybirliğiyle, Oybirliğiyle 41. maddenin uygulanmasının karar için hazır olmadığına ve bu konudaki kararın ertelenmesine karar vermiştir.

Karar, İngilizce ve Fransızca olarak hazırlanmış olup 10 Mayıs 2001 tarihinde Strazburg'da İnsan Hakları Binasında yapılan açık oturumda tefhim edilmiştir.

Sözleşmenin 45. maddesinin 2. paragrafı ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 45. maddesinin 2. paragrafına uygun olarak bu karara aşağıdaki görüşler eklenmiştir:

a) Yargıç Palm'ın Jungwiert, Levits, Pantiru, Kovler ve Marcus-Helmons'la Paylaştığı Kısmi Muhalefet Şerhi

b) Sn. Costa'nın Kısmi Muhalefet Şerhi;

c) Sn. Fuad'ın Kısmi Muhalefet Şerhi

d) Sn. Marcus Helmons'un Kısmi Muhalefet Şerhi

YARGIÇ PALM'IN YARGIÇ JUNGWIERT LEVITS, PANTİRU, KOVLER VE MARCUS HELMONS'IN DA HEMFİKİR OLDUĞU KISMİ MUHALEFET ŞERHİ

Bu karmaşık dava ile ilgili olarak Mahkeme'nin varmış olduğu sonuçları paylaşmama rağmen, özellikle bir konudaki muhalefetime belirtmek istiyorum; KKTC sistemi içinde varolan iç hukuk yollarının varlığına Mahkemece verilen önem. Mahkemenin bu konuya yaklaşım tarzı okadar yanlıştır ki verilen karar bütün olarak kusurlu hale gelmiştir. Aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı Mahkemeye kuralları ve içtihatları ile tamamen bir uyum içinde bu zorluğu aşarak görevini yerine getirmesinin yolu açık olmasına rağmen, oldukça talihsiz bir durum ortaya koymuştur.

18 Aralık 1996 tarihli Loizidou-Türkiye Kararında (esaslar) (Hüküm ve Karar Raporları 1996- VI), Mahkeme uluslararası topluluğun KKTC'yi bir devlet olarak nitelendirmeyi reddetmesi karşısında, anayasa hukukunun 159. maddesinin geçersiz olarak değerlendirilmesi gerektiğini tespit etmiştir. KKTC'nin yasama ve idare ile ilgili fiillerinin yasallığı hakkında genel bir teorinin ortaya atılmasının gerekli ve arzu edilir olmadığı görüşündedir. (s.2231, prg. 44-45). Mahkemenin, yorumunu önündeki davanın karara bağlanması için neyin önemli olduğu konusu ve yasadışı bir rejimle ilgili fiillerin yasallığı ile ilgili karmaşık ve hassas konulardan kaçınmakla sınırladığı açıktır. Benim görüşüme göre Mahkeme bu davada KKTC'deki iç hukuk yollarının geçerliliği ve etkinliği ile ilgili genel bir teori oluşturmaktan kaçınma konusunda oldukça dikkatli olmalıdır; özellikle de bu teori Uluslararası Adalet Divanı'nın Nambiya hakkındaki istişari mütalaasında Mahkemenin Loizidou davasında yorumlamayı veya açıklamayı uygun görmediği küçük ihtarlar etrafında oluşmuşsa. Bu alandaki adli önlemler başlıca üç düşünce tarafından desteklenmektedirler. Birincisi, iç hukuk yolları ile ilgili düşünce bağlamında, uluslararası toplumun, tanımadığı hukuki bir varlığın meşruluğu üzerinde görüşme yapmadan "KKTC"deki mahkeme sisteminin yasal yetkisini AİHM'nin tanımamasının mümkün olmadığı anayasal hükümlerden alması ile ilgili ortaya çıkan güç durumu daha da zor bir duruma sokmaktadır - aynı nedenlerden dolayı AİHM, Loizidou davasında 159. maddeyi tanımamıştır. Uluslararası bir Mahkeme Devletlerin bu konudaki birbiri ile uyumlu uygulamalarını veya uluslararası toplumun bu varlığın devlet olarak tanınma iddialarını kolaylaştırmama çağrılarını gözardı edecek şekilde bağımsız davranamaz. İkinci olarak AİHM, mahkemelerin "kanunla kurulmuş" olduğu veya hakîmlerin bağımsız ve tarafsız olduğu (aksi yönde kanıt yoktur) normal bir Sözleşmeci tarafmışçasına KKTC'deki mevcut iç hukuk yollarını inceleyemez. İç hukuk yollarına geçerlilik kazandırmak AİHM'yi kaçınılmaz olarak KKTC mahkemelerinin "kanunla kurulmuş" olup olmadığı konusundaki tartışmaların içine sürükler- AİHM, "KKTC" rejimine ve uluslararası toplumun ilan ettiği görüşe saygı göstermek durumunda olduğu için, sözkonusu konulara girmekten kaçınmalıdır. Kanunla kurulmuş olma kavramının otonom olma özelliğini içinde barındırdığı doğrudur. Ancak Mahkeme, haklı sanılan nedenlerden dolayı, yasalara aykırı olduğu açık seçik ortada olan bir durumdan, yasal bir durum örneği yaratma konusunda teşvik edilme konusunda uyanık olmalı ve kendisini böyle bir pozisyona sokmaktan kaçınmalıdır. Üçüncü olarak AİHM, Türkiye'nin söz konusu iç hukuk yollarının Türkiye'de uygulanmakta olan sistemin bir parçası olmadığını ve "KKTC" nin kendi hukuk sisteminden sorumlu olan bağımsız bir devlet olduğunu iddia ettiklerini daimi olarak gözönünde bulundurmalıdır. Böylece AİHM, Davalı Hükümetin, sözkonusu iç hukuk yollarının başka bir hukuk sisteminin kapsamında olduğu görüşünü benimsemesinden dolayı bir paradox ile karşı karşıya kalmıştır. "KKTC" nin uluslararası toplumda veya Mahkeme huzurunda yeri olmadığını ve yalnızca Türkiye tarafından tanındığını yansıtan bu yaklaşımın yapaylığı kendi içinde Mahkemenin sözkonusu iç hukuk yolları hakkında bir karar verirken tedbirli olması için bir sebeptir.

Tabi ki günlük problemlerin bir otorite tarafından çözümlenmesini sağlamak amacıyla bir mahkeme sisteminin kurulmasının, o bölgede yaşayan insanların yararı için olduğunu kabul etmekteyim. Ayrıca bu tür mahkemelerin boşanma, gözaltı düzenlemeleri sözleşmeler ve bunun gibi hukuki konulardaki kararları diğer ülkelerin mahkemeleri tarafından da tanınacaktır. Hukuka aykırı olan durumun sona ermesinden sonra zaman zaman bu tanınma gerçekleşmiştir. Yapılan bu hukuki düzenlemelerin bölge halkı için büyük önem taşıması sebebiyle ancak çok gerekli olmadığı sürece uluslararası mahkeme hukuki uygunluk konusunu incelemede isteksiz davranabilir. Bu hassas konuya farklı bir şekilde yaklaşmak böyle bir sistemin sağladığı yarara fiili olarak büyük zarar verebilir.

Örneğin "hukuka aykırı" olduğu bulgusu problemleri çözümlenmek üzere bu yollara başvuracak olan halkı olumsuz etkileyebilir. Aynı şekilde bu davadaki düzenlemelerin yasal olduğu şeklinde bir sonuca varmak da, meşru Kıbrıs Hükümeti'nin, Kıbrıs Rum toplumundan kuzeydeki sistemin hukuka aykırı olduğu şeklindeki uluslararası iddiaya ters düşülmemesi için bu tür mahkemelerden kaçınmasını isteyebilir. Mahkeme, bu tür düzenlemelerin yasallığına ithafta bulunurken yerel nüfusun yararı için hareket ettiğini kolaylıkla kabul edemez.

Ancak, benim sözkonusu mahkeme sisteminin fayda sağlayacağını kabul etmemden, AİHM'nin kuzey Kıbrıs'daki insan hakları ihlallerinden şikâyetçi olan başvuranların şikâyetlerini bizzat incelemeye başlamasından önce, bu iç hukuk yollarını tüketmelerini talep etmesi gerektiği - ya da Mahkemenin etkili olduğunu düşündüğü iç hukuk yolları - sonucuna varılmaması gerektiğini vurgulamalıyım. Yabancı mahkemeler tarafından tanınma ve iç hukuk yollarının tüketilmesi birbirinden farklı iki konudur. İnsan hakları ihlallerinden şikâyetçi olanların şikâyetlerini öncelikle bu tür mahkemelere sunmalarını talep etmek böyle bir adalet sisteminin güven eksikliği gözönüne alındığında gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Bu kararda Mahkemenin, Uluslararası Adalet Divanı'nın Nambiya hakkındaki görüşü çerçevesinde oluşturulan "KKTC"deki iç hukuk yolları hakkındaki genel teorinin ortaya konulması (bkz. 89-102. paragraflar) için girişimde bulunması ve 102. paragrafta belirtildiği gibi Kuzey Kıbrıs'taki hukuk yollarının "iç hukuk yolları" olarak nitelendirilebileceğine karar vermesi doğru bir davranış değildir. Bu başlıca iki ayrı problemin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Birincisi bu Mahkeme, Sözleşmenin eski 26. maddesi bağlamında iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle başvuruyu hiçbir aşamada reddetmediği için bu davada böyle bir teorinin gerekli olmadığıdır. Mahkeme Sözleşmenin 13. maddesi açısından iç hukuk yollarının etkinliğini ve idari uygulamanın bir unsuru olan resmi hoşgörü konusunu incelerken dolaylı olarak kendisini bu konularla sınırlandırmıştır. Başlangıç aşamasına giren sorunlar hakkındaki işlevsel hükümlerin 5. maddesi gereksiz ve aynı zamanda oldukça geniş kapsamlıdır.

Daha da önemlisi, böyle bir genel sonuç, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin "KKTC" mahkemelerinin kararlarını yasal açıdan geçerli olduğunu ve dolaylı da olsa sözkonusu mahkeme sistemini oluşturan anayasal hükümleri kabul edebileceği anlamını taşımaktadır. Böyle bir tanıma, uluslararası toplumun Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aracılığıyla "KKTC"nin bir devlet olduğunu ilan etmesinin "yasal açıdan geçersiz" olduğunu açıklaması ve "KKTC"nin tanınması konusunda katı olması, Mahkemenin aksi yöndeki itirazlarına rağmen, benimsenen bu tutuma zarar vermektedir. Sözkonusu tanıma, Avrupa Konseyi Delegeler Komitesi tarafından benimsenen bu katı tutuma (bkz. kararın 14. paragrafı ve Loizidou kararının 19-23. paragrafları) ve devletlere yapılan "yasadışı ayrılma taraftarı olan bu kesime herhangi bir şekilde yardımda bulunulmaması için çağrı yapan kararların şartlarına aykırıdır (bkz. Loizidou kararının 20 ve 23. paragrafları). Uluslararası bir mahkemenin, özellikle davanın reddi gerekli değilse, uluslararası bir uygulamaya aykırı bir tutum benimserken ihtiyatlı davranmalıdır. Mahkeme tarafından benimsenen bu tutumun haklılığı Loizidou kararının 45. paragrafında anlatılmaktadır.

Mahkemenin sözkonusu dava ile ilgili bir karara varmak için Kuzey Kıbrıs'taki iç hukuk yolları hakkında bir görüş belirtmesinin gerekli olmamasını açıklamak gereklidir. Bu bağlamda Mahkemenin Kuzey Kıbrıs'taki Rum toplumunun 6 ve 13. maddeler ile ilgili şikâyetleri bağlamında iç hukuk yollarını (bkz. kararın 233-40. paragrafları ve 324. paragraf), Kıbrıslı Türk siyasi muhalifler ve çingeneler ile ilgili şikâyetleri (bkz. kararın 342-53. paragrafları) ve bu şikâyetler bağlamında 13. maddenin ihlal edildiği iddiasını (bkz. kararın 378-83. paragrafları) değerlendirme biçimini incelemeyi öneriyorum.

1. 6 ve 13. maddeler

Mahkeme, Kıbrıslı Rum nüfusun hukuki hak ve sorumluluklarının kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkemeler tarafından belirlenmesinin reddedilmesi iddiası ile ilgili olarak 6. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. (kararın 233-40. paragrafları). Mahkeme böyle bir sonuca vararak, "KKTC"nin hukuk sistemi çerçevesi dahilinde yargıların bağımsızlığı ve tarafsızlığı,

mahkemelerin "KKTC"nin iç hukuku temelinde işlemesi gibi konularda şüphe duyulması için bir neden olmadığı şeklindeki Komisyon kararını onaylamıştır. "KKTC"nin tanınması ile ilgili olarak yukarıda değindiğim zorluklar haricinde Mahkemenin KKTC'deki Rum toplumunun Sözleşmenin 3,9,10 ve 1 Nolu Protokolün 1. ve 2. Maddeleri ile güvenceye alınan haklarının ihlal edilmesi ile ilgili bulgular dikkate alındığında varılan bu sonuç doğru değildir. Mahkeme, KKTC'deki Rumların " normal bir aile hayatı yaşamalarının mümkün olmadığı düşman bir çevrede yaşamaya zorlandıklarını kabul etmiştir (300. paragraf). Bu nüfusun etnik köken, ırk ve din ayırımına dayalı aşağılayıcı bir muameleden dolayı mağdur olduğunu ve bu toplumun üyelerinin "izole edilmiş bir biçimde, hareket özgürlüğü kısıtlanmış, kontrollü ve toplumlarını geliştirme ve yenileme imkanı olmadan yaşamak zorunda bırakıldıklarını tespit etmiştir (309. prg). Bu sonuçları destekleyen hukuki detaylardan uzak durulduğunda, etnik ayrımcılık politikası ile Sözleşme haklarından faydalanmalarının azaldığı nüfusun düştüğü ve yaşlı bir topluluğun ortaya çıktığını Mahkeme kabul etmektedir. Mahkeme ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin, kısıtlamaların toplumun varlığını devam ettirebilmesi önünde bir engel oluşturduğu şeklindeki görüşlerini de kabul etmiştir (307. paragraf).

Bu bağlamda bu topluma ait bireylerin hukuki talepleri ile ilgili olarak mahkemeye başvurabileceklerini söylemek gerçekçi midir? Baskının hakîm olduğu bir resmi politikanın varlığına rağmen kuşatılmış bu toplumun haklarını savunabilecek adli çözüm yollarının mevcut olduğunu öne sürmek ne kadar doğru bir yaklaşımdır? Mahkemelerin bu şekilde işleyebildiklerini görmek beni memnun ederd, ancak aksi yönde delil olmadığı için tecrübelerim ve sağduyum bana mahkemelerin böyle bir durumda genellikle güçlü olmadığını öğretmiştir. (sadece bazı yaralanma ve kanuna aykırı davranma⁴ ile ilgili davalarda birkaç başarılı mahkeme kararı mevcuttur). İlgili dönemde o bölgede yaşayan insanların üç milden daha fazla ileri gitmelerine izin verilmiyordu; bu durum insanların sorunların çözümlenmek için mahkemeye başvurmalarını daha da zorlaştırmıştır. Neticede bu toplumun sözkonusu mahkeme sisteminden gerçek anlamda yararlanmadığını görmek hiç de zor değildir.

Mahkeme, başvuruların içinde buldukları kişisel şartları olduğu kadar iç hukuk yollarının ait olduğu genel hukuki ve siyasi sistemi de değerlendirmeye almalıdır. (bkz. 16 Eylül 1996 tarihli Akdivar ve Diğerleri Kararı, Raporlar 1996-IV, s.1211, prg.69). Devletin politikası doğrultusunda Sözleşme Hükümlerine uyulmaması sözkonusu olduğunda iç hukuk yollarının eksik, faydasız olacağı sonucuna varmak Mahkemenin iç hukuk yollarına genel yaklaşımı ile daha uyumlu olacaktır. (bkz. mutatis mutandis, Komisyon'un Rum Davası ile ilgili Raporu, Yıllık Rapor 12, s. 194). Bu sonuç Kuzey Kıbrıs'taki Rumların haklarına özel şahıslarla yapılan müdahalelerle ilgili olarak Sözleşmenin 13. maddesi bağlamındaki şikâyet için de geçerlidir. Sonuç olarak, bu toplumun insan hakları ihlalleri ile ilgili şikâyetlerinin AIHM tarafından incelenmesinden önce KKTC'deki iç hukuk yollarının tüketilmesini talep etmenin insanlara nasıl bir fayda sağlayacağını anlamak kolay değildir.

Sonuç olarak Mahkeme, sözkonusu toplumun içinde bulunduğu kötü durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak bu madde bağlamında ihlal kararı vermeli ve "KKTC"nin hukuki sistemi ile ilgili bütün konuları açık bırakmalıydı.

2. Kıbrıslı Türk Siyasi Muhalifler ve Çingener ile İlgili Şikâyetler

Mahkeme yukarıda değinilen her iki grubun haklarının ihlaline yönelik idari bir uygulamanın mevcut olduğu iddialarını reddetmiştir. Sözleşme organlarının içtihatlarındaki idari uygulama kavramının birbirinden ayrı iki ayrı unsur içerdiğini hatırlatmayı uygun buluyorum: ilki tekrar eden olaylar ikincisi ise "birbirinden bağımsız olaylarla değil bir sistem ile bağlantılı ihlaller birikimidir". (bkz. 18 Ocak 1978 tarihli İrlanda -İngiltere Kararı, Dizi A, no 25, s. 64, prg. 159). B uunsurlar devletin üst düzey yetkililerinin böyle bir uygulamanın varlığından haberdar olmalarının kabul edilemez olması" temelinde devlet yetkililerinin "resmi hoşgörü" içerisinde hareket etmesini de kapsamaktadır. Ayrıca "Sözleşme kurallarına göre yetkililer kendi emrinde çalışanların yaptıklarından sorumludurlar; kendi talimatlarına uyulmasını sağlamak zorundadırlar; bu konuda gösterdikleri yeteneksizliklerinin ardına saklanamazlar (1). Mahkeme, olayların sözkonusu grup üyelerinin haklarına yapılan genel ve geniş kapsamlı müdahale iddialarını desteklemediği şeklindeki Komisyon Kararını onaylamıştır. (342-

53. paragraflar). Bu nedenle idari uygulamanın unsurlarından biri olan fiillerin tekrarının sözkonusu olduğu iddia edilemez. Böyle bir sonuca varıldığı için, Mahkemenin bu kararın 352. paragrafında belirttiği gibi sözkonusu grup üyelerinin iç hukuk yollarına başvurmadığını saptamak gereksizdir. Büyük bir ihtimalle açık seçik bir şekilde ifade edilmemesine rağmen, Mahkeme bu kapsam içinde idari uygulamanın diğer unsuru olan resmi toleransın sözkonusu olmadığı şeklindeki görüşünü yansıtacak biçimde iç hukuk yollarına değinmiştir. Ancak böyle bir uygulama olmadığı sonucuna varmak için bu gerekliliklerden birinin eksik olması yeterlidir. Bu hususta da Mahkeme karara varmak için gerekli olandan daha katı bir şekilde ileri gitmiştir.